

Καινοτομία και Επιχειρηματικότητα στον Τουρισμό

Φιλοξενία • Ευεξία και Υγεία

Διπλωματική Εργασία

*Covid και τουρισμός. Στρατηγικές δράσεις για τον τουρισμό
εξαγόμενες ερευνητικά από τους επαγγελματίες υγείας στην Ελλάδα*

Φοιτήτρια: Νικολάου Φωτεινή, ΑΜ 19024

Υπεύθυνος Καθηγητής: κος Παπααργηγόριου Αριστείδης

Αθήνα, 2021

Μέλη εξεταστικής επιτροπής

Όνοματεπώνυμο	Υπογραφή
Παπαγρηγορίου Αριστείδης	
Κικίλια Αικατερίνη	
Καλαντώνης Πέτρος	

ΔΗΛΩΣΗ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Η κάτωθι υπογεγραμμένη Νικολάου Φωτεινή του Βασιλείου, με αριθμό μητρώου 19024, φοιτήτρια του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών Καινοτομία και Επιχειρηματικότητα στον Τουρισμό του Τμήματος Διοίκησης Τουρισμού της Σχολής Διοικητικών, Οικονομικών & Κοινωνικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής, δηλώνω ότι:

«Είμαι συγγραφέας αυτής της μεταπτυχιακής εργασίας και ότι κάθε βοήθεια την οποία είχα για την προετοιμασία της, είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται στην εργασία. Επίσης, οι όποιες πηγές από τις οποίες έκανα χρήση δεδομένων, ιδεών ή λέξεων, είτε ακριβώς είτε παραφρασμένες, αναφέρονται στο σύνολό τους, με πλήρη αναφορά στους συγγραφείς, τον εκδοτικό οίκο ή το περιοδικό, συμπεριλαμβανομένων και των πηγών που ενδεχομένως χρησιμοποιήθηκαν από το διαδίκτυο. Επίσης, βεβαιώνω ότι αυτή η εργασία έχει συγγραφεί από μένα αποκλειστικά και αποτελεί προϊόν πνευματικής ιδιοκτησίας τόσο δικής μου, όσο και του Ιδρύματος. Παράβαση της ανωτέρω ακαδημαϊκής μου ευθύνης αποτελεί ουσιώδη λόγο για την ανάκληση του πτυχίου μου».

Η Δηλούσα

Νικολάου Φωτεινή

Ευχαριστίες

Η ολοκλήρωση της παρούσας μεταπτυχιακής μελέτης σηματοδοτεί την ολοκλήρωση ενός σημαντικού κεφαλαίου στην εκπαιδευτική μου πορεία. Μέσω του βήματος της παρούσας μεταπτυχιακής μελέτης, θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον καθηγητή μου κύριο Παπαγρηγορίου Αριστείδη, για την καθοδήγηση και την βοήθεια του για τη συγγραφή της παρούσας καθώς και τα μέλη της τριμελούς μου κυρία Κικίλια Αικατερίνη και κύριο Καλαντώνη Πέτρο.

Ιδιαίτερες ευχαριστίες θα ήθελα να εκφράσω σε όλους τους συμμετέχοντες στην έρευνα, καθώς χωρίς την καθοριστική τους συμβολή δεν θα ήταν εφικτή η παρουσίαση των αποτελεσμάτων.

Τέλος, την ευγνωμοσύνη μου θα ήθελα να εκφράσω στην οικογένειά μου για την υπομονή και την υποστήριξη όλο αυτό τον καιρό.

Φωτεινή Νικολάου

Περιεχόμενα

Ευχαριστίες	4
Κατάλογος Εικόνων	7
Κατάλογος Πινάκων	8
Κατάλογος Γραφημάτων	9
Περίληψη	10
Abstract	12
Εισαγωγή.....	14
Κεφάλαιο 1 ^ο	17
Κρίσεις και καταστροφές: αντιμετώπιση επιδημιών	17
Η πανδημία του covid	24
Κεφάλαιο 2 ^ο	29
Μοντέλα σχεδιασμού και εφαρμογής διαχείρισης κρίσεων	29
Διευκρίνιση του ορισμού και των εννοιών της επικοινωνίας κινδύνου	33
Πολιτικές διαστάσεις του COVID19 και του τουρισμού και χρήση καραντίνας και κυρώσεις στην κινητικότητα.....	39
Κεφάλαιο 3 ^ο	45
Υφιστάμενες τουριστικές ευκαιρίες σε κρίσεις	45
Σημασία της επένδυσης και της ετοιμότητας σε ακραίες περιόδους.....	48
Επίδραση προηγούμενων καταστροφών στην επίδραση δράσεων που έχουν αναληφθεί σε σχέση με το COVID-19	50
Κεφάλαιο 4 ^ο	56
Επίπτωση του covid στον τουρισμό παγκοσμίως.....	56
Πρωτοβουλίες και επιπτώσεις σε παγκόσμιο και ευρωπαϊκό επίπεδο	64

Επίπτωση του covid στον τουρισμό στην Ελλάδα	74
Κεφάλαιο 5ο	77
Σκοπός της έρευνας	77
Μεθοδολογία της έρευνας.....	78
Αξιοπιστία και εγκυρότητα.....	79
Κεφάλαιο 6ο	81
Αποτελέσματα ερωτηματολογίου	81
Ανάλυση παραγόντων (Factor analysis)	81
Δημογραφικά αποτελέσματα	83
Διαστάσεις απαντήσεων του ερωτηματολογίου	85
Αποτελέσματα Mann-Whitney Test	95
Αποτελέσματα Kruskal Wallis.....	96
Spearman Correlation Coefficient	102
Κεφάλαιο 7ο	103
Σύγκριση μελετών και συζήτηση αποτελεσμάτων	103
Κατηγορίες εταιρικής στρατηγικής και εναλλακτικές λύσεις υλοποίησης	107
Συμπεράσματα	110
Επίλογος.....	116
Βιβλιογραφία	117
Παραρτήματα.....	143
Παράρτημα 1.....	143
Παράρτημα 2.....	144

Κατάλογος Εικόνων

Εικόνα 1. Επιδημιολογική καμπύλη επιβεβαιωμένων κρουσμάτων covid, βάσει της ημερομηνίας έκθεσης και περιοχής, από Δεκέμβριο 2019 έως 12 Ιουλίου 2020 (Uğur & Akbiyik, 2020).....	25
Εικόνα 2. Σύγκριση της πανδημίας COVID-19 σε μια επιλογή ευρωπαϊκών χωρών που ομαδοποιούνται κατά γεωγραφική εγγύτητα. Μπορούν να παρατηρηθούν πολλές διαφορές στην αναφερόμενη επίπτωση, τους αναφερόμενους θανάτους και την υπερβολική θνησιμότητα. Παρόλο που οι αναφερόμενοι αριθμοί σχετίζονται με μεγάλη αβεβαιότητα, οι διαφορές μεταξύ χωρών και κυμάτων είναι εμφανείς. (Iftekhhar et al., 2021).....	26
Εικόνα 3. Παγκόσμια επίπτωση λόγω του covid για το έτος 2019 (WTTC, 2021)	27
Εικόνα 4. Παγκόσμια επίπτωση λόγω covid για το έτος 2020 (WTTC, 2021).....	28
Εικόνα 5. Επιδημιολογική παρουσίαση του SARS το 2003 (MacDermot, 2020).....	50
Εικόνα 6. Το τουριστικό σύστημα (Glaesser, 2006)	56
Εικόνα 7. Οι αφίξεις τουριστών μειώνονται το 2020 κατά παγκόσμιες περιοχές. Πηγή: Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού (UNWTO) Ιανουάριος 2021. (Moreno-Luna et al., 2021)	62
Εικόνα 8. Ποσοστά ανεργίας (Mahadeo & Mortimer, 2020).....	69
Εικόνα 9. Ποσοστά ανεργίας νέων ηλικιακά ατόμων (Mahadeo & Mortimer, 2020)	69
Εικόνα 10. Τουρισμός στην Ελλάδα το 2019 (WTTC, 2021).....	75
Εικόνα 11. Οικονομικά στοιχεία σχετικά με τον τουρισμό (WTTC, 2021).....	76

Κατάλογος Πινάκων

Πίνακας 1. Κατηγοριοποίηση και παραδείγματα κρίσεων. (Sanabria-Díaz et al., 2021)	19
Πίνακας 2. Κατηγοριοποίηση κρίσεων και χρόνος ανάκαμψης. (Sanabria-Díaz et al., 2021)	52
Πίνακας 3. Η κυβερνητική απάντηση στον COVID-19 (Sharma et al., 2021)	71
Πίνακας 4. Συνοπτικά αποτελέσματα ελέγχου αξιοπιστίας	79
Πίνακας 5. Αναλυτικά αποτελέσματα ελέγχου αξιοπιστίας ανά ερώτηση	79
Πίνακας 6. Factor analysis	81
Πίνακας 7. Δημογραφικά στοιχεία του δείγματος	84
Πίνακας 8. Μέσοι όροι και τυπικές αποκλίσεις για την ενημέρωση και γνώση επαγγελματιών υγείας σχετικά με τον Covid-19, ανάλογα με το φύλο. Έλεγχος στατιστικής σημαντικότητας των διαφορών των μέσων όρων	95
Πίνακας 9. Μέσοι όροι και τυπικές αποκλίσεις για τις ως κάτω μεταβλητές, ανάλογα με την ηλικία. Έλεγχος στατιστικής σημαντικότητας των διαφορών των μέσων όρων	98
Πίνακας 10. Μέσοι όροι και τυπικές αποκλίσεις για τις ως κάτω μεταβλητές, ανάλογα με το μορφωτικό επίπεδο. Έλεγχος στατιστικής σημαντικότητας των διαφορών των μέσων όρων	99
Πίνακας 11. Μέσοι όροι και τυπικές αποκλίσεις για τις ως κάτω μεταβλητές, ανάλογα με την επαγγελματική ιδιότητα. Έλεγχος στατιστικής σημαντικότητας των διαφορών των μέσων όρων	100
Πίνακας 12. Μέσοι όροι και τυπικές αποκλίσεις για τις πολιτικές πρόληψης Covid-19 (γενικά), ανάλογα με την προϋπηρεσία. Έλεγχος στατιστικής σημαντικότητας των διαφορών των μέσων όρων	101
Πίνακας 13. Μέσοι όροι και τυπικές αποκλίσεις σχετικά με τις απόψεις επαγγελματιών υγείας σχετικά με την διαχείριση κρίσεων και την εκπαίδευση υπαλλήλων στην τουριστική βιομηχανία, ανάλογα με τον τομέα εργασίας. Έλεγχος στατιστικής σημαντικότητας των διαφορών των μέσων όρων	101
Πίνακας 14. Spearman Correlation Coefficient	102

Κατάλογος Γραφημάτων

Γράφημα 1. Απόψεις επαγγελματιών υγείας σχετικά με τη διαχείριση κρίσεων και την εκπαίδευση υπαλλήλων στην τουριστική βιομηχανία	86
Γράφημα 2. Ενημέρωση και γνώση επαγγελματιών υγείας σχετικά με τον covid.....	88
Γράφημα 3. Ενημέρωση και μέτρα τουριστικών περιοχών	90
Γράφημα 4. Πολιτικές πρόληψης covid.....	92
Γράφημα 5. Απαντήσεις στην ερώτηση «Ποιον φορέα θεωρείτε περισσότερο αρμόδιο για την αύξηση της αίσθησης ασφάλειας του τουριστικού πληθυσμού».	94

Περίληψη

Εισαγωγή: Οι επιπτώσεις της πανδημίας που προήλθε από τον COVID-19 δεν περιορίζονται στη δημόσια υγεία. Οι περιορισμοί κινητικότητας και ο περιορισμός της οικονομίας έχουν προκαλέσει οικονομικές κρίσεις σε κάθε έθνος παγκοσμίως. Αν και έχουν διεξαχθεί πλείστες μελέτες παγκοσμίως, η ανάγκη διερεύνησης των στάσεων των επαγγελματιών υγείας σχετικά με τις στρατηγικές δράσεις και μέτρα για τον τουρισμό εξαιτίας του SARS-Cov-2 στην Ελλάδα είναι ακόμα φανερές. Οι γνώσεις και απόψεις των επαγγελματιών υγείας μπορούν να διαμορφώσουν πολιτικές και να επηρεάσουν ως ένα βαθμό τον τομέα του τουρισμού, δυνάμει της δυναμικής τους ως πάροχοι υγείας και ασφάλειας σε μία πανδημική κρίση.

Σκοπός της μελέτης: Έγκειται στη διερεύνηση των στρατηγικών δράσεων για τον τουρισμό που επλήγη από τον SARS-Cov-2. Πρόσθετα επιχειρείται η εκτίμηση των στάσεων των επαγγελματιών υγείας σε ότι αφορά τις στρατηγικές δράσεις και μέτρα της κυβέρνησης απέναντι στον τουριστικό τομέα στην Ελλάδα.

Μεθοδολογία: Το ερευνητικό μέρος της μελέτης πραγματοποιήθηκε με βάση τη ποσοτική μέθοδο και το εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε για την συλλογή των δεδομένων ήταν το ερωτηματολόγιο με κλειστές ερωτήσεις και ανοικτές ερωτήσεις προκειμένου να εξετασθεί η γνώση και στάση των επαγγελματιών υγείας σχετικά με τις στρατηγικές δράσεις στον τουριστικό τομέα. Η έρευνα διενεργήθηκε σε 116 άτομα, που εντάχθηκαν στη διαδικασία του ερωτηματολογίου, μέσω προσωπικής επαφής στο χώρο εργασίας τους. Το ερωτηματολόγιο δημιουργήθηκε εξ αρχής για τις ανάγκες της συγκεκριμένης έρευνας. Η διαδικασία διαμοίρασης και συλλογής των ερωτηματολογίων διεξήχθη από τον Νοέμβριο 2020 έως Απρίλιο 2021, τηρουμένων όλων των ηθικών προεκτάσεων περί ανωνυμίας και δεοντολογίας της έρευνας. Οι ερωτήσεις είχαν εύρος αξιοπιστίας από 0,797 έως 0,824.

Αποτελέσματα: Στην έρευνα συμμετείχαν 116 συμμετέχοντες και η ποσοστιαία καταγραφή να παρουσιάζεται υπέρ των γυναικών επαγγελματιών υγείας έναντι των αντρών με 58,6% και 41,4% αντίστοιχα για τα δύο φύλα. Οι κύριες ηλικιακές ομάδες που συμπλήρωσαν το ερωτηματολόγιο ήταν οι ομάδες <35 ετών, 36-45 ετών, 46-55 ετών, και >56 ετών με ποσοστά 20,7%, 32,8%, 27,6%, και 19,0% αντίστοιχα. Σε ότι

αφορά το μορφωτικό επίπεδο των ερωτώμενων η πλειοψηφία ήταν ανώτατης εκπαίδευσης, απόφοιτοι ΑΕΙ-ΤΕΙ με ποσοστό 58,6% με την επιλογή της δευτεροβάθμιας και μεταλυκειακής εκπαίδευσης να ακολουθεί με ποσοστό 27,6%. Η πλειοψηφία των ερωτώμενων ήταν νοσηλευτές/τριες με ποσοστό 35,3%. Το ιατρικό επάγγελμα συγκέντρωσε ποσοστό 25,0%, το διοικητικό προσωπικό υπηρεσιών υγείας συγκέντρωσε ποσοστό 22,4% και το φαρμακευτικό επάγγελμα ποσοστό 8,6%. Από τα αποτελέσματα του τεστ Mann-Whitney, εντοπίστηκε στατιστική σημαντική διαφορά μεταξύ του φύλου και της ενημέρωσης και γνώσης επαγγελματιών υγείας σχετικά με τον Covid-19 ($p < 0,01$). Πιο συγκεκριμένα, οι άνδρες φαίνονται να είναι πιο ενημερωμένοι και γνώστες για τον Covid-19 έναντι των γυναικών με μέσους όρους 4,39 και 4,15 αντίστοιχα. Στο Kruskal Wallis εντοπίστηκε στατιστική σημαντική διαφορά μεταξύ της ηλικίας και των διαστάσεων «Απόψεις επαγγελματιών υγείας σχετικά με την διαχείριση κρίσεων και την εκπαίδευση υπαλλήλων στην τουριστική βιομηχανία» ($p < 0,05$), «Ενημέρωση και γνώση επαγγελματιών υγείας σχετικά με τον Covid-19» ($p < 0,05$), και «Πολιτικές πρόληψης Covid-19 (γενικά)» ($p < 0,01$). Πιο αναλυτικά, και στις τρεις διαστάσεις οι ερωτώμενοι ηλικίας >56 εμφανίζουν μεγαλύτερο μέσο όρο (4,28, 4,44, και 4,68 αντίστοιχα) σε σύγκριση με τις υπόλοιπες ηλικιακές ομάδες. Αυτό δηλώνει πως τα άτομα ηλικίας >56 συμφωνούν περισσότερο στις τρεις αυτές διαστάσεις έναντι των υπολοίπων ηλικιακών ομάδων.

Συμπεράσματα: Η αντίληψη θετικών έναντι αρνητικών κοινωνικών ερεθισμάτων είναι σημαντική για την κοινωνική συμπεριφορά, ιδιαίτερα τα σήματα που σχετίζονται με τα χαρακτηριστικά έκφρασης των συναισθημάτων του προσώπου. Με την πρόβλεψη προσωπικών συμπεριφορικών προθέσεων μέσω πεποιθήσεων για την υγεία, μπορούμε να αναλύσουμε τον βαθμό των προσωπικών πεποιθήσεων σχετικά με τον έλεγχο των ασθενειών και τη διατήρηση της υγείας όταν ταξιδεύουμε στο εξωτερικό, κάτι που μπορεί να βοηθήσει στην εξερεύνηση του βαθμού των ταξιδιωτικών προθέσεων. Βέβαια η σημαντικότερη παράμετρος μπορεί να θεωρηθεί η δράση των εκάστοτε φορέων στρατηγικής και δη των υγειονομικών φορέων σε μία κατάσταση πανδημίας όπως φαίνεται και από τις απαντήσεις του δείγματος της παρούσας έρευνας.

Λέξεις κλειδιά: τουρισμός, SARS-Cov-2, πολιτικές και στρατηγικές διαχείρισης, πάροχοι υγειονομικής περίθαλψης

Abstract

Introduction: The effects of the COVID-19 pandemic are not limited to public health. Mobility and economic constraints have caused economic crises in every nation worldwide. Although most studies have been conducted worldwide, the need to investigate the attitudes of health professionals regarding strategic actions and measures for tourism due to SARS-Cov-2 in Greece is still evident. The knowledge and views of health professionals can shape policies and to some extent influence the tourism sector, by virtue of their potential as health and safety providers in a pandemic crisis.

Aim of the study: To investigate the strategic actions for tourism affected by SARS-Cov-2. In addition, an attempt is made to assess the attitudes of health professionals regarding the strategic actions and measures of the government towards the tourism sector in Greece.

Methodology: The research part of the study was based on the quantitative method and the tool used for data collection was the questionnaire with closed questions and open-ended questions in order to examine the knowledge and attitude of health professionals about strategic actions in the tourism sector. The survey was conducted on 116 people, who joined the questionnaire process, through personal contact at their workplace. The questionnaire was created from the beginning for the needs of this research. The process of sharing and collecting the questionnaires was carried out from November 2020 to April 2021, observing all the ethical implications of the anonymity and ethics of the research. The questions ranged from 0.797 to 0.824 as far as Cronbach concerned.

Results: The survey involved 116 participants and the percentage to be presented in favor of women health professionals compared to men with 58.6% and 41.4% respectively for both sexes. The main age groups that completed the questionnaire were the groups <35 years, 36-45 years, 46-55 years, and > 56 years with percentages of 20.7%, 32.8%, 27.6%, and 19.0 % respectively. Regarding the educational level of the respondents, the majority were of higher education, graduates of AEI-TEI with a percentage of 58.6% with the choice of secondary and post-secondary education to follow with a percentage of 27.6%. The majority of respondents were nurses with a

percentage of 35.3%. The medical profession accounted for 25.0%, the administrative staff for health services accounted for 22.4% and the pharmaceutical profession for 8.6%. The results of the Mann-Whitney test revealed a statistically significant difference between the sexes and the information and knowledge of health professionals about Covid-19 ($p < 0.01$). More specifically, men seem to be more informed and knowledgeable about Covid-19 than women with averages 4.39 and 4.15 respectively. A statistically significant difference was found in Kruskal Wallis between age ($P < 0.05$), and Covid-19 (general) prevention policies ($p < 0.01$). More specifically, in all three dimensions the respondents aged > 56 show a higher average (4.28, 4.44, and 4.68 respectively) compared to the other age groups. This indicates that people aged > 56 agree more on these three dimensions than other age groups.

Conclusions: The perception of positive versus negative social stimuli is important for social behavior, especially signals related to the expression characteristics of facial emotions. By predicting personal behavioral intentions through health beliefs, we can analyze the degree of personal beliefs about controlling disease and maintaining health when traveling abroad, which can help explore the extent of travel intentions. Of course, the most important parameter can be considered the action of the respective strategy bodies and especially the health bodies in a pandemic situation, as can be seen from the answers of the sample of the present research.

Keywords: tourism, SARS-Cov-2, management policies and strategies, healthcare providers

---

Εισαγωγή

Οι βασικές συνιστώσες ενασχόλησης του τουριστικού τομέα αφορούν την ευημερία και την προαγωγή της ψυχικής και σωματικής υγείας του ατόμου, που σε μεγάλο βαθμό θεωρείται ως ένας από τους τομείς που μπορεί να προάγει την ευημερία του ατόμου μέσω μίας διαδικασίας του ταξιδιού, γεγονός που τον διαφοροποιεί από άλλους τομείς, παρεμφερείς ή μη. Πρόκειται για έναν σταθερά αναπτυσσόμενο τομέα, όλο και περισσότερο συνδεδεμένο παγκοσμίως, στον οποίο συμμετέχουν ήδη πολλοί άνθρωποι ως ιδιώτες είτε ως νομικά πρόσωπα (εταιρείες και οργανισμοί), είτε ως πάροχοι υπηρεσιών είτε ως τουρίστες. Σε ένα τέτοιο περιβάλλον, καθίσταται κάποιες φορές δύσκολη η κατανόηση και η οριοθέτηση της διαχείρισης κρίσεων. Αυτό το θέμα της ορθής διαχείρισης κρίσεων, που πολλές φορές δεν παρουσιάζεται ως υψίστης σημασίας, δε θα πρέπει να θεωρείται ως καθήκον που πρέπει να εξεταστεί μόνο όταν μια κρίση συμβαίνει πραγματικά, αλλά να εξετάζεται τόσο προληπτικά όσο και σε ότι αφορά την αποκατάσταση των ενδεχόμενων επιπτώσεων της κρίσης. Ωστόσο, για να είναι αποτελεσματική αυτή η προσέγγιση, πρέπει να σχεδιαστεί με βαθιά γνώση των διαφορετικών μηχανισμών που προκαλούνται από αρνητικά γεγονότα. Οι καταναλωτές, οι ανταγωνιστές, οι κυβερνήσεις, οι ταξιδιωτικοί πράκτορες και όλοι οι άλλοι πάροχοι υπηρεσιών θα πρέπει να είναι πολύ αλληλένδετοι και δεν πρέπει να αναλύονται σε ατομική βάση, ως μεμονωμένοι παράγοντες του διαχειριστικού πλαισίου της ενδεχόμενης κρίσης αλλά ως σύνολο το οποίο τείνει να αλληλοεπιδρά και να επηρεάζεται από τον έκαστο μεμονωμένο παράγοντα (Mgóz, 2021).

Ως απόρροια των ανωτέρω τίθεται το παράδειγμα μίας τρομοκρατικής επίθεσης, ήτοι της 11ης Σεπτεμβρίου στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, όταν ολόκληρος ο κόσμος κατέστη μάρτυρας της τεράστιας ευαισθησίας αυτού του τουριστικού τομέα και της βαθιάς αλληλεξάρτησής του. Αποδείχθηκε, ως εκ τούτου η ανάγκη να αναλυθούν διεξοδικά οι κρίσεις στον τουρισμό ώστε να είναι σε θέση να αποτραπούν και να αντιμετωπιστούν οι αναφερόμενες κρίσεις υπό το πρίσμα των ειδικών δυνατοτήτων που ενδέχεται να εγείρονται όσο το δυνατόν πιο αποτελεσματικά.

Η διαχείριση κρίσεων, είτε αφορά ανθρωπογενείς καταστροφές, είτε αφορά φυσικές καταστροφές, είτε ακόμα και κρίσεις που εμπεριέχουν μεμονωμένα κοινωνικά

φαινόμενα όπως για παράδειγμα η έντονη μεταναστευτική ροή των τελευταίων ετών, έχει καταστεί ιδιαίτερα σημαντική για όλους τους τουριστικούς προορισμούς και οι οικονομικά μη εύρωστες χώρες εξαρτώνται σε μεγαλύτερο βαθμό από τον τουρισμό ως πηγή εισοδήματος, δεδομένου ότι είναι αυτές που υποφέρουν περισσότερο όταν πραγματοποιούνται αρνητικά γεγονότα.

Αν και έχουν διεξαχθεί πλείστες μελέτες παγκοσμίως, η ανάγκη διερεύνησης των στάσεων των επαγγελματιών υγείας σχετικά με τις στρατηγικές δράσεις και μέτρα για τον τουρισμό εξαιτίας του SARS-CoV-2 στην Ελλάδα είναι ακόμα φανερές. Οι γνώσεις και απόψεις των επαγγελματιών υγείας μπορούν να διαμορφώσουν πολιτικές και να επηρεάσουν ως ένα βαθμό τον τομέα του τουρισμού, δυνάμει της δυναμικής τους ως πάροχοι υγείας και ασφάλειας σε μία πανδημική κρίση.

Σκοπός της συγκεκριμένης διπλωματικής εργασίας είναι η διερεύνηση των στρατηγικών δράσεων για τον τουρισμό που επλήγη από τον SARS-CoV-2. Πρόσθετα στην εν λόγω διπλωματική εργασία επιχειρείται η εκτίμηση των στάσεων των επαγγελματιών υγείας σε ότι αφορά τις στρατηγικές δράσεις και μέτρα της κυβέρνησης απέναντι στον τουριστικό τομέα στην Ελλάδα.

Σύμφωνα με τα ως άνω, τα κύρια ερευνητικά ερωτήματα που προκύπτουν είναι τα ακόλουθα:

- i. Σε ποιο βαθμό οι απόψεις επαγγελματιών υγείας σχετικά με την διαχείριση κρίσεων και την εκπαίδευση υπαλλήλων στην τουριστική βιομηχανία επηρεάζονται από τα δημογραφικά στοιχεία, ήτοι το φύλο, την ηλικία, την ειδικότητα.
- ii. Σε ποιο βαθμό η ενημέρωση και γνώση επαγγελματιών υγείας σχετικά με τον Covid-19 επηρεάζεται από τα δημογραφικά στοιχεία.
- iii. Σε ποιο βαθμό η ενημέρωση και τα μέτρα τουριστικών περιοχών επηρεάζονται από τα δημογραφικά στοιχεία.
- iv. Σε ποιο βαθμό οι πολιτικές πρόληψης Covid-19 (γενικά) επηρεάζονται από τα δημογραφικά στοιχεία.

Η μεταπτυχιακή εργασία διαρθρώνεται σε επτά κεφάλαια, εκ των οποίων το Κεφάλαιο 5 και 6 αφορούν την ερευνητική προσπάθεια βάσει ερωτηματολογίου. Το Κεφάλαιο 1 θέτει τις βάσεις κατανόησης σχετικά με την έννοια των κρίσεων και καταστροφών και εισάγει τον αναγνώστη στην έννοια της πανδημίας και δη του Covid. Στο Κεφάλαιο 2

επιχειρείται μία αδρή επισκόπηση των μοντέλων σχεδιασμού και εφαρμογής της διαχείρισης κρίσεων, της διευκρίνησης του ορισμού και των εννοιών της επικοινωνίας και της συνεργασίας των φορέων κατά τη διαχείριση μίας κρίσης, καθώς και τις πολιτικές διαστάσεις του covid όπως αποτυπώνονται από τις πολιτικές εγκλεισμού και καραντίνας. Το Κεφάλαιο 3 πραγματεύεται με τις υφιστάμενες τουριστικές ευκαιρίες και τη σημασία της επένδυσης και της ετοιμότητα σε ακραίες καταστάσεις. Ως κατακλείδα της βιβλιογραφικής επισκόπησης προ της ερευνητικής προσπάθειας, το Κεφάλαιο 4 αναφέρεται στις επιπτώσεις του covid γενικότερα αλλά και ειδικότερα στον τουρισμό, τόσο σε παγκόσμιο επίπεδο, όσο και σε εθνικό επίπεδο.

Κεφάλαιο 1^ο

Κρίσεις και καταστροφές: αντιμετώπιση επιδημιών

Η λέξη κρίση προέρχεται από την ελληνική λέξη «κρίσις», που σημαίνει διαφοροποίηση ή απόφαση. Υπό τη νομική θεώρηση, ο όρος χρησιμοποιήθηκε για να περιγράψει τη διαφοροποίηση μεταξύ δίκαιου και άδικου, ενώ στη θεολογία περιγράφει τον διαχωρισμό της σωτηρίας και της καταδίκης. Η ιατρική ορολογία χρησιμοποίησε την έκφραση ως μία προσπάθεια διαφοροποίησης σε μια εξελισσόμενη κατάσταση που προηγουμένως ήταν συνεχής. Τον δέκατο έκτο αιώνα, με την αναβίωση της κλασικής ιατρικής, η λέξη ενσωματώθηκε στην καθημερινή γλωσσική χρήση. Η χρήση του όρου κρίση έγινε εμφανής σε όλους τους τομείς της πολιτικής, της κοινωνίας και της οικονομίας και, στα μέσα του δέκατου ένατου αιώνα, οι άνθρωποι διαμαρτύρονταν ήδη για την υπερβολική χρήση της (Glaesner, 2006).

Η αύξηση της γλωσσικής χρήσης του όρου κρίση συνοδεύτηκε από μια νέα επιστημονική συζήτηση για το φαινόμενο της «κρίσης». Διάφορα επιστημονικά ευρήματα μπορούν να ταξινομηθούν είτε σε ότι αναφορά σε πρόσωπα/ιδρύματα είτε ως συνεισφορές στο ατομικό/συλλογικό μοντέλο ανάλογα με τα εστιακά τους σημεία. Κατά κανόνα, ο άνθρωπος αποτελεί το επίκεντρο των σκέψεων που αφορούν τα μεμονωμένα μοντέλα. Σε αυτήν την περίπτωση, το άτομο βιώνει την κρίση ως εντατικοποίηση της πραγματικής κατάστασης, η οποία, σε ακραίες περιπτώσεις, μπορεί να οδηγήσει στο τέλος του. Οι συνεισφορές στο ατομικό μοντέλο προέρχονται από την ιατρική και την ψυχοσωματική θεώρηση, τη θεωρία της ψυχοκοινωνικής ανάπτυξης και την παρέμβαση σε κρίσεις (η παρέμβαση κρίσης είναι ένας συλλογικός όρος που αφορά σε πλείστες θεωρίες σχετικά με την ανθρώπινη συμπεριφορά σε εξαιρετικές περιστάσεις και έννοιες θεραπείας). Για τα συλλογικά μοντέλα, από την άλλη πλευρά, τα κοινωνικά συστήματα αναλύονται υπό ορισμένες συνθήκες που θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως κρίση. Η οικονομική, η πολιτική επιστήμη και η επικοινωνιακή έρευνα συμβάλλουν στο συλλογικό μοντέλο. Επιπλέον, με τη χρήση της υποδιαίρεσης που ασκείται στην πολιτική επιστήμη, μπορούν να διακριθούν συγκεκριμένες προσεγγίσεις προσανατολισμένες στο σύστημα και στις αποφάσεις. Στο

πλαίσιο των θεωρητικών προσεγγίσεων αποφάσεων, η κρίση νοείται ως μια επικίνδυνη και εξαιρετική κατάσταση στην οποία πρέπει να ληφθεί απόφαση υπό πίεση χρόνου. Οι έρευνες που πραγματοποιούνται από αυτήν την οπτική γωνία επικεντρώνονται στην κατάσταση μιας οξείας κρίσης και αποκτούν γνώσεις σχετικά με την οργάνωση της ροής εργασίας σε μια κρίση (Glaesser, 2006).

Η Διεθνής Στρατηγική των Ηνωμένων Εθνών για τη μείωση των κινδύνων καταστροφών ορίζει μια καταστροφή ως μια σοβαρή διαταραχή της λειτουργίας της κοινωνίας σε οποιαδήποτε κλίμακα λόγω επικίνδυνων γεγονότων που αλληλεπιδρούν με συνθήκες έκθεσης, ευπάθειας και ικανότητας, οδηγώντας σε ένα ή περισσότερα από τα ακόλουθα αποτελέσματα: υλικές, οικονομικές ή/και περιβαλλοντικές απώλειες και επιπτώσεις. Συγγραφείς όπως οι Blaikie et al. (2014), οι Calderón Aragón (2001) και ο Maskrey (1993) ορίζουν το αποτέλεσμα ανεξέλεγκτων κινδύνων ως καταστροφή (*CONSTRUCCIÓN Y RECONSTRUCCIÓN DEL DESASTRE* | Plaza y Valdés Editores, n.d.; Maskrey, 1993; Wisner et al., 2014) και ο Juárez Villanueva (2019) ορίζει την κρίση ως ένα πακέτο στοιχείων όπως κίνδυνοι, απειλές, τρωτά σημεία, ανθεκτικότητα και βαθμοί έκθεσης (Villanueva, 2019). Επίσης, οι Prideaux et al. (2003) προτείνουν ότι μια καταστροφή μπορεί να περιγραφεί ως μια απρόβλεπτη καταστροφική αλλαγή στην οποία μπορεί κανονικά να απαντηθεί μόνο μετά το συμβάν με την εφαρμογή σχεδίων έκτακτης ανάγκης ή μέσω αντιδραστικών καταστάσεων (Prideaux et al., 2003). Άλλοι εξετάζουν τα εκτεινόμενα θέματα όπως η απρόβλεπτη φύση των καταστροφών, η αποτυχία των κυβερνήσεων να προετοιμαστούν κατάλληλα για τέτοιες καταστροφές και οι κοινωνικές ή πολιτικές απώλειες (Jung, 1984).

Επιπλέον, μια κρίση ορίζεται ως ένα γεγονός χαμηλής μεν πιθανότητας, υψηλού δε αντίκτυπου που απειλεί τη βιωσιμότητα ενός οργανισμού και χαρακτηρίζεται από την ασάφεια της αιτίας, του αποτελέσματος και των μέσων επίλυσης, καθώς και την πεποίθηση ότι οι αποφάσεις πρέπει να ληφθούν γρήγορα (Mair et al., 2016; Pearson & Clair, 1998). Επιπλέον, ο Fearn-Banks (1996) αναφέρεται σε μια κρίση ως ένα σημαντικό γεγονός με δυνητικά αρνητικό αποτέλεσμα που επηρεάζει έναν οργανισμό, εταιρεία ή βιομηχανία, καθώς και το κοινό, τα προϊόντα, τις υπηρεσίες ή τη φήμη του (Sanabria-Díaz et al., 2021).

Στον τομέα του τουρισμού, κρίση αποτελεί κάθε γεγονός, που προκαλείται από εσωτερικούς και εξωτερικούς παράγοντες (βλ. Πίνακα 1), που προσδίδει ή έχει τη δυνατότητα να υποβαθμίσει έναν οργανισμό και να θέσει σε κίνδυνο τη μελλοντική μακροπρόθεσμη κερδοφορία του (Stafford et al., 2002; Wylie, 1997).

Πίνακας 1. Κατηγοριοποίηση και παραδείγματα κρίσεων. (Sanabria-Díaz et al., 2021)

Κύριοι παράγοντες	Ειδικό περιβάλλον	Τύπος κρίσης	Παράδειγμα κρίσης
Εξωτερικοί παράγοντες	Φυσικό περιβάλλον	Φυσική καταστροφή	Σεισμός και τσουνάμι βλάπτουν ακίνητα παραθαλάσσιου θέρετρου, έκρηξη ηφαιστείου τρομάζει τους τουρίστες
		Αποτυχία τεχνολογίας	Η πετρελαιοκηλίδα μολύνει μια παραλία του θέρετρου και εμποδίζει τους τουρίστες να επισκεφθούν το θέρετρο
	Ανθρώπινο/Κοινωνικό περιβάλλον	Αντιπαράθεση	Η απεργία των συνδικάτων του ξενοδοχείου διαταράσσει την κανονική λειτουργία. ομάδα ειδικού ενδιαφέροντοςμποϊκοτάρει το γρήγορο φαγητό

		Επιδημία	<p>Νόσος των τρελών αγελάδων και αφθώδους πυρετού δημιουργούν ανησυχίες για την ασφάλεια των τροφίμων και προβλήματα υγείας. Η επιδημία SARS εξαπλώνεται μέσω της ανθρώπινης επαφής</p>
		Ανθρωποκτονία	<p>Επίθεση της 11ης Σεπτεμβρίου στη Νέα Υόρκη και την Ουάσινγκτον. παραβίαση προϊόντων με δηλητηρίαση τροφίμων · εκβιασμός με απειλή εισαγωγής ιού στα συστήματα κράτησης υπολογιστών</p>
		Πόλεμος/Πολιτική σύγκρουση	<p>Ο δεύτερος πόλεμος του Κόλπου αποτρέπει πολλούς διεθνείς τουρίστες από την περιοχή της Μέσης Ανατολής. Η πρόσφατη πολιτική αναταραχή μειώνει τον τουρισμό στην Αϊτή, τη Βενεζουέλα και σε</p>

			ορισμένες αφρικανικές χώρες
Εσωτερικοί παράγοντες	Αποτυχίες διαχείρισης	Στρεβλές αξίες	Τα κρουαζιερόπλοια ρίχνουν απόβλητα πετρελαίου στον ωκεανό, αποδίδοντας οικονομική αξία σε σχέση με το ενδιαφέρον για το περιβάλλον
		Απάτη	Γνωρίζοντας ότι το φαγητό είναι μολυσμένο, το εστιατόριο συνεχίζει να το σερβίρει στους πελάτες
		Κακή συμπεριφορά	Corporate CFO υπεξαιρεί χρήματα και λαμβάνει μίζες

Ως εκ τούτου, με βάση αυτούς τους ορισμούς μιας καταστροφής, ενδέχεται να μην είναι δυνατή η πρόληψη μιας καταστροφής που έγκειται στο πλαίσιο της υγείας όπως ο COVID-19. Αυτή η εξαιρετική κατάσταση, η οποία οδήγησε στον εγκλεισμό και την μη χρήση των τουριστικών αγορών και προορισμών και στην κατάρρευση της ζήτησης των πελατών ως αποτέλεσμα της πανδημίας του COVID-19, θα μπορούσε να συγκριθεί μόνο με τις συνέπειες που προκλήθηκαν από τους δύο Παγκόσμιους Πολέμους και τις βιολογικές καταστροφές που συνέβησαν καθ' όλη τη διάρκεια σε διαφορετικές στιγμές στην παγκόσμια ιστορία, όσον αφορά τον αντίκτυπο στην κινητικότητα και την κοινωνική αλληλεπίδραση (Gössling et al., 2020; Ozili & Arun, 2020).

Οι κρίσεις χαρακτηρίζονται επίσης από εξαιρετικά κακώς δομημένες αποφάσεις που μπορούν να εντοπιστούν σε έλλειμμα πληροφοριών ή ακόμη και σε πάρα πολλές πληροφορίες, περιορισμούς στην επεξεργασία πληροφοριών, πολυπλοκότητα κ.λπ. . Καθώς οι κρίσεις σε ορισμένους τομείς μπορούν εύκολα να προβλεφθούν και,

επομένως, να επηρεαστούν, ο όρος «ανεπιθύμητη ανάπτυξη» σε σχέση με τους διατυπωμένους στόχους είναι πιο ακριβής. Ταυτόχρονα, μια κρίση είναι μια εξαιρετική κατάσταση, η έναρξη της οποίας είναι αβέβαιη. Κατά συνέπεια, όλες οι προετοιμασίες σε σχέση με τα αρνητικά γεγονότα έχουν μόνο τυχαίο χαρακτηριστικό. Ο αριθμός των θεωρητικά πιθανών γεγονότων και οι συναφείς σημαντικές δαπάνες απαιτούν περιορισμούς και συγκέντρωση των προφυλάξεων. Ακόμη και οργανισμοί ή φορείς όπως ο στρατός ή η αστυνομία των οποίων αποκλειστικό καθήκον είναι ο εντοπισμός και ο σχεδιασμός τέτοιων διαδικασιών δεν μπορούν να προετοιμαστούν για κάθε γεγονός. Αφενός, αυτό σχετίζεται με τον αριθμό των σημαντικών παραγόντων που συμβάλλουν στην πολυπλοκότητα και, αφετέρου, με τη συνεχή αλλαγή τους. Οι ευκαιρίες για τις εταιρείες, σε σύγκριση, είναι ακόμη πιο περιορισμένες, επειδή η προετοιμασία και η αντιμετώπιση κρίσεων δεν θεωρούνται ποτέ εταιρικοί στόχοι (Martens et al., 2016).

Έχει ήδη αποδειχθεί ότι οι κρίσεις χαρακτηρίζονται από μια αναπτυξιακή διαδικασία. Αυτή η διαδικασία οδηγεί σε μια σταδιακή υποδιαίρεση της κρίσης να καταστεί πρακτική. Κατά κανόνα, είναι δυνατόν να παρουσιαστεί μία διάκριση μεταξύ δύο έως τεσσάρων φάσεων μιας κρίσης. Η κυρίαρχη τριφασική διαδικασία κρίσης χρησιμοποιείται ως βάση συνήθως βιβλιογραφικά. Χρησιμοποιώντας την πίεση του χρόνου ως χαρακτηριστικό, αυτό χωρίζει τις φάσεις μιας κρίσης σε πιθανές, λανθάνουσες και οξείες κρίσεις. Οι πιθανές κρίσεις χαρακτηρίζουν μια φάση στην οποία η κρίση δεν είναι παρά μια φανταστική οντότητα. Δεν είναι, ως εκ τούτου, ούτε εξακριβώσιμες ούτε υπαρκτές, για τον λόγο αυτό η κατάσταση περιγράφεται από τον Krystek (1987) ως η «σχεδόν φυσιολογική κατάσταση» στην οποία βρίσκεται συνεχώς (Krystek, 1987).

Οι λανθάνουσες κρίσεις περιγράφουν τη φάση κατά την οποία η κρίση έχει ήδη εμφανιστεί αλλά δεν είναι ακόμη αναγνωρίσιμη με τα κανονικά ποσοτικά μέσα που διαθέτει ο εκάστοτε οργανισμός ή εταιρεία. Τα αντίμετρα σε αυτή τη φάση δεν υπόκεινται ακόμη σε αισθητούς περιορισμούς. Η φάση μιας οξείας κρίσης αφορά στη χρονική περίοδο κατά την οποία γίνεται αντιληπτή η καταστροφική επίδραση της κρίσης και η εταιρεία ή ο οργανισμός προσπαθεί να αντιμετωπίσει. Τα συμπτώματα που είναι εμφανή στη φάση της οξείας κρίσης (τα οποία όμως δεν πρέπει να συγχέονται με τα αίτια), κατά κανόνα, αναγνωρίζονται ως ένδειξη κρίσης εντός του οργανισμού ή της εταιρείας.

Η διαφοροποίηση μεταξύ φυσικών και ανθρωπογενών κρίσεων είναι ιδιαίτερα σημαντική στον τουρισμό. Οι κρίσεις που προκαλούνται από αρνητικά γεγονότα στη φύση, για παράδειγμα, φυσικές καταστροφές όπως για παράδειγμα οι τροπικοί κυκλώνες, παλίρροιες, πλημμύρες, χιονοστιβάδες και σεισμοί θεωρούνται οι σημαντικότερες φυσικές καταστροφές στον τομέα του τουρισμού (WTO, 1998) και θα πρέπει να τονιστεί ότι διαφέρουν σημαντικά ως προς τις επιπτώσεις τους από κρίσεις που προκαλούνται από τον άνθρωπο, δηλαδή, γεγονότα που προκαλούνται από ανθρώπους. Κατά κανόνα, τα αρνητικά γεγονότα που αποδίδονται στον άνθρωπο οδηγούν σε πολύ μεγαλύτερη απώλεια πίστης και, ως εκ τούτου, σε πιο αρνητικές συνέπειες από τις φυσικές κρίσεις που μπορούν να εντοπιστούν σε αναπόφευκτες αιτίες. Αυτό θα μπορούσε να παρατηρηθεί, για παράδειγμα, στις συνέπειες των γεγονότων στο Λος Άντζελες και το Σαν Φρανσίσκο το 1992. Οι φυλετικές αναταραχές στο Λος Άντζελες είχαν αντίκτυπο όχι μόνο στην αμεσότητα, αλλά και στις μακροπρόθεσμες απώλειες του τουρισμού, περισσότερο από ό, τι ο σεισμός στο Σαν Φρανσίσκο. Εκεί, οι αφίξεις αυξήθηκαν πραγματικά τους 12 μήνες μετά τον σεισμό (Glaesser, 2006).

Η πανδημία του covid

Οι νέοι κορονοϊοί μπορούν να προκαλέσουν επιδημίες και πανδημίες. Τα παθογόνα αναφοράς θεωρούνται ιδιαίτερα μολυσματικά και μεταλλάσσονται ταχύτατα. Ως αποτέλεσμα, νέες, απροσδόκητες εστίες μπορεί να εμφανιστούν ανά πάσα στιγμή. Οι κορονοϊοί μεταδίδονται κυρίως από ζώα σε ανθρώπους. Ο ιός του σοβαρού οξέως αναπνευστικού συνδρόμου (SARS) πιθανότατα μεταδόθηκε από τα πουλιά στους ανθρώπους το 2002. Ο ιός του Αναπνευστικού Συνδρόμου της Μέσης Ανατολής (MERS), που ανακαλύφθηκε το 2012, προήλθε από καμήλες (Al-Tawfiq et al., 2014). Τα μολυσμένα άτομα μεταδίδουν τον ιό σε άλλα άτομα μέσω σταγονιδίων ή λοιμώξεων από επιχρίσματα.

Τα πρώτα περιστατικά της άγνωστης πνευμονικής νόσου αναφέρθηκαν στην περιοχή Ουχάν (επαρχία Χουμπέι) της Κίνας τον Δεκέμβριο του 2019, και αρχικά εμφανίστηκαν σε μια αγορά όπου διακινούνταν ζώα για εμπορικούς σκοπούς. Μια νέα μορφή του κορονοϊού αναγνωρίστηκε ως ο αιτιολογικός παράγοντας και ανακαλύφθηκε σε πολλούς ασθενείς με τη μορφή πνευμονίας. Η παγκόσμια εξάπλωσή του προκάλεσε σε όλο τον κόσμο μεγάλη αγωνία. Ο νέος κορονοϊός (CoV) ονομάζεται πλέον SARS-CoV-2, και η μόλυνση COVID-19. Το "COVID" σημαίνει "Corona Virus Disease" και 19 το έτος ανακάλυψης. Με περίπου το 80% όλων των επιβεβαιωμένων κρουσμάτων, η επαρχία Χουμπέι παραμένει το επίκεντρο. Οι πτήσεις και τα ταξίδια με τρένο από τις μεγαλύτερες πόλεις αυτής της επαρχίας είχαν ακυρωθεί μέχρι νεωτέρας, οι δρόμοι ήταν κλειστοί και εξακολουθεί να υπάρχει γενική υποχρέωση χρήσης μάσκας. Εν τω μεταξύ, ο SARS-CoV-2 αναφέρθηκε επίσης στην Ευρώπη και την Ελβετία και με την πάροδο του χρόνου παγκοσμίως. Στις 30 Ιανουαρίου 2020, ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (ΠΟΥ) κήρυξε διεθνή κατάσταση έκτακτης ανάγκης για την υγεία (Uğur & Akbiyik, 2020)

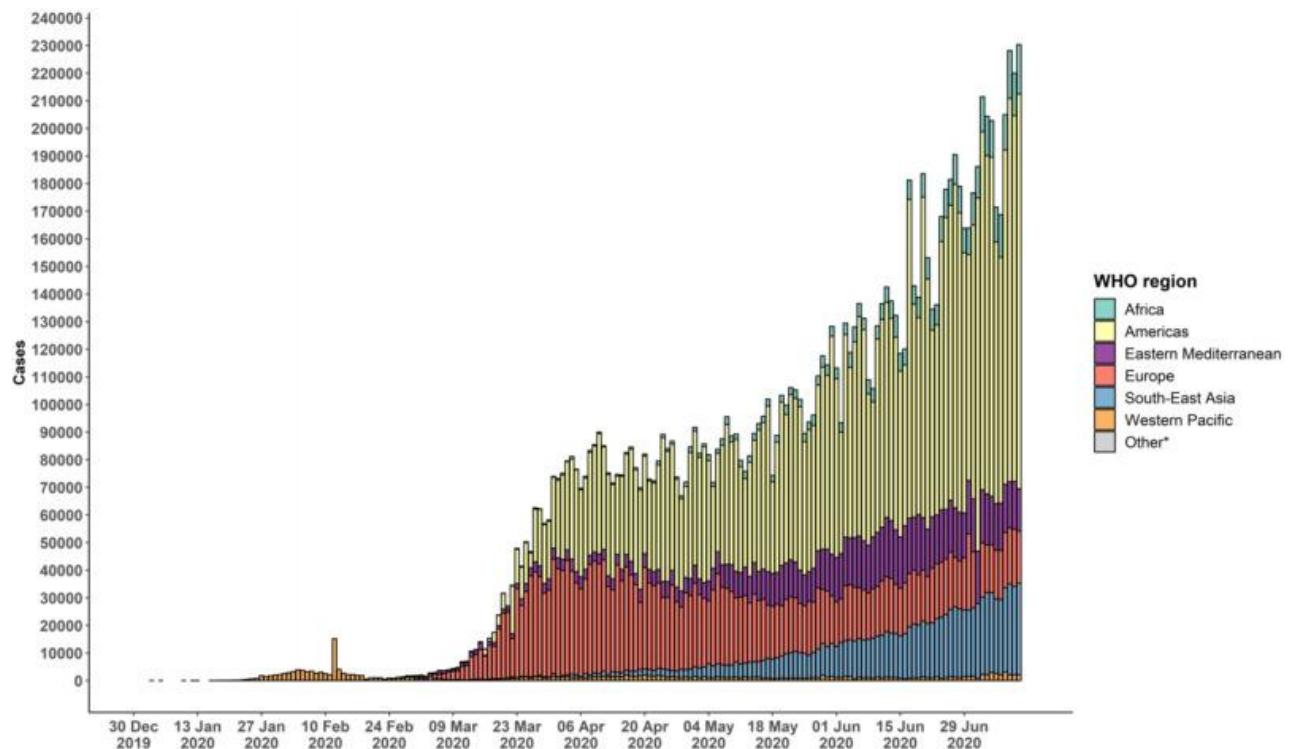
Στα τέλη Ιανουαρίου 2020, σχεδόν 10.000 άνθρωποι μολύνθηκαν παγκοσμίως, περισσότερο από το 98% από αυτούς ήταν στην Κίνα και σχεδόν τα τρία τέταρτα ήταν στην επαρχία Χουμπέι. Τις επόμενες ημέρες, ο αριθμός των προσβεβλημένων αυξήθηκε κατά μέσο όρο περίπου 3000 την ημέρα. Αυξήθηκαν επίσης τα κρούσματα εκτός Κίνας. Σύμφωνα με τον ΠΟΥ, ο ιός είχε εξαπλωθεί σε 115 χώρες στις αρχές του 2020 και σχεδόν 4300 άνθρωποι είχαν πεθάνει σε δύο μήνες. Ο COVID-19

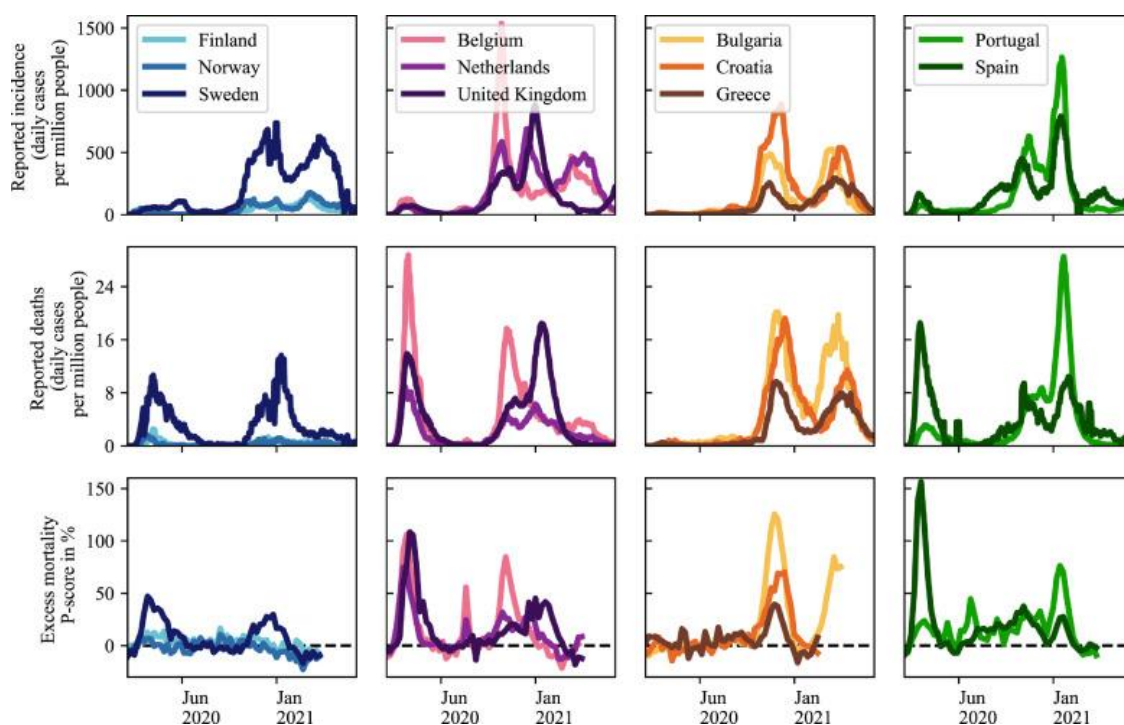
κατηγοριοποιήθηκε ως πανδημική ασθένεια από τον ΠΟΥ στις 11 Μαρτίου 2020 (Μιρόζ, 2021; Uğur & Akbiyik, 2020)

Σε κάθε περίπτωση, ο υψηλότερος αριθμός ασθενών αναφέρεται σε πιο σημαντικές άμεσες επιδράσεις. Ωστόσο, ο COVID-19 μείωσε το δυνητικό παγκόσμιο εργατικό δυναμικό. Στην επιδημία γρίπης του 1918, μεταξύ 25 και 35% του πληθυσμού προσβλήθηκε από γρίπη μεταξύ Σεπτεμβρίου 1918 και Ιανουαρίου 1919 (Uğur & Akbiyik, 2020).

Εικόνα 1. Επιδημιολογική καμπύλη επιβεβαιωμένων κρουσμάτων covid, βάσει της ημερομηνίας έκθεσης και περιοχής, από Δεκέμβριο 2019 έως 12 Ιουλίου 2020 (Uğur & Akbiyik, 2020)

Εικόνα 2. Σύγκριση της πανδημίας COVID-19 σε μια επιλογή ευρωπαϊκών χωρών που ομαδοποιούνται κατά γεωγραφική εγγύτητα. Μπορούν να παρατηρηθούν πολλές διαφορές στην αναφερόμενη επίπτωση, τους αναφερόμενους θανάτους και την υπερβολική θνησιμότητα. Παρόλο που οι αναφερόμενοι αριθμοί σχετίζονται με μεγάλη αβεβαιότητα, οι διαφορές μεταξύ χωρών και κυμάτων είναι εμφανείς. (Iftekhar et al., 2021)

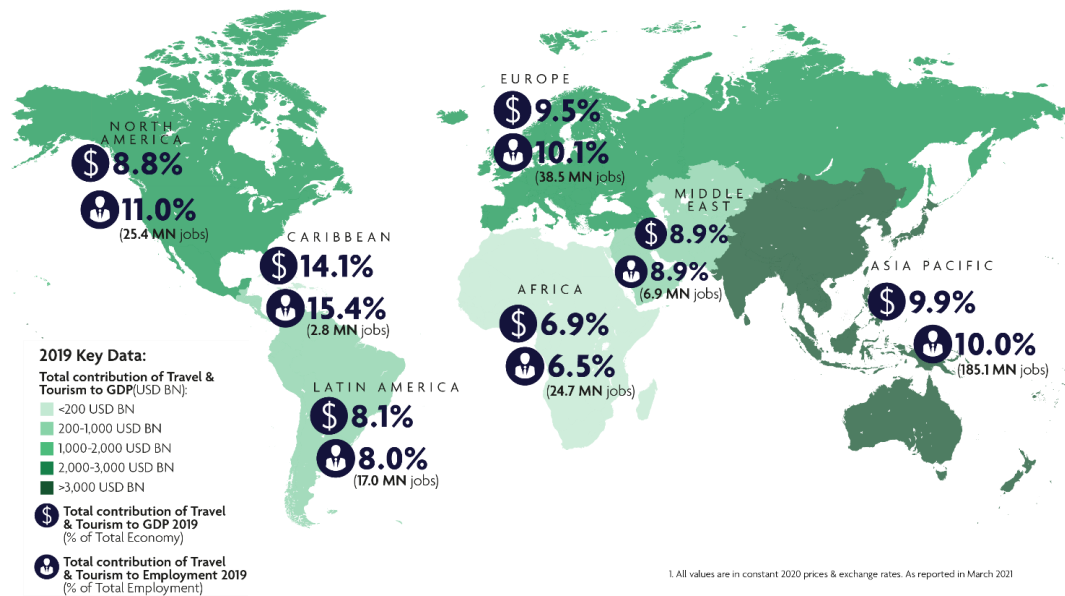

Οι επιπτώσεις της πανδημίας που προήλθε από τον COVID-19 δεν περιορίζονται στη δημόσια υγεία. Οι περιορισμοί κινητικότητας και ο περιορισμός της οικονομίας έχουν προκαλέσει οικονομικές κρίσεις σε κάθε έθνος παγκοσμίως. Στην ΕΕ, το ΑΕΠ μειώθηκε σχεδόν κατά 8% το 2020 (European Commission, 2020), και οι περισσότερες από τις εξαρτώμενες από τον τουρισμό χώρες έχουν υποστεί δραματική πτώση του ΑΕΠ τους (π.χ. 12% στην Ισπανία, 10% στην Ιταλία και 9% στην Ελλάδα, αναφορικά σε μόνο τρεις από τις οικονομίες που εξαρτώνται περισσότερο από τον τουρισμό στην Ευρώπη) (*Economic Performance by Country* / *European Commission*, n.d.).

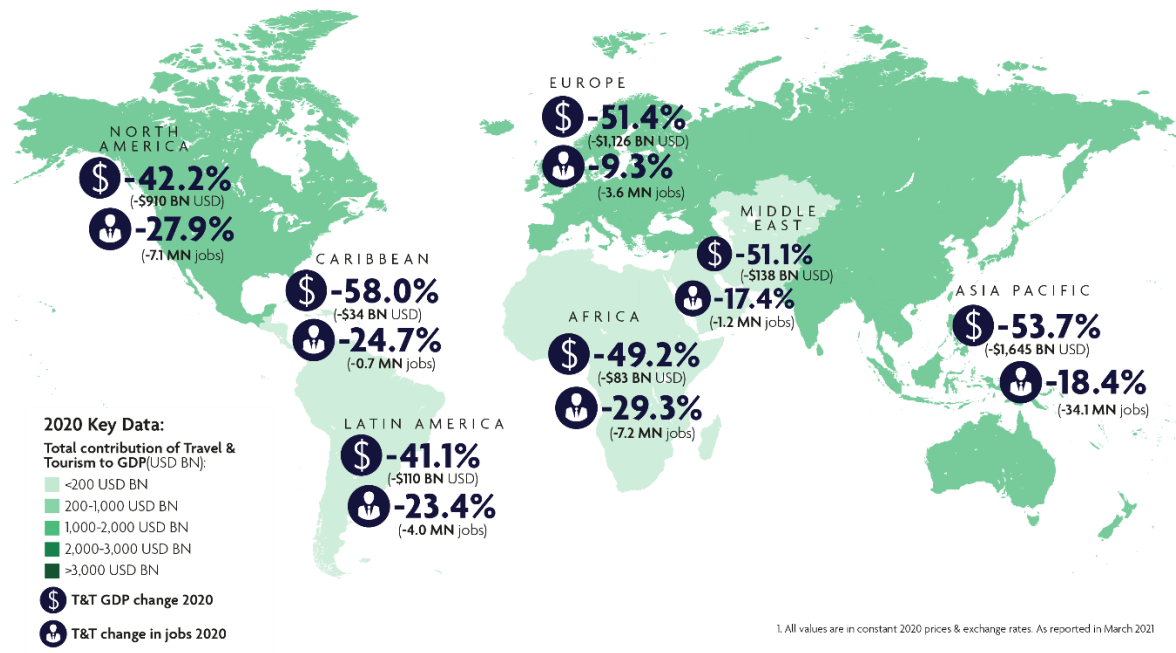
Ένα παρόμοιο προηγούμενο αυτής της πανδημίας COVID-19 είναι η ισπανική γρίπη του 1918, αλλά εκείνες τις μέρες ο κόσμος δεν ήταν τόσο συνδεδεμένος όσο είναι τώρα. Έκτοτε, ο τομέας των ταξιδιών και του τουρισμού μετατράπηκε από μια περιθωριακή βιομηχανία σε μια από τις κύριες βιομηχανίες παγκοσμίως. Παρά το γεγονός ότι ο

τουρισμός αντιπροσωπεύει περίπου το 10% του παγκόσμιου ΑΕΠ (Calderwood & Soshkin, 2019), η συνεισφορά του ανά χώρα και περιοχή είναι κάθε άλλο παρά ομοιογενής. Μόνο στην Ευρώπη υπάρχει ένα ευρύ φάσμα παραλλαγών. Ο τουρισμός αντιπροσωπεύει λιγότερο από το 5% του ΑΕΠ σε ορισμένες χώρες (π.χ. Πολωνία) όπου, σε άλλες χώρες όπως η Κροατία, η τουριστική συνεισφορά στο ΑΕΠ υπερβαίνει το 25%. Οι παγκόσμιες διαφορές είναι ακόμη υψηλότερες, με αρκετές χώρες όπου ο τουρισμός αντιπροσωπεύει περισσότερο από το ήμισυ του ΑΕΠ τους (Chica et al., 2021; WTTC, 2021).

Εικόνα 3. Παγκόσμια επίπτωση λόγω του covid για το έτος 2019 (WTTC, 2021)

Εικόνα 4. Παγκόσμια επίπτωση λόγω covid για το έτος 2020 (WTTC, 2021)

Κεφάλαιο 2^ο

Μοντέλα σχεδιασμού και εφαρμογής διαχείρισης κρίσεων

Ο όρος «διαχείριση» περιγράφει συνήθως την ηγεσία μιας οργανωτικής μονάδας. Είναι δυνατό να καθίσταται η διάκριση μεταξύ θεσμικού και λειτουργικού τρόπου διαχείρισης. Όσον αφορά το πρώτο, η διαχείριση αφορά σε μια περιγραφή εκείνων των ομάδων ανθρώπων που εκτελούν καθήκοντα διαχείρισης, τις δραστηριότητες και τις λειτουργίες τους. Όσον αφορά τη λειτουργική διαδικασία, η διαχείριση αφορά σε ένα καθολικό όρο για όλες τις εργασίες και διαδικασίες που σχετίζονται με τη λειτουργία ενός οργανισμού εργασίας. Συγκεκριμένα, πρόκειται για τον σχεδιασμό, την οργάνωση, την εφαρμογή και τον έλεγχο. Η λειτουργική προοπτική της διοίκησης μπορεί να επεκταθεί ώστε να περιλαμβάνει μια εξέταση που σχετίζεται με το άτομο ή το υλικό. Η πρώτη χρήση του όρου σχετικά με τη διαχείριση κρίσεων αποδίδεται κανονικά στην πολιτική σφαίρα. Κατά συνέπεια, υπάρχουν αναφορές ότι ο πρόεδρος των ΗΠΑ J.F. Kennedy χρησιμοποίησε την έκφραση κατά τη διάρκεια της Κουβανικής κρίσης του 1962 για να περιγράψει τον χειρισμό μιας σοβαρής, εξαιρετικής κατάστασης (Glaesser, 2006).

Η διαχείριση κρίσεων ως θεσμός αναφέρεται σε ομάδες ατόμων που είναι υπεύθυνα για δραστηριότητες διαχείρισης κρίσεων. Αποτελούν τον κυρίαρχο φορέα της λειτουργικής διαχείρισης κρίσεων. Η διαχείριση κρίσεων ως συνάρτηση αναφέρεται σε αλλαγές καθηκόντων και διαδικασιών όταν συμβαίνει η εκάστοτε κρίση. Διαφορετικοί τύποι διαχείρισης κρίσεων και αντίστοιχες δραστηριότητες διακρίνονται ως προς τον χαρακτήρα της διαδικασίας της κρίσης και τη διαφοροποίηση μεταξύ των διαφόρων φάσεων της. Στη βιβλιογραφία, κυριαρχεί ο διαχωρισμός μίας ενεργής από μια αντιδραστική μορφή διαχείρισης κρίσεων (Höhn, 1974; Krystek, 1981). Το πρώτο αντιπροσωπεύει την προληπτική πρόβλεψη ενός αρνητικού γεγονότος, τόσο ψυχικά όσο και όσον αφορά την προετοιμασία. Η τελευταία, αντιδραστική διαχείριση κρίσεων, επικεντρώνεται σε δραστηριότητες κρίσεων που έχουν ήδη συμβεί και εντοπιστεί.

Ο Rötting (1976) διακρίνει περαιτέρω και εξαρτά τις δραστηριότητες από τις φάσεις της διαδικασίας κρίσης. Αναφέρεται στη διαφοροποίηση της προληπτικής διαχείρισης κρίσεων, η οποία θα πρέπει να προβλέπει και να αντισταθμίζει μελλοντικές κρίσεις, την ενεργή διαχείριση κρίσεων, η οποία θα πρέπει να επιτρέπει την ταχεία αναγνώριση των γεγονότων και την αντιδραστική διαχείριση κρίσεων, η οποία θα πρέπει να αντιμετωπίσει την αντιστάθμιση ενεργών κρίσεων (Röthig, 1976).

Ο Krystek (1987) αναφέρει τέσσερις τομείς διαχείρισης κρίσεων. Μια προληπτική μορφή διαχείρισης κρίσεων ισχύει για πιθανές επιχειρηματικές κρίσεις. Σκοπός αυτής της δραστηριότητας είναι η αύξηση της ικανότητας αντίδρασης μέσω του σχηματισμού προγνωστικών ή σεναρίων και της εφαρμογής εναλλακτικών σχεδίων. Στην προληπτική διαχείριση κρίσεων, μια υπάρχουσα αλλά μη αναγνωρισμένη κρίση θα πρέπει να εντοπιστεί με τη βοήθεια συστήματος έγκαιρης προειδοποίησης. Ο σχεδιασμός, η εφαρμογή και ο έλεγχος των προληπτικών στρατηγικών και μέτρων αποτελούν επίσης το αντικείμενο αυτής της ανάλυσης. Η αποθητική διαχείριση κρίσεων θα πρέπει να αντιμετωπίζεται ως διαχείριση κρίσεων που στοχεύει στη διατήρηση της επιχείρησης και αναφέρεται σε κρίσεις που έχουν ήδη συμβεί. Εάν δεν υπάρχει πιθανότητα επιβίωσης για την εταιρεία, πραγματοποιείται μια εκκαθαριστική μορφή διαχείρισης κρίσεων, το κεντρικό καθήκον της οποίας είναι η προγραμματισμένη εκκαθάριση της εταιρείας. Η αμφιθυμία που λείπει σε αυτή τη φάση κάνει την ταξινόμηση ως διαχείριση κρίσεων να φαίνεται αμφίβολη (Krystek, 1987).

Ο Müller (1986) αναφέρεται σε έναν διαχωρισμό μεταξύ στρατηγικών μορφών διαχείρισης κρίσεων που διασφαλίζουν την επιτυχία και προστατεύουν τη φερεγγυότητα. Με αυτόν τον τρόπο, η στρατηγική διαχείριση κρίσεων επικεντρώνεται στην προστασία των παραγόντων επιτυχίας της εταιρείας ή του οργανισμού. Η διαχείριση κρίσεων που διασφαλίζει την επιτυχία θα πρέπει να αποφεύγει τις απειλές για την ύπαρξη στόχων επιτυχίας, όπως η κερδοφορία και ο κύκλος εργασιών. Με μια διαχείριση κρίσεων που προστατεύουν τη φερεγγυότητα, ο στόχος είναι να διαπεραστούν οι κίνδυνοι αφερεγγυότητας και υπερβολικών χρεών. Σε αυτό το πλαίσιο, ο αποκλεισμός της αποφυγής κρίσεων και ο περιορισμός στις δραστηριότητες αντιμετώπισης θα πρέπει να θεωρηθούν προβληματικοί στον τομέα της διαχείρισης κρίσεων (Müller, 1986).

Ο Schulten (1995) διακρίνει δράσεις αναγνώρισης κρίσεων και χειρισμού κρίσεων. Ενώ εξισώνει το πρώτο με την έγκαιρη αναγνώριση, αναδιατυπώνει τον χειρισμό κρίσεων και δεν το θεωρεί πλέον συμπίπτον με την αντιμετώπιση κρίσεων. Πιστεύει ότι η αντιμετώπιση μιας κρίσης απαιτεί μόνο ενέργειες αντιμετώπισης και, ως εκ τούτου, αναθέτει δραστηριότητες αποφυγής και αντιμετώπισης κρίσεων. Αυτή η θεώρηση τον οδηγεί τελικά στη διάκριση μεταξύ στρατηγικής και επιχειρησιακής διαχείρισης κρίσεων, κατά την οποία η μετάβαση μεταξύ των δύο βρίσκεται εκεί όπου οι τακτικές αποφυγής εγκαταλείπονται υπέρ των δραστηριοτήτων αντιμετώπισης (Schulten, 1995).

Ακόμη και έμμεσες επιπτώσεις όπως, για παράδειγμα, η αύξηση του κόστους μεταφοράς και ταξιδιού σε όλο τον κόσμο, που απειλούν ιδιαίτερα την ανταγωνιστικότητα των τουριστικών προορισμών μεγάλων αποστάσεων, έχουν σημαντικό αντίκτυπο. Ταυτόχρονα, μια σειρά άλλων επιπτώσεων γίνονται εμφανείς, όπως η βλάβη της εικόνας και ο περιορισμός του επιχειρηματικού χώρου ελιγμών, από τον οποίο οι επιχειρήσεις εξακολουθούν να επηρεάζονται τόσο μεσοπρόθεσμα όσο και μακροπρόθεσμα. Δύο βασικοί τομείς μπορούν να εντοπιστούν που επηρεάζουν αυτές τις εξελίξεις (Glaesser, 2006).

Από τη μία πλευρά, οι περιβαλλοντικές συνθήκες γίνονται όλο και πιο περίπλοκες για τις επιχειρήσεις. Υπάρχει μια ποικιλία παραγόντων που συμβάλλουν σε αυτό το πρόβλημα: πρώτον, η συνεχώς αυξανόμενη πίεση του ανταγωνισμού, η οποία προκύπτει από την αυξανόμενη και συνεχή βελτίωση των τουριστικών εγκαταστάσεων. Δεύτερον, εξαιρετικά ευέλικτες εγκαταστάσεις μεταφοράς, αυξανόμενες εντάσεις ταξιδιού συνοδευόμενες από ταυτόχρονη μείωση της διάρκειας διαμονής και πιο αυθόρμητη συμπεριφορά κράτησης. Από την άλλη πλευρά, η ευαισθησία με την οποία το ευρύ κοινό και ο μεμονωμένος καταναλωτής αξιολογούν τον κίνδυνο ζωής που εντείνεται. Η αύξηση των ατομικιστικών τρόπων ζωής σημαίνει ότι το άτομο και όχι η οικογενειακή μονάδα πρέπει να αντιμετωπίσουν ένα αίσθημα ανασφάλειας. Οι κίνδυνοι, οι οποίοι είχαν αναληφθεί και αποδεχτεί προηγουμένως από το άτομο, ανατίθενται πλέον σε επιχειρήσεις ως κίνδυνοι για τους οποίους μπορούν να αναληφθούν. Σήμερα, οι επιχειρήσεις πρέπει να αντιμετωπίσουν τα προβλήματα των ισχυρισμών που νωρίτερα μπορούσαν να απευθυνθούν μόνο στο κράτος. Συχνά, πρέπει να αναλαμβάνουν την ευθύνη για υπηρεσίες που δεν υποσχέθηκαν ούτε

συμφωνήθηκαν συμβατικά. Ως εκ τούτου, οι οργανισμοί αξιολογούνται υπό το πρίσμα της πολιτικής και ηθικής άποψης από το ευρύ κοινό (Glaesser, 2006).

Αυτό σημαίνει ότι η τουριστική βιομηχανία ως οικονομικός τομέας αμφισβητείται από αρνητικά γεγονότα περισσότερο από οποιονδήποτε άλλο τομέα. Εν τω μεταξύ, η ευαισθησία σε αυτά τα γεγονότα προσδίδει μια τόσο εκτεθειμένη θέση που ήδη χρησιμεύει ως δείκτης έγκαιρης προειδοποίησης για κρίσιμες καταστάσεις για άλλους τομείς. Οι επιχειρήσεις που αντιμετωπίζουν τώρα αυτές τις προκλήσεις αντιμετωπίζουν δύο θεμελιώδεις δυσκολίες: πρώτον, είναι σχεδόν αδύνατο να αποφευχθεί εντελώς ο κίνδυνος. Ακόμη και οργανισμοί που βασίζονται αποκλειστικά ή κυρίως στη διαχείριση κινδύνων για την ύπαρξή τους δεν μπορούν να ελέγξουν πλήρως ή να αποφύγουν τον κίνδυνο (αυτό ισχύει, π.χ. στον στρατό ή την αστυνομία). Δεύτερον, το κόστος που σχετίζεται με τον θεωρητικό στόχο της πλήρους αποφυγής του κινδύνου είναι σημαντικό. Η δυνατότητα πώλησης προϊόντων καθορίζει τα όρια σε αυτά τα κόστη (Glaesser, 2006).

Διευκρίνιση του ορισμού και των εννοιών της επικοινωνίας κινδύνου

Ο τουρισμός ως ένα ανοικτό σύστημα χαρακτηρίζεται από τον υψηλό βαθμό δικτύωσης του με το περιβάλλον. Οι πολυάριθμες αλληλεπιδράσεις με τις διάφορες διαστάσεις του εξωτερικού κόσμου όχι μόνο επηρεάζουν το ίδιο το τουριστικό σύστημα αλλά επηρεάζουν και το περιβάλλον. Το περιβάλλον στο σύνολό του μπορεί να χωριστεί σε τεχνολογικές, κοινωνικο-πολιτιστικές, πολιτικές, οικονομικές και οικολογικές διαστάσεις. Λόγω των πολλών αλληλένδετων σχέσεων, ο τουρισμός, με όλα τα συστατικά του, είναι πολύ επιρρεπής σε αλλαγές σε όλες τις διαστάσεις του περιβάλλοντος.

Υπάρχει επίσης μια ποικιλία εξωτερικών επιρροών που μπορούν να έχουν σημαντικό αντίκτυπο στην κινητικότητα των ταξιδιωτών. Αυτοί οι δυνητικοί εξωτερικοί παράγοντες μπορούν να συνοψιστούν σε δύο κύριες κατηγορίες: τη φυσική προσφορά του προορισμού και τον πιθανό κίνδυνο κρίσεων με βάση τις διαφορετικές περιβαλλοντικές διαστάσεις.

Η εξέταση του ζητήματος της κρίσης και κυρίως των πτυχών της διαχείρισης κρίσεων έχει αυξηθεί σταθερά τα τελευταία χρόνια λόγω του αυξημένου αριθμού και του εύρους των καταγεγραμμένων περιστατικών (Glaeβer, 2005). Ειδικότερα, από τις τρομοκρατικές επιθέσεις της 11ης Σεπτεμβρίου 2001, με τις καταστροφικές συνέπειες, το ενδιαφέρον για αυτόν τον τομέα έρευνας αυξήθηκε (Ritchie, 2009). Η αντιμετώπιση κρίσεων δεν είναι ασυνήθιστη για τις εταιρείες του τουριστικού κλάδου, καθώς σχεδόν κάθε τουριστική εταιρεία αντιμετωπίζει έκτακτα γεγονότα με την πάροδο του χρόνου, αλλά η εμφάνιση τουριστικών κρίσεων οδηγεί συχνά σε απώλεια των συνεπειών ασφάλειας. Μπορεί, επομένως, να έχει ουσιαστικό αντίκτυπο στην ταξιδιωτική απόφαση του μεμονωμένου ταξιδιώτη και επίσης στη συμπεριφορά ταξιδιού στο σύνολό του (Dreyer et al., 2001). Εκτός αυτού, παρόλο που πολλές από τις κρίσεις που έχουν συμβεί τα τελευταία χρόνια δεν είναι θεμελιωδώς νέα φαινόμενα, οι διαστάσεις τους είναι πολλές φορές μεγαλύτερες σε ότι αφορά την ένταση αλλά και την διάρκεια από πριν, γεγονός που προάγει μια περισσότερο σε βάθος διερεύνηση του θέματος ώστε να φαίνεται ουσιαστική (Glaeβer, 2005).

Οι τουριστικές κρίσεις συχνά διαχωρίζονται σύμφωνα με διαφορετικά κριτήρια για καλύτερη κατανόηση. Οι πιο συνηθισμένοι τρόποι διάκρισης είναι η υποδιαίρεση

ανάλογα με τη γεωγραφική έκταση της κρίσης και η διάκριση μεταξύ ενδογενών και εξωγενών κρίσεων. Η διαίρεση, σύμφωνα με τη χωρική διάσταση, διαχωρίζει τις κρίσεις σε γεωγραφικές περιοχές τοπικά, περιφερειακά, εθνικά, διεθνώς και παγκοσμίως. Μια τοπική κρίση, για παράδειγμα, είναι η μόλυνση του νερού σε ένα θέρετρο ή ξενοδοχείο, η οποία περιορίζεται σε αυτό και δεν έχει πιο σημαντικές, συνδεδεμένες συνέπειες. Ο περιφερειακός αντίκτυπος είναι περισσότερο καταστροφικός. Ένα εντυπωσιακό παράδειγμα αυτού είναι μια συγκεκριμένη περιοχή που πλήττεται από πλημμύρες. Ο εμφύλιος πόλεμος στη Σομαλία μπορεί να αναφερθεί ως παράδειγμα εθνικής κρίσης. Αναφέρεται σε ολόκληρη τη χώρα της Σομαλίας, αλλά όχι σε άλλες γειτονικές χώρες. Αντίθετα, η κρίση του Κοσσυφοπεδίου περιγράφεται ως διεθνής επειδή απηφούσε σαφώς τα σύνορα μεμονωμένων χωρών και επηρέαζε άμεσα αρκετές χώρες. Τέλος, οι τρομοκρατικές επιθέσεις της 11ης Σεπτεμβρίου και η οικονομική κρίση του 2008 είχαν σημαντικό αντίκτυπο στην παγκόσμια τουριστική βιομηχανία λόγω του ελαχιστοποιημένου αριθμού της τουριστικής κινητικότητας.

Μια άλλη επιλογή διαφοροποίησης έγκειται σε αυτή μεταξύ ενδογενών και εξωγενώς προκληθεισών κρίσεων, η οποία είναι ιδιαίτερα σημαντική για την περαιτέρω εξέταση της κρίσης, καθώς δημιουργεί μια αρχική εκτίμηση της υποκείμενης αιτίας της κρίσης. Ενδογενείς αιτίες προκύπτουν μέσα στον οργανισμό και έχουν την προέλευσή τους στον άνθρωπο ή την τεχνολογία. Αυτά, επομένως, μπορούν να προληφθούν σχετικά εύκολα ή τουλάχιστον να επηρεαστούν θετικά από την εταιρεία και ως εκ τούτου δεν εξετάζονται περαιτέρω στο τρέχον κεφάλαιο για τις εξωτερικές επιπτώσεις. Ωστόσο, οι εξωγενείς ενεργοποιήσεις είναι βαθιά ριζωμένες στις συνθήκες του εξωτερικού περιβάλλοντος και, επομένως, βρίσκονται εκτός της σφαίρας επιρροής της εταιρείας (Kuschel & Schröder, 2002).

Η τρέχουσα έρευνα για την κρίση γνωρίζει έναν σχεδόν άπειρο αριθμό πιθανών αιτιών της κρίσης και υπάρχουν σχεδόν τόσες προσεγγίσεις για την κατηγοριοποίησή τους. Οι ταξινομήσεις που δίνονται από διάφορους συγγραφείς διαφέρουν ιδίως όσον αφορά τον αριθμό και τις προδιαγραφές των κατηγοριών αιτιών της κρίσης. Με βάση τους Freyer, Glasser και Kreilkamp, γίνεται μια ξεχωριστή υποδιαίρεση, η οποία βασίζεται στην ολιστική προσέγγιση της τουριστικής επιστήμης και συνεπώς λαμβάνει υπόψη τις διάφορες περιβαλλοντικές διαστάσεις του ανοικτού τουριστικού συστήματος. Η κατηγοριοποίηση διακρίνει τις ακόλουθες έξι κατηγορίες κινδύνων: οικονομικούς,

κοινωνικο-πολιτιστικούς, πολιτικούς, οικολογικούς, τεχνικούς και ιατρικούς κινδύνους (Freyer & Groß, 2004; Laws et al., 2006; Pillmayer & Scherle, 2018).

Στους προορισμούς που τα άτομα επιλέγουν να ταξιδεύουν, συχνά έρχονται σε επαφή με παθογόνα, βακτήρια, παράσιτα, ιούς που δεν υπάρχουν πλέον στις χώρες καταγωγής τους, έτσι ώστε το ανοσοποιητικό τους σύστημα, επομένως, να μην έχει επαρκή άμυνα κατά των συγκεκριμένων ασθενειών (Wöhler, 2011). Οι κοινές ασθένειες που σχετίζονται με δραστηριότητες ταξιδιού θεωρούνται διαφοροποιημένες ανάλογα με τον τύπο των επιλογών μετάδοσης. Αυτές περιλαμβάνουν λοιμώξεις από το στόμα, όπως διάρροια, τυφοειδή, αμοιβαδική δυσεντερία, ηπατίτιδα Α, παθογόνα που μεταδίδονται μέσω σωματικών υγρών (π.χ. HIV / AIDS, ηπατίτιδα C) και πόσιμο νερό (π.χ. τυφοειδής, χολέρα), σταγονίδια (π.χ. SARS, ιούς γρίπης, φυματίωση) ή αερολύματα (π.χ. άνθρακας, σπόρια μυκήτων) (Spira, 2003). Η επιλογή του ταξιδιωτικού προορισμού για πολλούς τουρίστες καθορίζεται επίσης από την κατάσταση της υγείας και των λοιμώξεων των χωρών -στόχων και το κόστος της πιθανής πρόληψης.

Ο κίνδυνος εμφάνισης μιας από τις λοιμώξεις που αναφέρονται εξαρτάται από την ίδια την ασθένεια και επίσης ποικίλλει μεταξύ των προορισμών. Επίσης, προσωπικοί παράγοντες όπως η ταξιδιωτική συμπεριφορά, τα προληπτικά μέτρα που ελήφθησαν προηγουμένως, η ηλικία, ο χειρισμός τροφίμων και ποτών και πολλές άλλες επιρροές διαδραματίζουν ουσιαστικό ρόλο στην πιθανότητα μόλυνσης από μία από αυτές τις ασθένειες.

Ο πιο κρίσιμος παράγοντας κινδύνου μιας ιατρικής κρίσης είναι ο κίνδυνος εξάπλωσης επιδημιών ή πανδημιών. Τέτοιες ταχέως εξαπλωμένες λοιμώξεις αλληλεπιδρούν ενεργά με το σύστημα του διεθνούς τουρισμού. Από τη μία πλευρά, ο τουρισμός προωθεί την εξάπλωση επιδημιών σε όλο τον κόσμο λόγω της υψηλής κινητικότητας. Ωστόσο, η εμφάνιση μίας επιδημίας επηρεάζει και τον τουρισμό. Αυτός ο κύκλος γίνεται ιδιαίτερα εμφανής σε αναφορά στην επιδημία SARS το 2003. Αρχής γενομένης από μια επαρχία στη νότια Κίνα, ο ιός μεταφέρθηκε στο Χονγκ Κονγκ μέσω ενός ανθρώπινου ξενιστή, από όπου συνεχίστηκαν να εξαπλώνονται στο ξενοδοχείο της μητρόπολης. Οι προσβεβλημένοι επισκέπτες του ξενοδοχείου μετέφεραν τη νόσο περαιτέρω στις χώρες καταγωγής τους όπως ο Καναδάς, η Σιγκαπούρη, η Ταϊβάν και αμέτρητες άλλες. Μετά από σχετικά σύντομο χρονικό διάστημα, όπως αναφέρεται

ανωτέρω, 8000 άνθρωποι παγκοσμίως μολύνθηκαν με τον ιό SARS σε περισσότερες από 30 χώρες σε όλο τον κόσμο. Ο ΠΟΥ εξέδωσε ταξιδιωτικές προειδοποιήσεις σε διάφορες περιοχές της Ασίας και της Βόρειας Αμερικής για τον περιορισμό της εξάπλωσης της νόσου, αλλά περισσότεροι από 800 άνθρωποι παγκοσμίως πέθαναν από τον SARS.

Οι οικονομικές συνέπειες της επιδημίας ήταν επίσης θανατηφόρες: Σύμφωνα με εκτιμήσεις του Παγκόσμιου Συμβουλίου Ταξιδιού και Τουρισμού (WTTC), η επιδημία SARS προκάλεσε απότομες πτώσεις του τουριστικού ΑΕΠ σε πολλές πληγείσες ασιατικές χώρες. Στην Κίνα το ΑΕΠ μειώθηκε κατά 25%, στο Βιετνάμ κατά 15% και στο Χονγκ Κονγκ και τη Σιγκαπούρη κατά περισσότερο από 40% των αξιών του προηγούμενου έτους (Ritchie, 2009). Αυτό το παράδειγμα δείχνει τις σοβαρές συνέπειες που μπορεί να έχουν οι ιατρικοί κίνδυνοι και οι επιδημίες, ιδιαίτερα για τον διεθνή τουρισμό. Σχεδόν καμία άλλη βιομηχανία δεν εξαρτάται τόσο από την ανάπτυξη άυλων αξιών όσο ο τουριστικός τομέας. Οι τουριστικές δαπάνες βασίζονται σε παροχές, σύντομα ή μακροπρόθεσμα σχέδια και μερικές φορές σε όνειρα. Το γεγονός αυτό απεικονίζει την ευπάθεια του τουριστικού τομέα σε δυσμενείς επιπτώσεις. Ένα περιστατικό μπορεί να καταστρέψει αυτά τα άυλα περιουσιακά στοιχεία μακροπρόθεσμα.

Ο περιβαλλοντικός κίνδυνος αναφέρεται στη διαδικασία κατανόησης των απρόβλεπτων αλλά δυνητικά εκτεταμένων πιθανών προβλημάτων που προκύπτουν όταν οι άνθρωποι ή η κοινωνία στο σύνολό τους εκτίθενται σε περιβαλλοντικούς κινδύνους (Leiss et al., 1994), οι οποίοι αποκλίνουν ή ακόμη και αντιβαίνουν στην καθημερινή γνώση, δηλαδή τον κίνδυνο (“Routledge Handb. Environ. Displac. Migr.,” 2018). Ο βαθμός στον οποίο ένα άτομο αντιδρά στον κίνδυνο έγκειται στην αντίληψη του περιβαλλοντικού κινδύνου (Balleisen et al., 2017).

Τα τρία στοιχεία αβεβαιότητας, η πιθανότητα απώλειας και ο φουτουριστικός χαρακτήρας απαιτούνται για τον καθορισμό ενός κινδύνου. Όσο υψηλότερη είναι η αβεβαιότητα για το μελλοντικό αποτέλεσμα, τόσο υψηλότερος είναι ο κίνδυνος (Dryhurst et al., 2020). Αυτό μπορεί να διερευνηθεί όσον αφορά το περιβάλλον διαβίωσης και μεταφοράς, εσωτερικούς ή εξωτερικούς χώρους, στιγμές σίτισης και κατανάλωσης και προσωπικά συναισθήματα (Dryhurst et al., 2020; L. Zhang, 2002).

Η συνείδηση της υγείας αναφέρεται στην αυξημένη ανησυχία ενός ατόμου για την υγεία, στην αυξημένη αναζήτηση πληροφοριών για την υγεία, στην αφοσίωση στις ανησυχίες για την υγεία και τη σημασία της κατάστασης της υγείας (Jeong et al., 2017). Περιλαμβάνει την αυτο-ανησυχία παρόμοια με την αυτογνωσία, παρέχει κίνητρα για αυτο-παρακολούθηση και επίγνωση της υγείας και προκαλεί μια αίσθηση δέσμευσης για την υγεία (Basu & Dutta, 2008). Αντίθετα, οι συμπεριφορικές απαντήσεις που βασίζονται στην ευαισθητοποίηση της υγείας για τα άτομα να αποδέχονται προληπτικά μέτρα, τα οποία μπορούν να θεωρηθούν ως δείκτες παρέμβασης (Indu, 2012; Ross et al., 2010), ονομάζονται πεποιθήσεις για την υγεία.

Οι πεποιθήσεις για την υγεία μπορούν να καθορίσουν τις προθέσεις συμπεριφοράς που σχετίζονται με ιατρικά προϊόντα ή συναφείς δραστηριότητες από τη σοβαρότητα, την ευαισθησία, τα εμπόδια και τα οφέλη της συμπεριφοράς που μπορεί να σχετίζονται με την υγεία. Το επίπεδο κινδύνου μπορεί να επηρεάσει τη συμπεριφορά των ανθρώπων κατά την εκτέλεση δραστηριοτήτων (Ahlan & Ahmad, 2014).

Η πρόθεση είναι η τάση ενός ατόμου να προβλέπει, να σχεδιάζει ή να σκοπεύει εάν θα πραγματοποιηθεί μια μελλοντική συμπεριφορά και μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως προγνωστικό στοιχείο της μελλοντικής συμπεριφοράς (Liu et al., 2017). Μπορεί να θεωρηθεί ως ο βαθμός στον οποίο οι άνθρωποι έχουν την τάση να θέλουν να ταξιδέψουν για να εκπληρώσουν τις ταξιδιωτικές τους πεποιθήσεις (Shafiee et al., 2016), ο οποίος μπορεί να χρησιμοποιηθεί για τον προσδιορισμό του βαθμού στον οποίο ένα άτομο τείνει να συμμετέχει σε ταξιδιωτική συμπεριφορά για μία συγκεκριμένη μελλοντική ταξιδιωτική δραστηριότητα (G. Richards & Marques, 2012). Ως εκ τούτου, η εστίαση στις τουριστικές προθέσεις των τουριστών μπορεί να συνδράμει στην προετοιμασία των στρατηγικών για καλύτερες τουριστικές πολιτικές σε χώρες που προσπαθούν να αναβιώσουν την τουριστική τους βιομηχανία (Cervi, 2019).

Η πρόθεση ταξιδιού μπορεί να θεωρηθεί ως ένας δείκτης που στοχεύει στην κατανόηση του βαθμού στον οποίο τα άτομα ταξιδεύουν και σκέφτονται να ταξιδέψουν, και να διερευνήσει το βαθμό της τάσης συμπεριφοράς του ατόμου να ταξιδεύει σε ένα μέρος. Μπορεί να εξεταστεί ως προς την πρόθεση του ατόμου να ταξιδέψει, το επίπεδο πληροφοριών που έχει διερευνήσει και την προσωπική συμπεριφορά και την

απαραίτητη τεχνογνωσία που απαιτούνται για την προετοιμασία της συμπεριφοράς ταξιδιού εκ των προτέρων (Hudson et al., 2011).

Πολιτικές διαστάσεις του COVID19 και του τουρισμού και χρήση καραντίνας και κυρώσεις στην κινητικότητα

Οι Rutz et al. (2020) επινόησαν τον όρο «ανθρωπόπαυση» για να περιγράψουν τη μείωση των ανθρώπινων δραστηριοτήτων ως αποτέλεσμα της πανδημίας του COVID-19 (Rutz et al., 2020). Ενώ η ανθρωπόπαυση είχε πρωτοφανείς επιπτώσεις στις ανθρώπινες κοινωνίες, ήταν επίσης μια ευκαιρία για τους ερευνητές να εξετάσουν πώς οι ανθρώπινες δραστηριότητες επηρέασαν άλλα ζώα σε παγκόσμιο επίπεδο, γεγονός που, με τη σειρά του, επέτρεψε να αναπτυχθούν νέες στρατηγικές για τη συνύπαρξη των ατόμων με άλλα είδη (Rutz et al., 2020). Ομοίως, η εξέταση του τρόπου με τον οποίο ο COVID-19 επηρεάζει τα ανθρώπινα θηλαστικά παρέχει μια πιο ολιστική κατανόηση της θέσης των θηλαστικών στον τουρισμό, καθώς και τους ρόλους του τουρισμού στη ζωή τους, που θα βοηθήσουν στο σχεδιασμό και την εφαρμογή των κατάλληλων μέτρων κινδύνου στο μέλλον. Ενώ ορισμένοι μελετητές έχουν ήδη δημοσιεύσει μελέτες που συζητούν τον αντίκτυπο της πανδημίας COVID-19 στην άγρια ζωή γενικά ή σε τουριστικούς προορισμούς άγριας ζωής (Lindsey et al., 2020; Manenti et al., 2020; Newsome, 2020), καταγράφουν ένα κλάσμα της πανδημίας σε ότι αφορά τη γεωγραφική και μεθοδολογική επίδραση. Ωστόσο, οι αλληλεπιδράσεις είναι ποικίλες και πανταχού παρούσες (Markwell, 2015).

Οι κρίσεις μπορούν να επιτείνουν τις υπάρχουσες ανισότητες. Η κρίση της κλιματικής αλλαγής επηρεάζει το περιβάλλον, την υγεία και την ευημερία των χωρών χαμηλού εισοδήματος (Venn, 2018). Ο πόλεμος και οι προσφυγικές κρίσεις αναγκάζουν τον εκτοπισμό εκατομμυρίων, πάνω από τα μισά από τα οποία είναι παιδιά (Majcher, 2019). Η πανδημία COVID-19 βαθαίνει τις κοινωνικές και οικονομικές ανισότητες (Jamal & Higham, 2021), ιδιαίτερα στον αναπτυσσόμενο κόσμο. Οι μελετητές αμφισβητούν ακόμη και τη δικαιοσύνη της θέσπισης μέτρων όπως η κοινωνική αποστασιοποίηση για κοινωνικά και πολιτικά περιθωριοποιημένες ή μειονεκτούσες ομάδες, όπως οι μετανάστες εργαζόμενοι, οι άνθρωποι που αντιμετωπίζουν έλλειψη στέγης και άτομα χαμηλότερης κοινωνικοοικονομικής κατάστασης (Silva & Smith, 2020). Ο εγκλεισμός (καραντίνα) σε πολλές από αυτές τις χώρες έχει θέσει εκατομμύρια εργαζόμενους στον τουρισμό, τη φιλοξενία και λοιπές δραστηριότητες χωρίς δουλειά, αντιμετωπίζοντας οικονομικές δυσκολίες, χρέη και φτώχεια. Σε χώρες με λιγότερη ικανότητα να μετριάσουν τις επιπτώσεις της πανδημίας, το εργατικό

δυναμικό του τουρισμού είναι πλέον πιο ευάλωτο από ποτέ. Ο τουρισμός ήταν στην πρώτη γραμμή της προσοχής κατά τη διάρκεια της κρίσης επειδή ο τουρισμός και οι συνδεδεμένες βιομηχανίες του διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στις οικονομίες πολλών αναπτυσσόμενων χωρών. Αυτές οι «εξαρτημένες από τον τουρισμό κοινότητες» έχουν πλέον γίνει «κοινότητες σε κρίση» (Nepal, 2020). Ο βιοπορισμός και η κοινωνική ευημερία πολλών σε τέτοιες κοινότητες απειλούνται τώρα (Gibbons et al., 2021).

Είναι σαφές ότι η πανδημία του COVID-19 είναι κάτι περισσότερο από μια παγκόσμια κρίση υγείας, είναι ένα ζήτημα δικαιοσύνης μετά από χρόνια μη βιώσιμης ανάπτυξης, αυξανόμενων συγκρούσεων, ανισότητας και αδικίας. Εκτός από αυτές τις κοινωνικοοικονομικές επιπτώσεις, η κρίση υπονομεύει τις δεσμεύσεις για την αντιμετώπιση κρίσιμων περιβαλλοντικών ζητημάτων, συμπεριλαμβανομένης της κλιματικής αλλαγής (*COVID-19 and the Low-Carbon Transition: Impacts and Possible Policy Responses*, n.d.). Αναγνωρίζοντας τις σημαντικές επιπτώσεις τέτοιων κρίσεων στην τουριστική κοινότητα, τίθεται ένα σημαντικό ζήτημα για το πώς μπορεί να χρησιμοποιηθεί η ευκαιρία για να αδράξει ο άνθρωπος πέρα από την ανάκαμψη και προτείνει ένα πλαίσιο για να φέρει τη δικαιοσύνη στο επίκεντρο της παγκόσμιας αλλαγής για τα τουριστικά μέλλοντα (Rastegar, Higgins-Desbiolles, et al., 2021).

Ενώ το επίκεντρο των κυβερνήσεων σε κάθε παγκόσμια περιοχή είναι επί του παρόντος να δώσουν προτεραιότητα στη δημόσια υγεία και να προστατεύσουν εκατομμύρια θέσεις εργασίας, πολλές λύσεις ανάκαμψης εστιάζουν στη διανομή του κόστους και των οφελών της κρίσης (διανομητική δικαιοσύνη). Οι Jamal & Higham (2021, σελ. 144) συζήτησαν με την έννοια του αγώνα «προς την επιστροφή στη νεοφιλελεύθερη παγκοσμιοποίηση» (Jamal & Higham, 2021). Τέτοιες κριτικές θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν για να δικαιολογήσουν τη στροφή σε υπεύθυνες προσεγγίσεις ανάκαμψης του τουρισμού. Ωστόσο, ο Higgins-Desbiolles (2020) επέκρινε τον ίδιο τον υπεύθυνο τουρισμό καθώς δεν κατάφερε να αναγνωρίσει τις άδικες δομές του τουρισμού και τον εκμεταλλευτικό χαρακτήρα του (Higgins-Desbiolles, 2020). Παρόμοια επιχειρήματα υποδηλώνουν πώς δημιουργούνται ζητήματα αναγνώρισης, διαδικασίας και αδικίας κατανομής στην πορεία της τουριστικής ανάπτυξης (Higgins-Desbiolles et al., 2019; Jamal, 2019; Rastegar, Zarezadeh, et al., 2021).

Μια βιώσιμη και δίκαιη ανάκαμψη του COVID-19 απαιτεί τον εντοπισμό τοπικά προσαρμοσμένων λύσεων για τον επαναπροσδιορισμό του τουρισμού με βάση τα τοπικά δικαιώματα, ενδιαφέροντα και οφέλη (Higgins-Desbiolles, 2020). Στο πλαίσιο αυτό, η επανεξέταση του τουρισμού απαιτεί την προώθηση της δικαιοσύνης και της ισότητας σε τοπικό επίπεδο. Στο παρελθόν είχαν εφαρμοστεί διάφορες προσεγγίσεις και προοπτικές για τη διερεύνηση των επιπτώσεων της δικαιοσύνης στην κοινωνία. Για παράδειγμα, η ιδανική θεωρία της δικαιοσύνης ως δικαιοσύνης του Rawls ισχυρίζεται ότι «όλα τα κοινωνικά πρωτεύοντα αγαθά - η ελευθερία και οι ευκαιρίες, το εισόδημα και ο πλούτος και οι βάσεις του αυτοσεβασμού - πρέπει να κατανέμονται εξίσου, εκτός εάν μια άνιση κατανομή οποιουδήποτε ή όλων αυτών των αγαθών είναι προς όφελος των λιγότερο ευνοημένων » (Kopovsky, 2000). Ωστόσο, οι προσεγγίσεις διανομής δικαιοσύνης όπως η θεωρία του Rawl έχουν επικριθεί καθώς δεν λαμβάνουν υπόψη τις διαφορές στις κοινότητες και τις αξίες τους (Jamal, 2019; Schwartz & Daniels, 1977).

Η έννοια της δικαιοσύνης στον τουρισμό διαπερνά την ισορροπία μεταξύ δίκαιης κατανομής κόστους και οφέλους (Higgins-Desbiolles, 2008; Rastegar, 2020). Για την καλύτερη κατανόηση των επιπτώσεων της κοινωνικής δικαιοσύνης, ιδιαίτερα σε τοπικό επίπεδο, προτάθηκε μια στροφή από τη διανεμητική δικαιοσύνη στην εκτελεστική δικαιοσύνη (Jamal & Hales, 2016; Rastegar, Zarezadeh, et al., 2021). Σε αυτό το πλαίσιο, η δικαιοσύνη θεσπίζεται αποτελεσματικά αναγνωρίζοντας τοπικά δικαιώματα, ανάγκες και κοινωνικούς χώρους όπου η κρίση επηρεάζει τις ευάλωτες ομάδες. Ακολουθώντας αυτήν την πορεία δεν είναι ωστόσο χωρίς εμπόδια. Παρά την αυξανόμενη προσοχή στα θέματα δικαιοσύνης στην τουριστική βιβλιογραφία, η αγνόηση των τοπικών αξιών και των κοσμοθεωριών έχει οδηγήσει εδώ και καιρό σε αδικία. Η ασυμμετρία ισχύος, οι κυρίαρχες προσεγγίσεις εστιασμένες στο κέρδος και η πολιτισμική αναισθησία είναι μόνο μερικά από τα αποτελέσματα που προκύπτουν. Παρά τη διάχυτη παρουσία τέτοιων ζητημάτων, «συχνά παραμένουν σιωπηρά ή κακώς θεωρητικά» στις τουριστικές αναλύσεις (Jamal & Higham, 2021).

Ο COVID-19 έχει παραλύσει τον παγκόσμιο τουρισμό και έχει δώσει την ευκαιρία για παύση, αναπροσανατολισμό και επανεξέταση (Lew et al., 2020). Η δικαιοσύνη πρέπει να βρίσκεται στο επίκεντρο της παγκόσμιας αλλαγής και όχι στην περιφέρεια. Οι στρατηγικές ανάκαμψης δεν μπορούν να τοποθετηθούν σε ένα ηθικό κενό. Για να καταστούν τα ζητήματα δικαιοσύνης κεντρικά στην ανάκαμψη του τουρισμού, υπάρχει ανάγκη για ένα πλαίσιο που θα καθοδηγεί τις ενέργειές. Το προτεινόμενο πλαίσιο

δικαιοσύνης εξετάζει τέσσερις βασικές διαστάσεις της δικαιοσύνης, συγκεκριμένα την «αναγνώριση» αυτών που πλήττονται περισσότερο από την κρίση, μια δίκαιη «διαδικαστική» προσέγγιση μέσω της συμμετοχής διαφορετικών αξιών και ιδεών στη λήψη αποφάσεων, μια «δίκαιη» κατανομή του κόστους και των οφελών των στρατηγικών ανάκαμψης και δίκαιες «επανορθωτικές» ενέργειες που πρέπει να ληφθούν για ένα δίκαιο μέλλον. Υπό το πρίσμα της εξέλιξης, η χρήση της ευκαιρίας για έναν σημαντικό μετασχηματισμό απαιτεί αποκαταστατική δράση για τον σχεδιασμό πιο υπεύθυνων, ηθικών και βιώσιμων μορφών τουρισμού. Ωστόσο, για την επίτευξη αυτού του στόχου, η δικαιοσύνη δεν μπορεί να εκληφθεί «απλώς ως ένα σύνολο αποτελεσμάτων με ένα καθολικό όριο, αλλά ως μια συνεχής, διαδραστική διαδικασία μέσω της οποίας διαπραγματεύονται διαφορετικές ιδέες για το πώς πρέπει να είναι τα πράγματα, πώς πρέπει να αποφασίζονται και πώς πρέπει να γίνει» (Pasgaard & Dawson, 2019). Εδώ θα πρέπει να υποστηριχθεί ότι η εστίαση πρέπει να είναι πέρα από το εισόδημα και τον υλικό πλούτο και να αφορά τους παράγοντες που διευκολύνουν μια καλύτερη πορεία για το μέλλον. Κατά τον προγραμματισμό της ατζέντας ανάκαμψης, είναι θεμελιώδες να αντιμετωπιστούν τόσο οι κοινωνικοοικονομικές επιπτώσεις σε ευάλωτες και περιθωριοποιημένες ομάδες, όσο και οι οικολογικές επιπτώσεις σε διάφορες οικολογίες (Rastegar, Higgins-Desbiolles, et al., 2021).

Ο κλάδος της φιλοξενίας, ιδιαίτερα ο τομέας των καταλυμάτων, επηρεάστηκε σοβαρά από την παγκόσμια πανδημία. Παραδοσιακά, τα ξενοδοχεία εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από τα επαγγελματικά και τα ταξίδια αναψυχής για τα έσοδά τους, αλλά με τους ταξιδιωτικούς περιορισμούς που επέφερε η πανδημία COVID-19, καταγράφηκαν χαμηλά έως μηδενικά ποσοστά πληρότητας, και αυτό οφείλεται στις προσπάθειες περιορισμού του ποσοστού μετάδοσης του ιού σε κλειστές εγκαταστάσεις (Pillai et al., 2021). Στις Φιλιππίνες για παράδειγμα, κατά τη διάρκεια του εγκλεισμού, επιτρέπεται να λειτουργούν μόνο ιδρύματα με έγκυρη διαπίστευση από το Τμήμα Τουριστικής Διαπίστευσης σύμφωνα με τις ενδιάμεσες οδηγίες με τρεις διαφορετικές ταξινομήσεις, δηλαδή, (i) οι εγκαταστάσεις απομόνωσης είναι για COVID-19 θετικούς επισκέπτες, (ii) ξενοδοχεία σε καραντίνα για επισκέπτες που ενδέχεται να έχουν έκθεση στον ιό, ενώ εκείνοι σε περιοχές με χαμηλά ποσοστά μετάδοσης ταξινομούνται ως (iii) κανονικά ξενοδοχεία που έχουν άδεια να προσφέρουν διαμονή σύμφωνα με τα

πρωτόκολλα της Διεπαγγελματικής Ομάδας Εργασίας (*Advisory 2021-076 — Hotel & Restaurant Association of the Philippines*, n.d.).

Με τους παγκόσμιους περιορισμούς στα ταξίδια και τον τουρισμό, η ικανότητα της βιομηχανίας φιλοξενίας και διαμονής να δημιουργήσει έσοδα επηρεάζεται αναγκάζοντας το επιχειρηματικό μοντέλο της να αλλάξει και να προσαρμοστεί στην οικονομική πίεση. Για να ανταποκριθεί στην επιχειρησιακή πίεση στα καταλύματα, το σχέδιο τουριστικής ανταπόκρισης και ανάκαμψης του Τμήματος Τουριστικών Φιλιππίνων (TRRP), το οποίο συγκλίνει σε διάφορες κυβερνητικές υπηρεσίες για να βοηθήσει τον εγχώριο τουρισμό, έπρεπε να επικεντρωθεί στις επιχειρηματικές δραστηριότητες, τις πολιτικές και την ανάπτυξη του μάρκετινγκ και την εγκατάσταση υγείας (*DOT Vows to “innovate” Ways for Tourism Recovery | Philippine News Agency*, n.d.). Η εφαρμογή του Business Model Innovation (BMI) σε κρίσεις επέτρεψε στον κλάδο να ανταποκριθεί στις οικονομικές επιβαρύνσεις, τις υποχρεώσεις και τον περιορισμένο χρόνο και διαπιστώθηκε ότι είχε μια αποτελεσματική προσέγγιση στην επιβίωση COVID19 (Hao et al., 2020). Αν και το άνοιγμα του ξενοδοχείου και των καταλυμάτων ως εγκαταστάσεις καραντίνας και απομόνωσης μπορεί να είναι προσωρινό, ο υπεύθυνος φορέας μπορεί να θέσει μια άλλη πρόκληση σε άλλα τμήματα, όπως το στίγμα, το ανθρώπινο κεφάλαιο και ο αντίκτυπος στην κοινότητα.

Σε απάντηση της πανδημίας του COVID-19, οι βιομηχανίες φιλοξενίας και υγειονομικής περίθαλψης συγκεντρώθηκαν για να συνεργαστούν μετατρέποντας τις ξενοδοχειακές εγκαταστάσεις ως εναλλακτικούς χώρους καραντίνας. Πριν από τη μετατροπή αυτών των ξενοδοχείων, υπάρχουν υποχρεωτικές απαιτήσεις για τις γενικές προετοιμασίες του χώρου και τις δομές λειτουργίας των ξενοδοχείων (*HOTEL-HOSPITAL COVID-19 RESPONSE PLAYBOOK*, 2020). Έχουν προταθεί αρκετοί τρόποι για την υποστήριξη των εργαζομένων όταν λειτουργούν ως εγκατάσταση καραντίνας COVID-19. Η εταιρική σχέση μεταξύ ξενοδοχείων και νοσοκομείων εμπλέκει επαγγέλματα υγειονομικής περίθαλψης σε ξενοδοχειακές δραστηριότητες. Παρά τις εν λόγω ρυθμίσεις, η κατάθλιψη και το άγχος έχουν εντοπιστεί μεταξύ των εργαζομένων σε ξενοδοχεία καραντίνας (Teng et al., 2020). Οι εργοδότες και η εκάστοτε κυβέρνηση θα πρέπει να ανησυχούν για τον κύκλο ανθρώπινου δυναμικού αυτών των ξενοδοχειακών εγκαταστάσεων. Δημιουργικοί τρόποι για την εξασφάλιση αυτών των εργαζομένων μέσω προγραμμάτων βοήθειας ψυχικής υγείας και παροχής

ανταγωνιστικής βοήθειας μπορεί να χρησιμοποιηθούν για τον μετριασμό τέτοιων ζητημάτων.

Επιπλέον, τα ξενοδοχεία και άλλες εγκαταστάσεις που εποπτεύονται από την κοινότητα και χρησιμοποιούνται για την απομόνωση ασθενών με COVID-19, αποκαλύφθηκε ότι είναι μια πιο εύλογη επιλογή από την απομόνωση στο σπίτι (López et al., 2021). Τα ξενοδοχεία έχουν συνδράμει πολλαπλώς για να βελτιώσουν την ποιότητα ζωής των κατοίκων υποδοχής έτσι, διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη της κοινότητας υποδοχής (Bohdanowicz & Zientara, 2009). Τα ξενοδοχεία πρέπει επίσης να λαμβάνουν υπόψη τα οφέλη της συνεργατικής σχέσης με τις τοπικές κοινότητες. Οι εθελοντές της κοινότητας μπορούν να βοηθήσουν στην εφαρμογή της πολιτικής, όπως μέσω της ευαισθητοποίησης μέσω διαφόρων καναλιών κινητών και κοινωνικών μέσων και μέσω του εντοπισμού ομάδων υψηλού κινδύνου στην περιοχή τους (T. Richards & Scowcroft, 2020). Οι αρχές και οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής, εκτός από τον περιορισμό της επιδημίας, πρέπει να αντιμετωπίσουν τις ψυχολογικές επιπτώσεις της πανδημίας (Ekzayez et al., 2020).

Ως εκ τούτου, επιλεγμένα ξενοδοχεία ως εγκαταστάσεις απομόνωσης και καραντίνας διαδραματίζουν επίσης σημαντικό ρόλο σε αυτήν την πανδημία και πρέπει επίσης να τους δοθεί προσοχή επειδή αντιμετωπίζουν επίσης επιπτώσεις στον άνθρωπο και την κοινότητα στην εκπλήρωση της εταιρικής τους κοινωνικής ευθύνης (ΕΚΕ) σε καιρό κρίσης δημόσιας υγείας.

Κεφάλαιο 3^ο

Υφιστάμενες τουριστικές ευκαιρίες σε κρίσεις

Η αστικοποίηση, η αξιοποίηση των πόρων και οι αλλαγές στον τρόπο ζωής έχουν μειώσει τις ευκαιρίες των ανθρώπων να διατηρήσουν και να βελτιώσουν την ποιότητα ζωής τους (Capaldi et al., 2015; Gascon et al., 2015; Pitkänen et al., 2020). Επιπλέον, παρατηρείται ευρεία συναίνεση ότι η εμφάνιση και η σοβαρότητα της πανδημίας COVID-19 δεν επηρεάζει μόνο τη σωματική υγεία αλλά και την ψυχική υγεία και ευεξία. Το πιο πιθανό είναι ότι η κοινωνία θα αντιμετωπίσει αύξηση των προκλήσεων για την υγεία, διαταραχές στη συμπεριφορά και διαταραχές χρήσης ουσιών καθώς τα ακραία στρεσογόνα παράγοντα επιδεινώνουν ή προκαλούν ψυχιατρικά προβλήματα (Fiorillo & Gorwood, 2020). Ενώ η πανδημία θα τελειώσει τελικά λόγω των ιατρικών εξελίξεων, οι κακές επιπτώσεις της στην υγεία και την ευημερία του γενικού πληθυσμού θα παραμείνουν για μεγάλο χρονικό διάστημα (Prime et al., 2020). Ένας αυξανόμενος αριθμός ανθρώπων λαχταρά να βρει μια ευκαιρία να πλησιάσει τη φύση για να θεραπεύσει το σώμα και το μυαλό του όταν αντιμετωπίζει μια τέτοια παγκόσμια κρίση (Cao, 2020).

Η ανάγκη αποκατάστασης μέσω της φύσης έχει μακρά ιστορία, που προέρχεται από αρχαίους Κινέζους θεραπευτές και Έλληνες φιλόσοφους, και η πεποίθηση ότι οι άνθρωποι μπορούν να βελτιώσουν το σώμα και το μυαλό τους σε φυσικά περιβάλλοντα εμφανίζεται επανειλημμένα σε όλη την καταγεγραμμένη ανθρώπινη ιστορία (Selhub et al., 2012). Η διαδικασία ανανέωσης ή ανάκτησης φυσικών, ψυχολογικών και κοινωνικών δυνατοτήτων που έχουν εξαντληθεί για την ικανοποίηση των συνήθων απαιτήσεων προσαρμογής περιγράφεται ως η έννοια της «αποκατάστασης» (Hartig et al., 2014). Ο τουρισμός που βασίζεται στη φύση, ο οποίος περιλαμβάνει κυρίως την άμεση απόλαυση ανενόχλητου φυσικού περιβάλλοντος, είναι ένας σημαντικός τρόπος για να ανακάμψουν οι άνθρωποι από το άγχος και την ψυχική κόπωση (Weiler & Davis, 1993). Σύμφωνα με τα οπτικά χαρακτηριστικά του περιβάλλοντος αποκατάστασης (π.χ. φυσικό χρώμα, χωροταξική δομή, κάλυψη βλάστησης κ.λπ.), οι Bell et al προτείνουν την «παλέτα θέσεων» και πιστεύουν ότι οι χώροι με διαφορετικά χρώματα

ποικίλλουν ως προς τα επανορθωτικά τους αποτελέσματα (Bell et al., 2018). Οι χώροι πρασίνου και οι μπλε χώροι είναι οι πιο συνηθισμένοι φυσικοί προορισμοί που μπορούν να βοηθήσουν στην ανάκτηση της υγείας και της ευημερίας (Bell et al., 2018; Gascon et al., 2015). Τέτοιοι χώροι κυμαίνονται από κήπους και πάρκα έως δασικές εκτάσεις καθώς και ωκεανούς, ακτές και παραθαλάσσιες περιοχές και περιλαμβάνουν επίσης περιβάλλοντα με διάφορα φυσικά στοιχεία. Τα ταξίδια και ο τουρισμός αποτελούν τη μεγαλύτερη βιομηχανία υπηρεσιών στον κόσμο, ενώ ο τουρισμός με βάση τη φύση χρησιμεύει ως πρωταρχικό μέρος αυτής της βιομηχανίας (Gu et al., 2021). Το 2019, περισσότερο από οκτώ δισεκατομμύρια άνθρωποι επισκέφτηκαν φυσικά καταφύγια σε όλο τον κόσμο για χαλάρωση ή αποκατάσταση, δημιουργώντας εκτιμώμενα έσοδα 600 δισεκατομμυρίων δολαρίων (N. Lu et al., 2020).

Ωστόσο, ενώ ο όρος «αποκατάσταση» χρησιμοποιείται περιστασιακά στη θεωρία του τουρισμού, δεν έχει καθοριστεί με σαφήνεια, δεν σχετίζεται με τη φύση και δεν έχει θεωρητικοποιηθεί ή δοκιμαστεί μέχρι πρόσφατα (Lehto & Lehto, 2019; Qiu, Ji, et al., 2021). Εκτός από τον αριθμό των δημοσιευμένων εμπειρικών μελετών σχετικά με τις εμπειρίες αποκατάστασης των επισκεπτών μέσω της φύσης, δεν υπάρχει δομημένη επισκόπηση των ευρημάτων της έρευνας σχετικά με τη σχέση μεταξύ επισκεπτών και τουρισμού στη φύση. Η γενική κατανόηση του τρόπου με τον οποίο οι επισκέπτες επιτυγχάνουν αποκατάσταση μέσω του τουρισμού στη φύση δεν είναι μόνο απαραίτητη για τη διατήρηση και τη βελτίωση της ευημερίας των επισκεπτών στον ταχέως αστικοποιημένο κόσμο μας, αλλά παρέχει επίσης μια πιο ισορροπημένη άποψη για τη διατήρηση και τη χρήση της φύσης (Wolf et al., 2017).

Τέλος, η πανδημία του COVID-19 έχει προκαλέσει μια καταστροφική κρίση στην τουριστική βιομηχανία παγκοσμίως και έχει φέρει σχεδόν σε αδιέξοδο τον τουρισμό με βάση τη φύση (Roman et al., 2020; Sung et al., 2021). Η εξάπλωση του άγχους και της κατάθλιψης από την εμφάνιση νέων μολυσματικών ασθενειών έχει γίνει ένα αυξανόμενο κοινωνικό πρόβλημα. Αντίθετα, σύμφωνα με το πλαίσιο που προτείνεται από τη βιβλιογραφία, τα αποτελέσματα αποκατάστασης που προκύπτουν από τον τουρισμό που βασίζεται στη φύση έχουν θετικά αποτελέσματα στην ανάπτυξη των επισκεπτών καθώς και στη βιωσιμότητα της φυσικής περιοχής. Μετά τον COVID-19, ο τουρισμός θα είναι διαφορετικός από αυτόν πριν από την κρίση και η ελπίδα είναι ότι ο τουρισμός αναπτύσσεται με περισσότερο εστιασμένο στη φύση εστίαση (Kock et al., 2020). Ως εκ τούτου, η έρευνα σχετικά με τη διαδικασία αποκατάστασης του

τουρισμού με βάση τη φύση στο νέο πλαίσιο του COVID-19 θα διαδραματίσει κρίσιμο ρόλο στην προώθηση τόσο της ανθρώπινης όσο και της περιβαλλοντικής βιωσιμότητας (Qiu, Sha, et al., 2021).

Στην ανθρώπινη ιστορία, οι καταστροφές-όπως ο COVID-19-αλλάζουν ριζικά την ταξιδιωτική συμπεριφορά καθώς και την κοινωνία και τις καθημερινές της συνήθειες. Μια καταστροφή υποδηλώνει την έλλειψη συνεκτικών απαντήσεων της κοινωνίας πριν από τον βιολογικό κόσμο. Εξίσου σημαντικό, ο πολιτισμός διαμορφώνεται από την καταστροφή (*The COVID-19 Pandemic and the Tourism Industry: The Future of a New Industry or Its End?* / Emerald Publishing, n.d.).

Οι μελέτες διαχείρισης καταστροφών έχουν επικεντρωθεί στο ακόλουθο φιλοσοφικό αξίωμα: στο περιβάλλον μετά την καταστροφή ή την έκτακτη ανάγκη όλα τα πρωτόκολλα και τα εγχειρίδια παραβλέπονται αναπόφευκτα. Η ιδέα μιας καταστροφής παρουσιάζει την παρουσία χάους, ελέγχου και φόβου. Η ιστορία των πανδημιών και των ιών δεν εκθέτει μόνο την ανθρώπινη ευπάθεια, αλλά το δίλημμα των υπερπληθυσμένων πόλεων και των υψηλών μετακινήσεων.

Σημασία της επένδυσης και της ετοιμότητας σε ακραίες περιόδους

Όσον αφορά την εθνική οικονομία, η τουριστική βιομηχανία έχει, σε πολλές χώρες, ηγετική θέση που θεωρείται ως μία από τις σημαντικότερες πηγές εισοδήματος και συναλλάγματος. Αυτή η ανάπτυξη θα συνεχιστεί στο μέλλον και θα συμβάλει στο να καταστήσει τον τουρισμό τη σημαντικότερη βιομηχανία στον κόσμο. Εξάλλου, ο τουρισμός είναι, όπως και κανένας άλλος κλάδος, σε θέση να δημιουργήσει ευκαιρίες ευημερίας και οικονομικής ανάπτυξης ακόμη και για μέρη που διαφορετικά θα θεωρούσαν δύσκολο να αναπτυχθούν (Mihalic, 2014).

Ωστόσο, η θετική ανάπτυξη της τουριστικής βιομηχανίας απειλείται σταδιακά από αρνητικά γεγονότα. Τα συμβάντα, τα οποία έχουν συμβεί στο πρόσφατο παρελθόν, είχαν οικονομικές συνέπειες που προηγουμένως δεν είχαν συνυπολογιστεί σε άλλους οικονομικούς τομείς. Σύμφωνα με εκτιμήσεις, η απώλεια κέρδους της τουριστικής βιομηχανίας μετά την καταστροφή του Παναμά ήταν μεταξύ 4 και 7 δισεκατομμυρίων δολαρίων ΗΠΑ. Κατά τους πρώτους 2 μήνες του 1991, η μείωση του κύκλου εργασιών μόνο για τις αεροπορικές εταιρείες ως αποτέλεσμα του πολέμου του Κόλπου εκτιμήθηκε σε 2 δισεκατομμύρια δολάρια ΗΠΑ. Οι τρομοκρατικές επιθέσεις στην Αίγυπτο οδήγησαν επίσης τους τουρίστες να μείνουν μακριά, πράγμα που σήμαινε ότι, μέσα σε ένα χρόνο, τα έσοδα από τη διεθνή τουριστική βιομηχανία για αυτόν τον προορισμό μειώθηκαν κατά 1 δισεκατομμύριο δολάρια ΗΠΑ. Αλλά όλα αυτά ολοκληρώθηκαν από τα γεγονότα της 11ης Σεπτεμβρίου στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, τα οποία προκάλεσαν όχι μόνο τις χειρότερες επιπτώσεις στην παγκόσμια τουριστική βιομηχανία από τον Β Παγκόσμιο Πόλεμο, αλλά επίσης κατέδειξαν ότι τα αποτελέσματα αυτά μπόρεσαν να προκαλέσουν επιβράδυνση ολόκληρης της παγκόσμιας οικονομίας. Αυτό ήταν μέχρι τώρα άγνωστο. Ωστόσο, αυτά τα γεγονότα δεν ήταν τα πρώτα που επηρέασαν σκληρά την τουριστική βιομηχανία (“Tour. 2020 Vision. Exec. Summ. Updat.,” 1999).

Ένας από τους σημαντικότερους παράγοντες στην αυξανόμενη επέκταση του COVID-19 είναι η έλλειψη συμμόρφωσης με τις σχετικές συμβουλές υγείας και ασφάλειας. Οι άσκοπες μεταφορές και ταξίδια είναι μερικοί από τους παράγοντες για τη διατήρηση και επέκταση του COVID-19. Με τον έλεγχο των ταξιδιών, το άτομο μπορεί να βοηθήσει στη μείωση της εξάπλωσης αυτής της πανδημίας και να αποτρέψει τη μόλυνση καθαρών περιοχών (World Health Organization (WHO), 2020). Επίσης, με

το κλείσιμο των σημείων εισόδου ορισμένων περιοχών, είναι δυνατό να αποφευχθεί η συμφόρηση σε ιατρικά κέντρα και να μειωθούν οι ιατρικές υπηρεσίες. Μειώνοντας τον αριθμό των τουριστών που εισέρχονται στην πόλη, είναι δυνατό να αποτραπεί η εξάπλωση αυτού του ιού και περαιτέρω μόλυνση στην περιοχή αυτή. Απειλεί επίσης τον τόπο όταν οι τουρίστες επιστρέψουν στην καταγωγή τους.

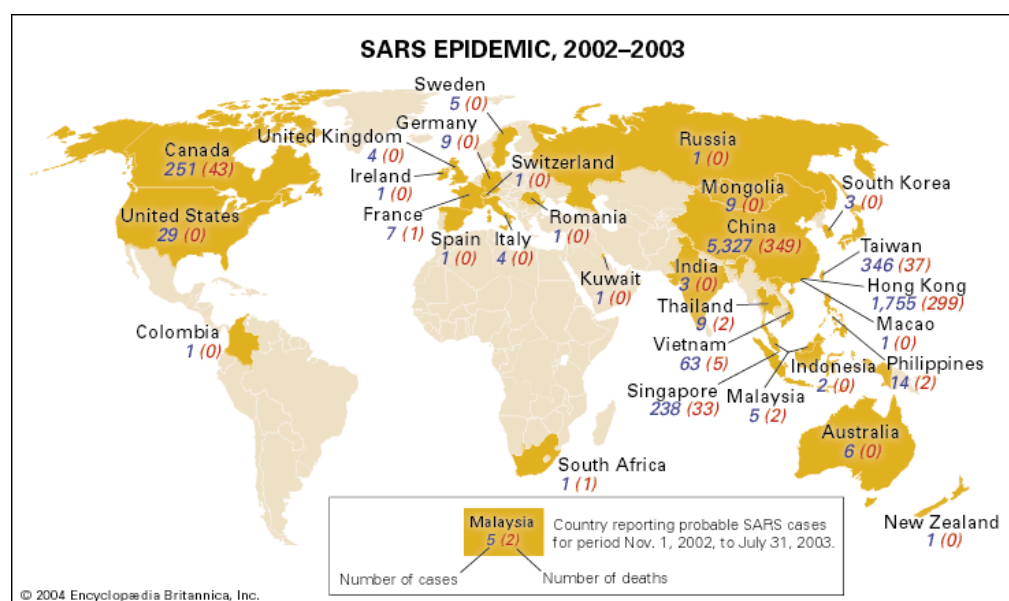
Επομένως, επιβάλλοντας τους νόμους που απαγορεύουν τη διαπεριφερειακή κυκλοφορία σε κατάλληλες στιγμές σε περιόδους κρίσης και πανδημίας, αυτή η αλυσίδα μετάδοσης ασθενειών μπορεί να τερματιστεί νωρίτερα και το επίπεδο ανταπόκρισης των ιατρικών κέντρων να αυξηθεί για να μειωθεί ο φόρτος εργασίας και η κούραση του ιατρικού προσωπικού. Επίσης, εάν χρειάζεται, μπορούν να δημιουργηθούν κινητά ιατρικά κέντρα που θα μπορούσαν να δημιουργηθούν γρήγορα για να καλύψουν περισσότερους ασθενείς (Motevalli-Taher & Paydar, 2021).

Λόγω του μεγάλου αριθμού ασθενών και της ταχείας ανάπτυξης τους σε πανδημίες, το πρόβλημα της διαχείρισης του κόστους και του ελέγχου κρίσεων είναι ουσιαστικό. Επομένως, δεδομένης της σημασίας της ανθρώπινης υγείας σε οικονομικά ζητήματα, πρέπει να αναζητηθεί ένας τρόπος σωστής και ακριβούς διαχείρισης αυτής της αλυσίδας. Η μαθηματική μοντελοποίηση μπορεί να αποτελέσει μία από τις μεθόδους διαχείρισης που οδηγεί σε μια λογική και ακριβή απάντηση λαμβάνοντας υπόψη διάφορες συνθήκες και παραμέτρους, οδηγώντας στην επίτευξη του σωστού αποτελέσματος σε λογικό χρόνο (Silal, 2021). Σε μια τέτοια κατάσταση, δεν μπορούν να ληφθούν αποφάσεις, με βάση τα ενιαία αντικειμενικά μοντέλα (The malERA Consultative Group on Modeling, 2011).

Επίδραση προηγούμενων καταστροφών στην επίδραση δράσεων που έχουν αναληφθεί σε σχέση με το COVID-19

Η επιδημία SARS το 2003 είναι μια καλή αφετηρία. Προκλήθηκε επίσης από κορονοϊό, επομένως είναι επιδημιολογικά συγκρίσιμο. Από την άλλη, ξεκίνησε επίσης στη Νότια Ασία. Τρίτον, ήταν η πρώτη επιδημία στην εποχή της παγκοσμιοποίησης και του Διαδικτύου, γι 'αυτό μπορεί να αναμένεται παρόμοια συμπεριφορά σήμερα. Μεταξύ Νοεμβρίου 2002 και Ιουνίου 2003, περίπου 8000 άτομα μολύνθηκαν με τον ιό SARS, σχεδόν τα δύο τρίτα από αυτά στη Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας και το ένα πέμπτο στο Χονγκ Κονγκ (Mackey & Liang, 2012). Υπήρξαν επίσης υψηλότεροι αριθμοί ασθενειών και θανάτων στην Ταϊβάν, τη Σιγκαπούρη και τον Καναδά. Δεδομένου του συνολικού χαμηλού αριθμού μολυσμένων ατόμων, οι επιπτώσεις του SARS στην προσφορά εργασίας και, επομένως, στην παραγωγή ήταν περιορισμένες. Ωστόσο, οι έμμεσες επιπτώσεις ήταν αισθητές. Έτσι οι τουρίστες απέφευγαν για λίγο την περιοχή της Νοτιοανατολικής Ασίας για να μην διατρέχουν τον κίνδυνο μόλυνσης.

Εικόνα 5. Επιδημιολογική παρουσίαση του SARS το 2003 (MacDermot, 2020)

Ειδικότερα, οι έμμεσες επιπτώσεις του COVID-19 είναι πιθανό να είναι σημαντικά υψηλότερες από ό, τι με τον SARS. Οι κυβερνήσεις έχουν λάβει δραστικά μέτρα για τον έλεγχο της επιδημίας. Οι πληγείσες επαρχίες αποκλείστηκαν αμέσως από τις υπόλοιπες χώρες ή τέθηκαν σε καραντίνα και άρχισαν να εφαρμόζονται κανόνες απομόνωσης. Εξάλλου, αποφεύγεται κάθε μορφή συγκέντρωσης ανθρώπων. Πολλά δημόσια και ιδιωτικά ιδρύματα, συμπεριλαμβανομένων σχολείων, εστιατορίων, ξενοδοχείων, συνεδριακών κέντρων, έχουν κλείσει προσωρινά (Aronica et al., 2021; Uğur & Akbiyik, 2020).

Οι επιπτώσεις στην παγκόσμια κινητικότητα είναι επίσης υψηλότερες από ό, τι στην περίπτωση του SARS, επειδή η Κίνα είναι τώρα πιο στενά συνδεδεμένη με την παγκόσμια οικονομία από ό, τι τότε. Οι απώλειες παραγωγής στην Κίνα μπορούν, επομένως, να διακόψουν τις παγκόσμιες αλυσίδες αξίας. Επίσης, η Κίνα παίζει σημαντικότερο ρόλο στον τουρισμό, ο οποίος αντέδρασε ιδιαίτερα ευαίσθητα κατά τη διάρκεια της επιδημίας του SARS. Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού (UNWTO), οι Κινέζοι τουρίστες ξόδεψαν το 2018 277 δισεκατομμύρια δολάρια στο εξωτερικό. Αναφέρεται ότι είναι το 21% των παγκόσμιων ταξιδιωτικών δαπανών από τον UNWTO. Τώρα, οι πρόσφατοι ταξιδιωτικοί περιορισμοί λόγω πανδημίας, όχι μόνο η κινητικότητα του Κινέζου τουρίστα αλλά και η διεθνής κινητικότητα έπαψαν να υπάρχουν. Οι περιορισμοί θα επηρεάσουν τα τουριστικά έσοδα, επιτακτικά, αφού ο τουρισμός είναι πλέον ένας πιο σημαντικός οικονομικός παράγοντας από ό, τι στις αρχές της χιλιετίας. Στην Ταϊλάνδη, για παράδειγμα τα τουριστικά έσοδα αντιπροσώπευαν περίπου το 11% του ΑΕΠ το 2018. πριν από δέκα χρόνια, ήταν μόνο 6%. (Uğur & Akbiyik, 2020)

Δεδομένης της τυχαίας φύσης τους, προκειμένου να μετρηθούν οι οικονομικές επιπτώσεις προηγούμενων πανδημιών και άλλων παγκόσμιων γεγονότων, είναι απαραίτητο να χρησιμοποιηθούν εκτεταμένα δεδομένα χρονικών σειρών και συνεπείς μεταβλητές μέτρησης στις περισσότερες πληγείσες χώρες (R. J. Barro, 2006). Από αυτή την άποψη, και με βάση την απώλεια του ΑΕΠ έως και 15% κατά κεφαλή που αποτελεί οικονομική καταστροφή, έχουν συμβεί τουλάχιστον 60 παγκόσμια γεγονότα με αρνητικές οικονομικές επιπτώσεις (R. J. Barro & Ursúa, 2008).

Οι περισσότερες σχετικές οικονομικές επιπτώσεις επιδεινώθηκαν από:

- α) την επικάλυψη του χρόνου με τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο.
- β) το κακό σύστημα υγείας ·
- γ) την απουσία θεραπειών για την πνευμονία ως επιπλοκή της γρίπης · και
- δ) την ανυπαρξία ιολογίας, η οποία ξεκίνησε με την εμφάνιση του ηλεκτρονικού μικροσκοπίου τη δεκαετία του 1930 και οδήγησε σε μείωση του ΑΕΠ κατά 6% στις πληγείσες χώρες και μείωση της ιδιωτικής κατανάλωσης κατά 8% (R. Barro et al., 2020).

Τον Νοέμβριο του 2002, ο SARS εξαπλώθηκε πολύ γρήγορα από την Κίνα στη Νοτιοανατολική Ασία και άλλα μέρη του κόσμου (Tse et al., 2006). Τον Απρίλιο του 2003, ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (ΠΟΥ) κήρυξε το Γκουανγκζού και το Χονγκ Κονγκ προορισμούς υψηλού κινδύνου και άρχισε να περιορίζει την είσοδο Κινέζων πολιτών σε πολλές χώρες. Εικόνες πολλών ανθρώπων στους δρόμους, στα νοσοκομεία και στα αεροδρόμια που φορούσαν μάσκες προσώπου διανεμήθηκαν σε όλο τον κόσμο. Η συνέπεια ήταν η μείωση των διεθνών αφίξεων τουριστών μεταξύ 25% και 70% και μείωση των εγχώριων τουριστών μεταξύ 50% και 90%. Ο χρόνος αποκατάστασης εκτιμάται ότι είναι μεταξύ τριών και επτά μηνών (Zeng et al., 2005), ανάλογα με τη φύση και τη σοβαρότητα του συμβάντος (βλ. Πίνακα 2).

Πίνακας 2. Κατηγοριοποίηση κρίσεων και χρόνος ανάκαμψης. (Sanabria-Díaz et al., 2021)

Φύση της κρίσης	Επίδραση	Χρόνος αποκατάστασης
Ανθρώπινη επιδημία	Ταχεία μείωση των αφίξεων. Σημαντικό ενδιαφέρον στα ΜΜΕ. Μείωση της εμπιστοσύνης των καταναλωτών στις υποδομές υγείας.	Γρήγορα μετά την παύση των ιστοριών των μέσων ενημέρωσης και των οργανώσεων υγείας ανακοινώνουν ότι η κρίση έχει τελειώσει. Συνέχιση των προληπτικών μέτρων από τους τουρίστες.

		Ανάλογα με την αντίληψη του κινδύνου.
Παράδειγμα 1: επιδημία SARS 2003, Κίνα	Ραγδαία πτώση 25-70% στις διεθνείς αφίξεις τουριστών και πτώση 50-90% στους εγχώριους τουρίστες	3-7 μήνες
Επιδημία ζώων	Η μείωση των αφίξεων, αυξάνεται εάν επιβεβαιωθεί η σχέση με την ανθρώπινη υγεία. Έμμεσο ενδιαφέρον για τα μέσα μαζικής ενημέρωσης	Ταχεία μόλις ελεγχθεί η επιδημία. Ορισμένες συνεχείς αλλαγές στη συμπεριφορά των καταναλωτών (μια προληπτική ενέργεια). Ανάλογα με την αντίληψη του κινδύνου.
Παράδειγμα 2: 2001 επιδημία αφθώδους πυρετού	μείωση 9% των αφίξεων στο Ηνωμένο Βασίλειο στο εξωτερικό	1-2 χρόνια, αν και η απειλή τρομοκρατίας μπορεί να επιβραδύνει την πλήρη ανάκαμψη
Καταστρεπτικές καιρικές συνθήκες και άλλες φυσικές καταστροφές	Ζημιές σοβαρές τουριστικές υποδομές. Ταχεία μείωση των αφίξεων. Μεταβατικό ενδιαφέρον των μέσων ενημέρωσης.	Εξαρτάται από την καταστροφή υποδομής, ιδίως τις δημόσιες υπηρεσίες (π.χ. ηλεκτρική ενέργεια και πόσιμο νερό). Αργός αλλά ανταποκρινόμενος στο ρυθμό ανοικοδόμησης. Ενισχυμένο από το μάρκετινγκ
Παράδειγμα 3: κυκλώνας Βανουάτου 2001,	7,3-13,8% μείωση των αφίξεων τουριστών Μείωση 15% στις αφίξεις τουριστών	2 χρόνια συν 11 μήνες

Παράδειγμα 4: σεισμός 1999, Ταϊβάν		
Εμφύλιες διαμάχες/βία	<p>Παρακμή ανάλογα με το επίπεδο, τον τόπο και την έκταση της διαμάχης.</p> <p>Όσο περισσότερο συνεχίζεται η διαμάχη, τόσο μεγαλύτερο είναι το αποτέλεσμα.</p> <p>Σποραδικό ενδιαφέρον για τα ΜΜΕ.</p>	<p>Ανάλογα με την έκταση της καταστροφής της υποδομής και το χρονικό διάστημα που συνεχίζονται οι συγκρούσεις.</p> <p>Καθυστέρηση, εξαρτάται από το αντιληπτό επίπεδο κινδύνου.</p> <p>Ανταποκρίνεται σε εικόνες μέσω/αναφορές πολιτικής αρμονίας.</p>
Παράδειγμα 5: 2000 πραξικόπημα στα Φίτζι	28,3% μείωση των αφίξεων τουριστών	2-3 χρόνια
Παράδειγμα 6: Εμφύλια σύγκρουση 1998–2000, Νήσοι Σολομώντος	Μείωση 67,0% στις αφίξεις τουριστών	3 χρόνια συν
Παράδειγμα 7: 2000 αστικές αναταράξεις, Παπούα Νέα Γουινέα	Μείωση 13,4% στις αφίξεις τουριστών	3 χρόνια συν
Πόλεμος ή τρομοκρατία	<p>Ζημιές σοβαρές τουριστικές υποδομές.</p> <p>Ταχεία μείωση των αφίξεων. Μείωση της εμπιστοσύνης των καταναλωτών στην ασφάλεια. Συνεχές ενδιαφέρον για τα ΜΜΕ.</p>	<p>Εξαρτάται από:</p> <p>Έκταση της καταστροφής των υποδομών, χρόνος που συνεχίζεται ο πόλεμος ή η τρομοκρατία</p> <p>Ποσοστό αποκατάστασης υποδομής. Αργή αλλά ανταποκρίνεται στις κυβερνητικές προσπάθειες για την αποκατάσταση της</p>

		εμπιστοσύνης των καταναλωτών στην ασφάλεια.
Παράδειγμα 8: Τρομοκρατία της 11ης Σεπτεμβρίου 2001, ΗΠΑ	Μείωση 32,56% στις αφίξεις μη κατοίκων	2 χρόνια συν

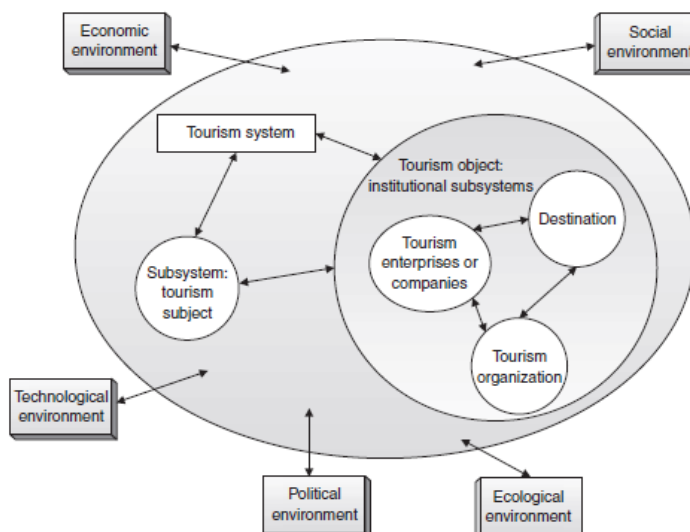
Κεφάλαιο 4^ο

Επίπτωση του covid στον τουρισμό παγκοσμίως

Λαμβάνοντας υπόψη τη θεσμική άποψη για το περιβάλλον, είναι δυνατό να διαχωριστούν ιδρύματα ή ομάδες από άτομα, όπως το κράτος, οι πελάτες, οι ανταγωνιστές, οι επενδυτές κεφαλαίου, οι προμηθευτές και οι εργαζόμενοι. Ως υποσύστημα του τουρισμού, το τουριστικό θέμα - ο τουρίστας - μπορεί να διακριθεί από τα θεσμικά υποσυστήματα «προορισμός», «τουριστική εταιρεία» και «τουριστικός οργανισμός», όπως φαίνεται και στην Εικόνα (Glaesser, 2006). Το τουριστικό προϊόν είναι ποικίλο και πολύπλοκο και συχνά κατασκευάζεται με τη συνεργασία ενός αριθμού ανθρώπων και οργανισμών. Στον τουρισμό, ακόμη και αν οι μονάδες που συμμετέχουν στην παροχή υπηρεσιών παράγουν τα δικά τους τουριστικά προϊόντα, σύμφωνα με την κυρίαρχη γνώμη, μόνο το εμπορεύσιμο πακέτο υπηρεσιών νοείται ως το πραγματικό τουριστικό προϊόν επειδή τα αντίστοιχα τμήματα υπηρεσιών είναι ελάχιστα ευπώλητα από μόνα τους.

Εικόνα 6. Το τουριστικό σύστημα (Glaesser, 2006)

Επειδή, όπως και με άλλα προϊόντα υπηρεσιών, το τουριστικό προϊόν είναι κυρίως άυλο, αυτό καθιστά δύσκολη την αξιολόγηση της υπηρεσίας που πρόκειται να παρέχεται. Αυτή η αβεβαιότητα αυξάνεται λόγω της απόστασης μεταξύ του τόπου αγοράς και του τόπου παροχής της υπηρεσίας. Εκφρασμένο με πληροφορίες - οικονομικούς όρους, το τουριστικό προϊόν είναι προϊόν πεποίθησης ή εμπιστοσύνης που απαιτεί από τον προμηθευτή να μειώσει την αβεβαιότητα και τον κίνδυνο, κυρίως, στις σχέσεις με πιθανούς πελάτες. Επειδή η ποιότητα μπορεί να ελεγχθεί, διακρίνονται τρία είδη αγαθών: προϊόντα αναζήτησης (η ποιότητα του προϊόντος μπορεί να ελεγχθεί εύκολα πριν από την αγορά), αγαθά εμπειρίας (ο έλεγχος είναι δυνατός μόνο κατόπιν ζήτησης) και εμπιστευτικά αγαθά (αδύνατο να αποκτηθούν πληροφορίες λόγω απαγορευτικών ή υψηλών κόστους) (Glaesser, 2006).

Το τουριστικό προϊόν που προσφέρεται συχνά χωρίζεται σε μια πρωτότυπη και προερχόμενη προσφορά. Ενώ οι φυσικοί παράγοντες, οι γενικές υποδομές και οι κοινωνικοπολιτισμικές σχέσεις, που χαρακτηριστικά δεν έχουν άμεση σχέση με τον τουρισμό, υπολογίζονται στην αρχική προσφορά, η προερχόμενη προσφορά περιλαμβάνει παράγοντες που δημιουργήθηκαν εν γνώσει τους για την ικανοποίηση των αναγκών των τουριστών, για παράδειγμα, οι τουριστικές υποδομές - και υπερκατασκευή (Glaesser, 2006).

Εκτός από τα ανθρώπινα δεινά, επιδημίες και πανδημίες μεγαλύτερης κλίμακας έχουν επίσης οικονομικές επιπτώσεις. Η άμεση συνέπεια αυτού είναι ότι οι άρρωστοι απουσιάζουν από το χώρο εργασίας, πράγμα που σημαίνει ότι η προσφορά εργασίας μειώνεται τουλάχιστον προσωρινά. Εάν η ασθένεια σχετίζεται με πολυάριθμους θανάτους, μειώνεται ακόμη και μακροπρόθεσμα. Έμμεσες επιπτώσεις προκύπτουν επίσης από τα μέτρα που ελήφθησαν για τον περιορισμό της πανδημίας. Για παράδειγμα, ένας από τους γονείς δεν μπορεί να εργαστεί, όταν κλείνουν τα σχολεία επειδή τα παιδιά πρέπει να φροντίζονται. Η οικονομική δραστηριότητα επηρεάζεται επίσης εάν περιοριστεί η είσοδος και η έξοδος στις οικείες περιοχές. Ωστόσο, έμμεσες επιπτώσεις μπορεί επίσης να προκύψουν από αλλαγές στη συμπεριφορά, για παράδειγμα, όταν οι καταναλωτές εγκαταλείπουν τις αγορές ή οι τουρίστες αποφεύγουν περιοχές που φαίνεται να είναι επικίνδυνες για να αποφύγουν τον κίνδυνο μόλυνσης. Στην κρίση του κορονοϊού, η παγκόσμια ταξιδιωτική κίνηση έχει

σταματήσει. Πολλές χώρες απαγορεύουν στους ξένους να εισέρχονται στη χώρα και να κλείνουν τα εξωτερικά τους σύνορα (Uğur & Akbiyik, 2020).

Δεν είναι δυνατόν να εκτιμηθεί η έκταση του οικονομικού αντίκτυπου της επιδημίας COVID-19 επειδή η πορεία και η διάρκεια της επιδημίας είναι ακόμα άγνωστες και δεν μπορούν να προβλεφθούν και οι δύο, σύμφωνα με τους ειδικούς. Ωστόσο, η οικονομική επιδείνωση είναι πολύ πιο σημαντική από την επιδημία SARS, ακόμη και στην τρέχουσα κατάστασή της (Uğur & Akbiyik, 2020).

Ένα άλλο κανάλι επιπτώσεων, το οποίο καταρχήν λειτουργούσε ήδη κατά τη διάρκεια της επιδημίας SARS, αλλά το οποίο πιθανότατα έχει γίνει πιο κρίσιμο, είναι η ταχεία διάδοση αναφορών (και ψευδών αναφορών) σχετικά με την πανδημία του COVID-19 στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Μπορεί να ενοχλήσει τους καταναλωτές ακόμη και σε χώρες που έχουν επηρεαστεί ελάχιστα από την πανδημία και μπορούν επίσης να μειώσουν την οικονομική δραστηριότητα εκεί.

Η επικοινωνία κινδύνου μπορεί να θεωρηθεί ως ένα καλό σημείο εκκίνησης για την αξιολόγηση της αλλαγής στα σχέδια κινητικότητας των δυνητικών ταξιδιωτών και την αποκάλυψη μιας ουσιαστικής πρόβλεψης για την τουριστική βιομηχανία. Η επικοινωνία κινδύνου έχει σκοπό να εξηγήσει, να εκπαιδεύσει ή να προειδοποιήσει για πιθανούς κινδύνους, αλλά επίσης υποδηλώνει μια διαδικασία που είναι επιλεκτική από πολλές απόψεις. Αυτό οφείλεται σε διάφορους παράγοντες, όπως οι κοινωνικές ομάδες ανταλλαγής πληροφοριών (πολιτική, εργαζόμενοι στον τομέα της υγείας, άτομα), οι τεχνικές διαδικασίες διάδοσης ή η αντίληψη κινδύνου που επηρεάζεται από διάφορους παράγοντες (εμπειρία, γνώσεις, ενδιαφέροντα και στάσεις) μέρος των παραληπτών πληροφοριών. Θα πρέπει επίσης να ληφθεί υπόψη ότι τα διαφορετικά χαρακτηριστικά κινδύνου και η ποιότητα των πληροφοριών που διαβιβάζονται έχουν αντίκτυπο στην αποδοχή κινδύνου και επομένως, στις εκτιμήσεις σχετικά με την επικείμενη έκταση της ζημιάς και την πιθανότητα εμφάνισής της (Penney et al., 2011).

Ο φόβος του COVID-19 οδήγησε σε σημαντική αβεβαιότητα και χαοτικές συνθήκες σε πολλούς κλάδους. Ο τουριστικός κλάδος γνώρισε απότομη πτώση των εσόδων του και είναι ένας οικονομικός τομέας από αυτούς που έχουν πληγεί περισσότερο από την πανδημία. Το σοκ επηρεάζει τόσο την πλευρά της ζήτησης (περιορισμοί στην ελευθερία κινήσεων, κλείσιμο συνόρων, φόβος των επισκεπτών για μόλυνση) όσο και

την πλευρά της προσφοράς (κλείσιμο καταλυμάτων και χώρων εστίασης, καθώς και εγκαταστάσεις αναψυχής που χρησιμοποιούνται για τουρισμό).

Πρόσφατα δεδομένα από τον ΠΟΥ (WHO, 2021) δείχνουν τις Ηνωμένες Πολιτείες ως τη χώρα με περισσότερα επιβεβαιωμένα κρούσματα, ακολουθούμενη από την Ινδία και τη Βραζιλία. Μέσα στην ευρωπαϊκή ήπειρο, η Ρωσική Ομοσπονδία έχει πληγεί περισσότερο από τον ιό. Η Γαλλία, η Ισπανία, το Ηνωμένο Βασίλειο και η Ιταλία παρουσιάζουν επίσης μεγάλο αριθμό επιβεβαιωμένων κρουσμάτων. Παρ'όλα αυτά, θα μπορούσαν να υπάρχουν πολλά περισσότερα περιστατικά που δεν έχουν αναφερθεί (Briz-Redón & Serrano-Aroca, 2020; Tobías, 2020).

Η επιδημία COVID-19 οδήγησε σε μια άνευ προηγουμένου κρίση στην Ισπανία. Αφού η Κίνα πέρασε την κορύφωσή της σε μολύνσεις, η εξάπλωση του ιού στην Ιταλία ήταν γρήγορη, ακολουθούμενη από την Ισπανία που έγινε το δεύτερο επίκεντρο στην Ευρώπη κατά αριθμό κρουσμάτων, φθάνοντας σε ένα από τα υψηλότερα ποσοστά θνησιμότητας στον κόσμο (D. Zhang et al., 2020). Από τον Σεπτέμβριο του 2020, εμφανίστηκε ένα νέο κύμα κρουσμάτων και πολλοί προορισμοί επανέφεραν τα lockdown και τους ταξιδιωτικούς περιορισμούς (Baldasano, 2020; Fakhruddin et al., 2020). Επί του παρόντος, σύμφωνα με τα στοιχεία που αναφέρθηκαν στις 29 Νοεμβρίου 2020 (WHO, 2021), η Ισπανία είναι μία από τις κορυφαίες χώρες του λεγόμενου δεύτερου κύματος με 1.628.208 κρούσματα και 44.668 θανάτους σε πληθυσμό περίπου 47 εκατομμυρίων ανθρώπων.

Στην αρχή της πανδημίας, το μεγαλύτερο μέρος της έρευνας επικεντρώθηκε στις ιατρικές πτυχές. Τώρα είναι σημαντικό να μελετήσουμε τις κοινωνικές, οικονομικές και περιβαλλοντικές πτυχές που προκάλεσε αυτή η κρίση και πώς επηρεάζει τη βιώσιμη ανάπτυξη (Gautam & Hens, 2020). Είναι αναγκαίο να αναλυθούν οι συνέπειες στη βιωσιμότητα της κοινωνίας, τόσο βραχυπρόθεσμα όσο και μακροπρόθεσμα, ώστε να αντιμετωπιστεί προς τη σωστή κατεύθυνση.

Σύμφωνα με τα στοιχεία που δημοσιεύθηκαν από τον UNWTO τον Ιανουάριο ("UNWTO World Tourism Barometer and Statistical Annex, January 2020," 2020), ο παγκόσμιος τουρισμός παρείχε σχεδόν 1,5 τρισεκατομμύρια δολάρια τουριστικών δαπανών και έφτασε το 1,5 δισεκατομμύριο αφίξεις τουριστών το 2019. Ο τουρισμός επηρεάστηκε τόσο από την ταξιδιωτική προσφορά όσο και από τη ζήτηση (Nicola et al., 2020). Σύμφωνα με τα στοιχεία του Παγκόσμιου Βαρόμετρου Τουρισμού

(“UNWTO World Tourism Barometer and Statistical Annex, Update July 2020,” 2020) που δημοσιεύθηκαν τον Ιούλιο του 2020, ο αποκλεισμός που επιβλήθηκε οδήγησε σε μείωση 98% των παγκόσμιων διεθνών αφίξεων τουριστών κατά τον Απρίλιο και τον Μάιο, σε σύγκριση με την ίδια περίοδο του 2019, και 70% μεταξύ Ιανουαρίου και Αύγουστου. Το κόστος μέχρι τον Μάιο ήταν τριπλάσιο της απώλειας κατά τη διάρκεια της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης του 2009, και αυτό μεταφράζεται σε πτώση 300 εκατομμυρίων τουριστών που οδηγεί σε μείωση των τουριστικών δαπανών κατά 320 δολάρια ΗΠΑ. Για όλους αυτούς τους λόγους, ο UNWTO χαρακτηρίζει το 2020 ως «τη χειρότερη χρονιά στην ιστορία του τουρισμού». Αυτή η πηγή εκτιμά τη μείωση των διεθνών αφίξεων στο 74%, με απώλειες άνω του ενός δισεκατομμυρίου λιγότερων αφίξεων παγκοσμίως, ενώ δεν αναμένεται ανάκαμψη της δραστηριότητας μέχρι τουλάχιστον το 2022.

Οι βαθιές και γρήγορες αλλαγές έχουν καταστροφικό αντίκτυπο στην οικονομία και την απασχόληση παγκοσμίως (Duguleană & Duguleană, 2020). Οι τρέχουσες εκτιμήσεις αποδεικνύουν ότι περισσότερες από 100 εκατομμύρια θέσεις εργασίας κινδυνεύουν άμεσα μόνο στον τουριστικό τομέα (*ILO Monitor: COVID-19 and the World of Work. Fifth Edition*, 2020), έναν από τους πιο εντατικούς τομείς της οικονομίας και περισσότεροι από τους μισούς εργαζόμενους είναι γυναίκες (UNCTAD, 2020; Zenker & Kock, 2020). Αυτό απειλεί να καθυστερήσει την πρόοδο που έχει σημειωθεί στην προώθηση των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης (ΣΒΑ) της Ατζέντας 2030 και απώλειες από δισεκατομμύρια έως τρισεκατομμύρια έσοδα από εξαγωγές από τον τουρισμό (“UNWTO World Tourism Barometer and Statistical Annex, Update July 2020,” 2020; Women, 2020).

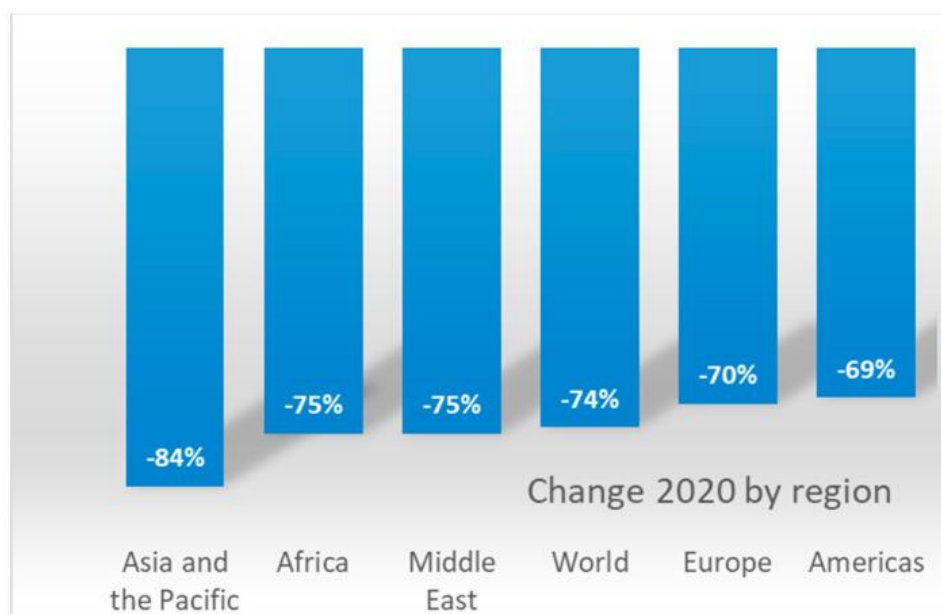
Η πανδημία του κορωνοϊού οδήγησε στον πιο σημαντικό αντίκτυπο στην τουριστική βιομηχανία όπως κανένα άλλο προηγούμενο γεγονός στην ιστορία (Chakraborty & Maity, 2020; Sigala, 2020). Οι περιορισμοί που επιβάλλονται έχουν σταματήσει τα διεθνή ταξίδια, επιδεικνύοντας την ευπάθεια του κλάδου σε κρίσεις (Farmaki, 2021; Robina-Ramírez et al., 2021).

Πολλές αεροπορικές εταιρείες βρίσκονται ήδη σε πτώχευση λόγω των περιορισμών στα εσωτερικά και διεθνή ταξίδια (Kanda & Kivimaa, 2020), μειώνοντας κατά περισσότερο από 90% κατά τον Απρίλιο και τον Μάιο του 2020, σε σύγκριση με την ίδια περίοδο του 2019 (UNCTAD & Me, Angela, 2020). Η Ευρώπη ήταν η περιοχή

που επλήγη περισσότερο, καθώς ο αριθμός των διεθνών πτήσεων μειώθηκε κατά 95%, από 576.572 τον Μάιο του 2019, σε μόλις 26.796 πτήσεις τον Μάιο του 2020 (35535.867). Ακολουθούν η Ασία (7207.556) και η Βόρεια Αφρική (696.065). Αυτό είχε καθοριστικό αντίκτυπο στην προσβασιμότητα των τουριστικών προορισμών. Ο Ιούνιος 2020 έφερε μια μικρή ανάκαμψη λόγω της άρσης του αυστηρού κλεισίματος των συνόρων, αλλά η διαφορά με την αντίστοιχη περσινή περίοδο ήταν ακόμα εξαιρετικά μεγάλη.

Η έξαρση της πανδημίας έχει προκαλέσει τη συρρίκνωση της διεθνούς τουριστικής οικονομίας κατά 70% τους πρώτους οκτώ μήνες του έτους, σύμφωνα με το τελευταίο βαρόμετρο τουρισμού UNWTO που δημοσιεύθηκε τον Οκτώβριο (“UNWTO World Tourism Barometer and Statistical Annex, October 2020,” 2020). Αυτό μεταφράζεται σε 700 εκατομμύρια λιγότερες αφίξεις διεθνών τουριστών σε σύγκριση με το 2019 και απώλεια 730 δισεκατομμυρίων δολαρίων από τον διεθνή τουρισμό, πάνω από 8 φορές τα στοιχεία μετά την παγκόσμια οικονομική κρίση το 2009. Οι διεθνείς αφίξεις μειώθηκαν 81% τον Ιούλιο και 79% Αύγουστος, παραδοσιακά οι δύο πιο πολυσύχναστοι μήνες του έτους και η κορύφωση της θερινής περιόδου. Όπως δείχνει η Εικόνα 7, ο UNWTO εκτιμά τη μείωση των διεθνών αφίξεων το 2020 σε παγκόσμιο επίπεδο σε 74%. Οι περιοχές με τη μεγαλύτερη μείωση των διεθνών αφίξεων τουριστών ήταν η Ασία-Ειρηνικός (-84%), ακολουθούμενη από την Αφρική και τη Μέση Ανατολή (-75%), ενώ η Ευρώπη (-70%) και η Αμερική (-69%) θα παραμείνουν κάτω η παγκόσμια μέση απώλεια διεθνών αφίξεων.

Εικόνα 7. Οι αφίξεις τουριστών μειώνονται το 2020 κατά παγκόσμιες περιοχές. Πηγή: Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού (UNWTO) Ιανουάριος 2021. (Moreno-Luna et al., 2021)

Οι σημαντικότεροι τουριστικοί προορισμοί παγκοσμίως έχουν έντονο αντίκτυπο λόγω της έντονης μείωσης των διεθνών τουριστικών αφίξεων. Η Ισπανία ήταν ο δεύτερος προορισμός στις διεθνείς αφίξεις τουριστών το 2019 και το 2020 παρουσίασε μία από τις μεγαλύτερες μειώσεις με 98% πτώση στις διεθνείς τουριστικές αφίξεις. Άλλοι ευρωπαϊκοί προορισμοί, όπως η Μεγάλη Βρετανία, είχαν μικρότερες μειώσεις, με 54% λιγότερη τον Ιούνιο του 2020. Όσον αφορά την τρίτη κορυφαία χώρα αφίξεων τουριστών το 2019, οι Ηνωμένες Πολιτείες έχουν επίσης έντονη μείωση 95% τον Ιούνιο του 2020 (“UNWTO World Tourism Barometer and Statistical Annex, October 2020,” 2020).

Σύμφωνα με τα τελευταία στοιχεία που δημοσιεύθηκαν από το UNWTO για τα ποσοστά πληρότητας ξενοδοχείων τον Σεπτέμβριο του 2020, μέρος των κορυφαίων προορισμών έχει μειωθεί σημαντικά (UNWTO, 2021). Η Ισπανία βρίσκεται στην τέταρτη θέση των 10 κορυφαίων τουριστικών προορισμών με τα υψηλότερα ποσοστά πληρότητας, με 61% τον Ιανουάριο του 2020. Ωστόσο, τον Σεπτέμβριο του 2020 η Ισπανία κατέγραψε ποσοστό πληρότητας μόνο 27%, ενώ άλλες χώρες όπως η Κίνα (62%), Οι Ηνωμένες Πολιτείες (48%), η Μεγάλη Βρετανία (46%), η Τουρκία (45%),

η Γερμανία (44%), η Γαλλία (42%) και η Ιταλία (34%) είχαν πολύ υψηλότερα ποσοστά. Ως εκ τούτου, η Ισπανία έχει πέσει στην τελευταία θέση των κορυφαίων προορισμών τον Σεπτέμβριο του 2020, τόσο σε διεθνείς αφίξεις όσο και σε ποσοστά πληρότητας ξενοδοχείων.

Ο τομέας του τουρισμού γνώρισε συνεχή επέκταση και διαφοροποίηση τις τελευταίες δεκαετίες και είναι ένας από τους πιο δυναμικούς και ταχύτερα αναπτυσσόμενους οικονομικούς τομείς (ILO, 2017). Τα ταξίδια και ο τουρισμός αντιπροσωπεύουν το 10,3% του παγκόσμιου ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος (ΑΕΠ), συνολικά 8,9 τρισεκατομμύρια δολάρια ΗΠΑ. Μετά την παγκόσμια οικονομική κρίση του 2008, σημειώθηκε αύξηση της απασχόλησης στις υπηρεσίες στέγασης και τροφίμων έως και 35%, υπερβαίνοντας τη συνολική αύξηση της απασχόλησης (11%) (International Labour Organization, 2001). Το 2019 ο τομέας αντιπροσώπευε περισσότερες από 330 εκατομμύρια θέσεις εργασίας παγκοσμίως, ισοδύναμο με μία στις 10 θέσεις εργασίας παγκοσμίως.

Η σημαντική πολλαπλασιαστική επίδραση στην απασχόληση σε συναφείς τομείς προκαλεί φαινόμενο ντόμινο όταν ο τομέας πέσει, συμπεριλαμβανομένων όλων εκείνων των στοιχείων που εξαρτώνται άμεσα ή έμμεσα (Robina-Ramírez et al., 2021). Εκτιμάται ότι μία εργασία στον τομέα του τουρισμού δημιουργεί περίπου ενάμιση επιπλέον ή έμμεσες θέσεις εργασίας, όπως μεταφορές, παροχή τροφίμων και ποτών, χειροτεχνίες και διατήρηση πολιτιστικών και φυσικών αγαθών (ILO, 2017). Με έξαφνη μείωση της οικονομικής δραστηριότητας, οι εργαζόμενοι στον τουριστικό κλάδο αντιμετωπίζουν πλέον καταστροφικές δυσκολίες (Nicola et al., 2020).

Φαίνεται απίθανο ο τομέας να επιστρέψει στην κανονικότητα σύντομα. Δεν αποτελεί έκπληξη το γεγονός ότι ο φόβος της μόλυνσης και οι κίνδυνοι νέων αποκλεισμών έχουν τεράστια επίδραση στις αντιλήψεις των τουριστών, αυξάνοντας την ανασφάλεια και κάνοντας τους ανθρώπους να μειώσουν την έκθεση οικειοθελώς (International Monetary Fund, 2020; Sigala, 2020; UNWTO, 2021). Η πανδημία μπορεί να αλλάξει την εικόνα των προορισμών μπροστά σε πιθανούς τουρίστες, σε εκείνες τις περιοχές που υποφέρουν από υψηλά ποσοστά μόλυνσης (Zenker & Kock, 2020). Οι τουρίστες τείνουν να αξιολογούν τις ταξιδιωτικές τους αποφάσεις σύμφωνα με τα μέτρα που λαμβάνουν οι προορισμοί σε αυτήν την εξαιρετική κατάσταση.

Πρωτοβουλίες και επιπτώσεις σε παγκόσμιο και ευρωπαϊκό επίπεδο

Η αλλαγή του περιβάλλοντος είναι μία από τις μεγαλύτερες και ζωτικότερες προκλήσεις για την ανθρωπότητα. Η ατμοσφαιρική ρύπανση επηρεάζει βαθιά την υγεία των ανθρώπων, αυξάνοντας τη σοβαρότητα χρόνιων ασθενειών και επιδεινώνοντας τα συμπτώματα σε περιπτώσεις κορωνοϊού (Brosemer et al., 2020; Duguleană & Duguleană, 2020).

Η επιβεβαίωση της θετικής επίδρασης του περιορισμού στο περιβάλλον και των περιορισμών της κινητικότητας έγινε πιο εμφανής σε ορισμένες περιοχές του πλανήτη όπου υπήρξε επιταχυνόμενη εκβιομηχάνιση. Αυτή μπορεί να είναι η μόνη θετική πλευρά της πανδημίας. Η αυτο-καραντίνα και η κοινωνική αποστασιοποίηση για περισσότερο από δύο μήνες, και τα επακόλουθα μέτρα περιορισμού στο δεύτερο και τρίτο κύμα, σύμφωνα με τα λόγια των Lokhandwala και Gautam, έδωσαν στη φύση έναν «χρόνο επούλωσης», λόγω της μείωσης των ανθρώπινων επιπτώσεων στο φυσικό περιβάλλον (Lokhandwala & Gautam, 2020). Αυτοί οι συγγραφείς επιβεβαιώνουν τον μεγάλο αντίκτυπο των μέτρων περιορισμού στην ποιότητα του αέρα, το οποίο βιώνουν όλοι και καταγράφονται σε πολλές επίσημες εκθέσεις, σχετικά με την Ινδία. Έχει δώσει τη θέση του στον γαλάζιο ουρανό σε πόλεις όπως το Δελχί, η θαλάσσια ζωή παρουσιάζει μεγαλύτερη δραστηριότητα, τα επίπεδα ρύπανσης έχουν μειωθεί σχεδόν σε όλες τις μητροπολιτικές πόλεις και τα ζώα, ιδιαίτερα τα πτηνά, φαίνεται να απολαμβάνουν μεγαλύτερη ελευθερία. Σημειώνει περαιτέρω ότι, σε μητροπολιτικές πόλεις όπως το Δελχί, όπου το ενεργειακό αποτύπωμα ήταν υψηλό, έχει βελτιώσει σήμερα την ποιότητα του αέρα σε μεγαλύτερη κλίμακα (Lokhandwala & Gautam, 2020).

Καθώς οι ανθρώπινες δραστηριότητες περιορίστηκαν στις περισσότερες χώρες, μειώθηκε περισσότερο από το 50% των ατμοσφαιρικών ρύπων σε ορισμένες πόλεις, βελτιώνοντας την ποιότητα του αέρα και συμβάλλοντας στη βελτίωση της δημόσιας υγείας σε χώρες όπως η Γαλλία, η Γερμανία, η Ιταλία και η Ισπανία (Islam & Chowdhury, 2021; Lal et al., 2020). Αυτό κατέδειξε τον καθαρό αέρα και το διαφανή ουρανό, έχοντας μικρό αντίκτυπο βοηθώντας στην ανάκτηση του στρώματος του όζοντος, αν και, για μια σημαντική αλλαγή, θα πρέπει να υπάρξει μια αλλαγή νοοτροπίας σε όλες τις οικονομίες των χωρών (Zambrano-Monserrate et al., 2020).

Επιπλέον, τα οικοσυστήματα ανακάμπτουν πολύ και πολλές παραλίες σε όλο τον κόσμο καθαρίζονται λόγω της μείωσης των απορριμμάτων που συνήθως δημιουργούν οι τουρίστες (Chakraborty & Maity, 2020). Από την άλλη πλευρά, μεταξύ των αρνητικών έμμεσων επιπτώσεων είναι η αύξηση των οικιακών και ιατρικών απορριμμάτων. Η ηλεκτρονική παραγγελία τροφίμων αυξάνεται, συνεπώς, τα απόβλητα που παράγονται από τα νοικοκυριά έχουν αυξηθεί. Επιπλέον, οι περιορισμοί για την ανακύκλωση απορριμμάτων σε χώρες όπως οι ΗΠΑ και η Ιταλία ήταν μια άλλη αρνητική έμμεση επίπτωση της κρίσης υγείας (Zambrano-Monserrate et al., 2020).

Από την άποψη του κοινωνικού αντίκτυπου, αυτή η πανδημία ήταν πρωτοφανής λόγω της εξέλιξής της σε ότι αφορά την υγεία σε ανθρωπιστική και αναπτυξιακή κρίση (UNDP, 2020; Women, 2020). Ο ιός έχει ήδη φέρει σημαντικές προκλήσεις σε όλο τον κόσμο και οι άνθρωποι εξακολουθούν να υποφέρουν τόσο από την υγεία όσο και από το οικονομικό σοκ (Farrugia & Plutowski, 2020; D. Zhang et al., 2020), καθώς οι επιπτώσεις στην οικονομία ωθούν τους εργαζόμενους και τις οικογένειές τους στη φτώχεια χωρίς εισόδημα ή κοινωνική υποστήριξη (UNCTAD, 2020).

Οι συνέπειες της πανδημίας έχουν προκαλέσει αρνητικό ακαθάριστο εγχώριο προϊόν (ΑΕΠ) και αυξημένη ανισότητα και φτώχεια (Palomino et al., 2020). Εκατομμύρια άνθρωποι έχουν χάσει τη δουλειά τους σε εξαιρετικά υψηλά ποσοστά (Kanda & Kivimaa, 2020). Οι τομείς με υψηλότερη αύξηση της ανεργίας είναι εκείνοι όπως ο τομέας της φιλοξενίας, καθώς η ζήτηση για αυτές τις υπηρεσίες έχει πάψει να υπάρχει (Donthu & Gustafsson, 2020). Οι λιγότερο ειδικευμένοι εργαζόμενοι είναι πιο ευάλωτοι, καθώς η εργασιακή τους κατάσταση δεν επιτρέπει τη δυνατότητα εργασίας από το σπίτι (Llorente, 2020), έχοντας μεγαλύτερη πιθανότητα ανεργίας και έκθεσης σε λοίμωξη (Kanda & Kivimaa, 2020).

Η φιλοξενία έχει την πλειοψηφία γυναικείου εργατικού δυναμικού, που αντιπροσωπεύει παγκοσμίως το 60 έως 70% των εργαζομένων σύμφωνα με τη ΔΟΕ (ILO, 2017). Ως εκ τούτου, η πανδημία αυξάνει τις υπάρχουσες ανισότητες, πλήττοντας δυσανάλογα τις γυναίκες και τις πιο ευάλωτες ομάδες πληθυσμού (*ILO Monitor: COVID-19 and the World of Work. Fifth Edition, 2020*; International Monetary Fund, 2020). Αυτό επηρεάζει επίσης τους εργαζόμενους με επισφαλείς θέσεις εργασίας, ωθώντας επιπλέον 71-100 εκατομμύρια ανθρώπους σε ακραία

φτώχεια, φτάνοντας τα 684 εκατομμύρια παγκοσμίως (Fakhruddin et al., 2020; Lakner et al., 2020; UNCTAD, 2020).

Στα πιο ευάλωτα νοικοκυριά, το εισόδημα εξαρτάται συχνά από ένα άτομο, αυξάνοντας τον κίνδυνο να πέσει ολόκληρο το νοικοκυριό στη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό (Llorente, 2020). Η κατάσταση για τις μονογονεϊκές οικογένειες, το 78,4% αυτών είναι γυναίκες, είναι ιδιαίτερα δύσκολη αν αγωνίζονται με τη δουλειά και τη φροντίδα των παιδιών όταν τα σχολεία είναι κλειστά (UNCTAD, 2020).

Το Διαδίκτυο έχει γίνει η κύρια μέθοδος για την απόκτηση βασικών προμηθειών και τη λήψη βασικών υπηρεσιών (Donthu & Gustafsson, 2020; Nicola et al., 2020), αλλά δεν έχουν όλοι πρόσβαση στην τεχνολογία ή στις δυνατότητες χρήσης της. Επομένως, αυτή η κατάσταση θα επηρεάσει τον τρόπο με τον οποίο οι κοινότητες αντιμετωπίζουν την κρίση (Sigala, 2020).

Το εκπαιδευτικό σύστημα έχει πληγεί σε πρωτοφανή κλίμακα. Τουλάχιστον 147 χώρες, μετέφεραν τα μαθήματα σχολείων και πανεπιστημίων τους διαδικτυακά (UNDP, 2020), επηρεάζοντας περισσότερους από 1,4 δισεκατομμύρια μαθητές όλων των επιπέδων του εκπαιδευτικού συστήματος (*ILO Monitor: COVID-19 and the World of Work. Fifth Edition*, 2020). Η έλλειψη πρόσβασης στην τεχνολογία που απαιτείται για μάθηση στο σπίτι (UNESCO, 2020) οδηγεί σε περιορισμένη πρόσβαση στη διαδικτυακή μάθηση, όπου μόνο οι οικογένειες με πρόσβαση στην τεχνολογία θα διασφαλίσουν ότι η εκπαίδευση συνεχίζεται κατά τη διάρκεια της κοινωνικής απομόνωσης (Nicola et al., 2020). Αυτή η κατάσταση εγγυάται την ανθρώπινη ανάπτυξη να μειωθεί παγκοσμίως για πρώτη φορά μετά από 30 χρόνια και την πρώτη αύξηση της παγκόσμιας φτώχειας από το 1998, αντιστρέφοντας όλη την πρόοδο που έχει σημειωθεί (International Monetary Fund, 2020; Kanda & Kivimaa, 2020).

Η πανδημία θέτει σε κίνδυνο την ισότητα των φύλων, απειλώντας εύθραυστα κέρδη στα ανθρώπινα δικαιώματα (Women, 2020). Σε παγκόσμιο επίπεδο, οι γυναίκες, κατά μέσο όρο, εκτελούν τρεις φορές περισσότερη απλήρωτη φροντίδα και οικιακή εργασία από τους άνδρες, μια κατάσταση που εντείνεται με το κλείσιμο των σχολείων και όταν τα συστήματα υγείας είναι υπερφορτωμένα (*ILO Monitor: COVID-19 and the World of Work. Fifth Edition*, 2020). Επιπλέον, οι πολιτικές εγκλεισμού επηρεάζουν τα ευάλωτα άτομα, καθώς η βία και η σεξουαλική επίθεση κατά των γυναικών και των

κοριτσιών αυξάνεται, με αποτέλεσμα μια σκιά της πανδημίας (UNCTAD, 2020; UNDP, 2020).

Ο COVID-19 δεν επηρεάζει μόνο τη σωματική υγεία των ανθρώπων, αναφέρονται υψηλά ποσοστά ψυχικής δυσφορίας, συμπεριλαμβανομένου του άγχους και της κατάθλιψης, με τις γυναίκες να αναφέρουν υψηλότερα ποσοστά από τους άνδρες (Donthu & Gustafsson, 2020). Οι αυξήσεις των κοινωνικών ανισοτήτων, η αβεβαιότητα στην εργασία, η απώλεια εισοδήματος και η αύξηση της βίας λόγω φύλου είναι μερικοί από τους λόγους για την ανάγκη φροντίδας ψυχικής υγείας (Cépat et al., 2020).

Ο τομέας του τουρισμού αποτελεί σημαντική κινητήρια δύναμη για κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη χωρίς αποκλεισμούς, καθώς συμβάλλει στη δημιουργία θέσεων εργασίας άμεσα και έμμεσα, ιδιαίτερα για τις γυναίκες και τους νέους. Οι ενέργειες δεν πρέπει να θέτουν σε κίνδυνο τα εύθραυστα οφέλη που έχουν επιτευχθεί στην ισότητα των φύλων. Η πρόοδος στην Ατζέντα 2030 εξαρτάται από μια κοινή απάντηση που δημιουργεί ίσες και ανθεκτικές κοινωνίες για το μέλλον (Women, 2020).

Όσον αφορά τις οικονομικές επιπτώσεις, η πανδημία του COVID-19 και οι περιορισμοί στην κινητικότητα της έχουν επιφέρει σοβαρές κοινωνικοοικονομικές συνέπειες (Koh et al., 2020; Nicola et al., 2020). Έχει μειώσει την κατανάλωση και τη ζήτηση, επηρεάζοντας κοινότητες, επιχειρήσεις και οργανισμούς παγκοσμίως (Farrugia & Plutowski, 2020; “Glob. Product. Trends, Drivers, Policies,” 2021; Tisdell, 2020; Tobías, 2020). Η μεγάλη αβεβαιότητα της πανδημίας έχει προκαλέσει αναστάτωση στις αγορές και υψηλό οικονομικό κόστος σε πρωτοφανή κλίμακα, καθιστώντας τις εξαιρετικά απρόβλεπτες (Goodell, 2020; Lal et al., 2020; Shehzad et al., 2020; D. Zhang et al., 2020).

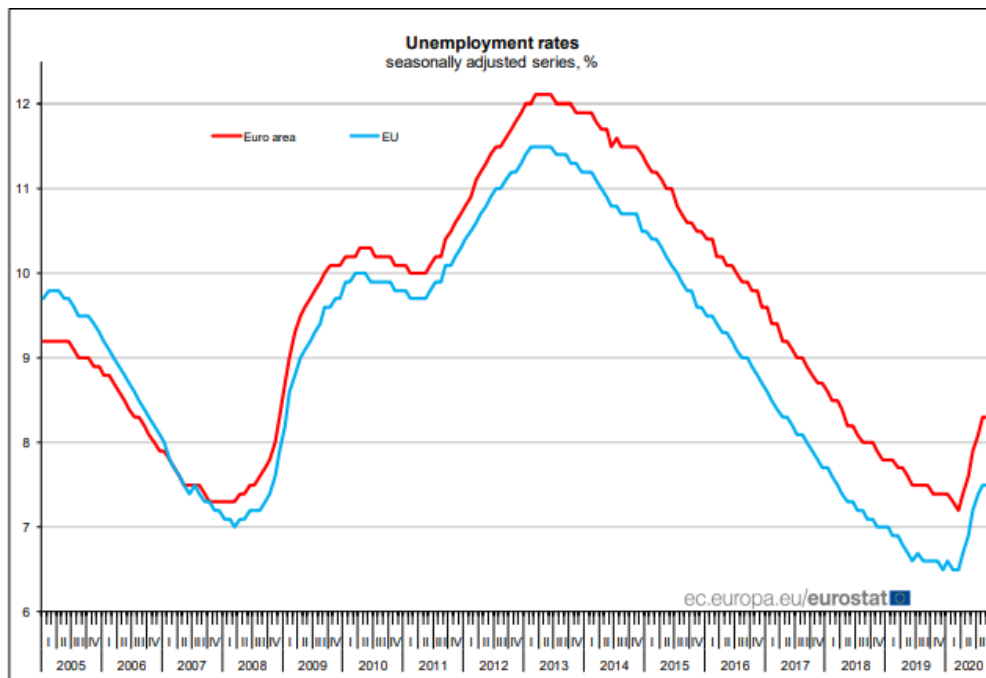
Για πρώτη φορά, οι χώρες παγκοσμίως βιώνουν αρνητικά στοιχεία στο ΑΕΠ τους λόγω των μέτρων αποκλεισμού (Chakraborty & Maity, 2020; Kanda & Kivimaa, 2020). Σύμφωνα με την τελευταία Παγκόσμια Οικονομική Προοπτική (International Monetary Fund, 2020), η παγκόσμια οικονομία παρουσιάζει πρωτοφανή στοιχεία στην πρόσφατη ιστορία, συρρικνωμένη κατά .44,4% φέτος. Η Ασία θα έχει την πρώτη περιφερειακή ύφεση σε σχεδόν 60 χρόνια. Οι οικονομίες των Ηνωμένων Πολιτειών και της Ευρώπης προβλέπεται να συρρικνωθούν μεταξύ -18% και -13%, αντίστοιχα. Η

πτώση στη Λατινική Αμερική και τα αραβικά κράτη υπολογίζεται κατά $-11,4\%$ και $-10,6\%$.

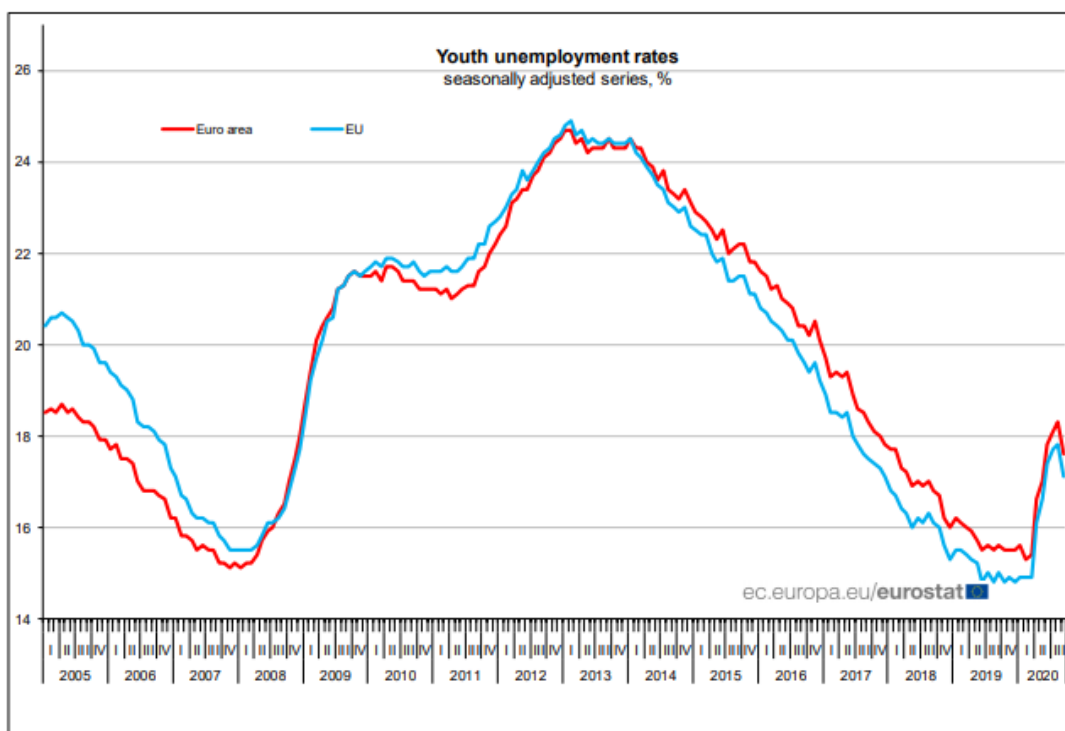
Το δεύτερο τρίμηνο του 2020 το ΑΕΠ μειώθηκε $-13,9\%$ στην Ευρωπαϊκή Ένωση, σε σύγκριση με το ίδιο τρίμηνο του προηγούμενου έτους (Mahadeo & Mortimer, 2020), δείχνοντας την πιο έντονη μείωση που παρατηρήθηκε (Sigala, 2020; UNCTAD, 2020; “UNWTO World Tourism Barometer and Statistical Annex, Update July 2020,” 2020). Το τρίτο τρίμηνο 2020 παρουσίασε ήδη ανάκαμψη σε σύγκριση με το προηγούμενο τρίμηνο, με θετική ανάπτυξη για όλες τις χώρες και λίγες μόνο εξαιρέσεις. Αυτό μπορεί να οφείλεται στο άνοιγμα των συνόρων και την επανέναρξη της οικονομικής δραστηριότητας σε ορισμένους τομείς.

Η Ισπανία κατέγραψε τη μεγαλύτερη πτώση του ΑΕΠ στην Ευρώπη κατά second $21,5\%$, ακολουθούμενη από τη Γαλλία ($-18,9\%$), την Ιταλία ($-17,9\%$) και την Πορτογαλία ($-16,4\%$), με τα πιο αντιπροσωπευτικά στοιχεία (Mahadeo & Mortimer, 2020). Ο λόγος που αυτές οι χώρες γνώρισαν μια τόσο άνευ προηγουμένου μείωση μπορεί να οφείλεται στη συνάφεια που έχει ο τουριστικός τομέας με τις οικονομίες τους, καθώς οι χώρες αυτές λαμβάνουν τις υψηλότερες τουριστικές ροές στην Ευρώπη. Ως εκ τούτου, το κλείσιμο των συνόρων και τα μέτρα αποκλεισμού ήταν καταστροφικά για αυτές τις χώρες.

Εικόνα 8. Ποσοστά ανεργίας (Mahadeo & Mortimer, 2020)

Εικόνα 9. Ποσοστά ανεργίας νέων ηλικιακά ατόμων (Mahadeo & Mortimer, 2020)

Σε παγκόσμιο επίπεδο, η πανδημία έχει οδηγήσει σε καταστροφικό πλήγμα στην παγκόσμια αγορά εργασίας. Καθώς οι αλυσίδες εφοδιασμού διαλύονται, ολόκληροι τομείς καταρρέουν και οι περισσότερες εταιρείες πρέπει να εφαρμόσουν αόριστο πάγωμα προσλήψεων ενώ άλλες επιχειρήσεις αναγκάζονται να κλείσουν (D. Zhang et al., 2020). Τα έκτακτα μέτρα που εγκρίθηκαν για τον περιορισμό του ιού έχουν άνηση επίπτωση στους εργαζόμενους από διαφορετικά επαγγέλματα και βιομηχανίες (Palomino et al., 2020). Σύμφωνα με το τελευταίο ILO Monitor, οι εργαζόμενοι σε όλο τον κόσμο αντιμετωπίζουν την ανεργία και την απώλεια των εισοδημάτων τους, ενώ το 94% αυτών υφίσταται σήμερα κάποιο είδος κλεισίματος στις χώρες τους ή μείωση του ωραρίου εργασίας (International Labour Organisation, 2021).

Οι παγκόσμιες απώλειες θέσεων εργασίας εκτιμάται ότι είναι 495 εκατομμύρια το δεύτερο τρίμηνο του 2020, μια σημαντικά μεγαλύτερη μείωση από τα 195 εκατομμύρια που υπολογίστηκαν τον Απρίλιο για το ίδιο τρίμηνο (International Labour Organisation, 2021), αντικατοπτρίζοντας την επιδεινούμενη κατάσταση παγκοσμίως (Sigala, 2020). Ο Διεθνής Οργανισμός Εργασίας εκτιμά την απώλεια 345 εκατομμυρίων θέσεων εργασίας για το τρίτο τρίμηνο, μια πολύ μικρή βελτίωση για αυτήν την τεράστια κρίση.

Επιπλέον, οι κρίσεις επιταχύνουν επίσης την τεχνολογική καινοτομία, ενώ ορισμένες επιχειρήσεις δυσκολεύονται, άλλες ευημερούν (Donthu & Gustafsson, 2020). Λόγω φόβου μόλυνσης, τα άτομα άλλαξαν τις καταναλωτικές τους συνήθειες, με αποτέλεσμα την υπερκατανάλωση στο διαδίκτυο (Nicola et al., 2020; Palomino et al., 2020; Sigala, 2020). Η εργασία μέσω ψηφιακών μέσων μόνο επιλεγμένα τμήματα της οικονομίας θα παραμείνουν ανοιχτά (Kanda & Kivimaa, 2020). Η επιβίωση πολλών εταιρειών εξαρτάται από την ικανότητά τους να υιοθετούν διαφορετικές μορφές ηλεκτρονικού εμπορίου (UNDP, 2020). Οι συνέπειες της πανδημίας μπορεί να βοηθήσουν στην τηλεργασία και τη μεγαλύτερη χρήση του Διαδικτύου (“Glob. Product. Trends, Drivers, Policies,” 2021; Tisdell, 2020).

Πίνακας 3. Η κυβερνητική απάντηση στον COVID-19 (Sharma et al., 2021)

Χώρα	Η απάντηση της κυβέρνησης και της βιομηχανίας στον COVID-19
Αυστρία	Το Ομοσπονδιακό Υπουργείο Γεωργίας, Περιφερειών και Τουρισμού μαζί με την Αυστριακή Τράπεζα Τουριστικής Ανάπτυξης εισήγαγαν ένα πακέτο κορωνοϊού για τον τουρισμό Βέλγιο Εάν ακυρωθεί το πακέτο διακοπών ενός ταξιδιώτη, ενδέχεται να προσφερθεί στους πελάτες ένα πιστωτικό κουπόνι ίσο ποσό αντί για έγκυρη επιστροφή χρημάτων για τουλάχιστον ένα έτος.
Βραζιλία	Η Εθνική Τράπεζα Ανάπτυξης άνοιξε δάνειο κεφαλαίου κίνησης στον κλάδο του τουρισμού για ΜΜΕ. Έχει επίσης ετοιμαστεί ένα πακέτο ανακούφισης αεροπορικών εταιρειών.
Καναδάς	Το Καναδικό Ταμείο Εμπειριών (CEF) προσέφερε κεφάλαια αξίας 1 εκατομμυρίου CAD για τη μείωση του άγχους στις γηγενείς τουριστικές επιχειρήσεις.
Χιλή	Παρουσιάστηκαν πακέτα που περιλαμβάνουν αναβολές πληρωμής φόρου, ευελιξία στην πληρωμή φόρων και άλλους τρόπους προσφοράς περισσότερης ρευστότητας στους οργανισμούς που έχουν πληγεί πολύ.
Κολομβία	Εισήχθη ένα κανάλι επικοινωνίας με τις παγκόσμιες αρχές του τουρισμού στη Λατινική Αμερική και τους τουριστικούς οργανισμούς για την επικοινωνία πληροφοριών σχετικά με ορθές πρακτικές
Κόστα Ρίκα	Το Costa Rican Tourism Institute ανακοίνωσε τριμηνιαία φορολογική αναστολή για τις πωλήσεις αεροπορικών εισιτηρίων και το εισόδημα που δημιουργείται ανά τουρίστα για οργανισμούς που ζητούν μη πληρωμή λόγω προβλημάτων ρευστότητας από τον Απρίλιο έως τον Ιούλιο του 2020
Εσθονία	Το Υπουργείο Οικονομικών και Επικοινωνιών σε συνεργασία με το Ίδρυμα Kredex (δημόσιο χρηματοδοτικό ίδρυμα για εσθονικές

	επιχειρήσεις) και την Enterprise Estonia δημιούργησε ένα «πακέτο βοήθειας» ύψους 25 εκατομμυρίων ευρώ για να βοηθήσει την τουριστική βιομηχανία
Ευρωπαϊκή Ένωση	Για τον τουριστικό κλάδο, η ΕΕ έχει προσφέρει οφέλη όπως στήριξη ρευστότητας, φορολογική ελάφρυνση και χαλάρωση των κανόνων κρατικής ενίσχυσης
Γαλλία	Ο πρωθυπουργός δήλωσε ότι η κυβέρνηση θα προσθέσει 18 δισεκατομμύρια ευρώ στο «Σχέδιο Μάρσαλ για τον Τουρισμό» για την τουριστική βιομηχανία
Γερμανία	Το Ομοσπονδιακό Κυβερνητικό Κέντρο Αριστείας για τον Τουρισμό ανέπτυξε μια ιστοσελίδα πληροφοριών σχετικά με τις επιπτώσεις του COVID-19 στην τουριστική βιομηχανία (https://corona-navigator.de/).
Ελλάδα	Το Υπουργείο Τουρισμού έχει συστήσει Επιτροπή Διαχείρισης Κρίσεων για τον κορωνοϊό
Ινδονησία	Η κυβέρνηση προσέφερε πακέτο κινήτρων 725 εκατομμυρίων δολαρίων για την αναβίωση του τουρισμού
Ιταλία	Η κυβέρνηση προσέφερε ένα πακέτο διάσωσης 4 δισεκατομμυρίων ευρώ για τη βιομηχανία του τουρισμού για να επαναφέρει την εικόνα της Ιταλίας στον κόσμο
Ιαπωνία	Μετά το τέλος του COVID-19, ο Ιαπωνικός Οργανισμός Τουρισμού θα προσφέρει 2,2 δισεκατομμύρια δολάρια ΗΠΑ για τη δημιουργία τουριστικών προορισμών και για να τους κάνει ελκυστικούς αναπτύσσοντας το ταξιδιωτικό περιβάλλον και ενθαρρύνοντας τους διεθνείς τουρίστες
Κορέα	Η κορεατική κυβέρνηση εισάγει οικονομική/δημοσιονομική στήριξη, ελαφρύνσεις φόρων και υποστήριξη θέσεων εργασίας/απασχόλησης στον τουριστικό κλάδο
Νέα Ζηλανδία	400 εκατομμύρια NZD χορηγήθηκαν σε Ταμείο ανάκαμψης του τουρισμού (TRF) στον προϋπολογισμό 2020
Πολωνία	Ξεκίνησε μια εκστρατεία «Η Πολωνία μην ακυρώνετε, αναβάλλετε» από τον Πολωνικό Οργανισμό Τουρισμού για τους

	τουρίστες να χρησιμοποιούν τις ήδη αγορασμένες υπηρεσίες σε μια βολική ημερομηνία
Σιγκαπούρη	Για να βοηθήσει την τουριστική βιομηχανία, το Singapore Tourism Board (STB) έχει ξεκινήσει μια Task Force Tourism Recovery Action (TRAC) για την ανάπτυξη και εφαρμογή σχεδίων
Νότια Αφρική	Στον τομέα της φιλοξενίας και του τουρισμού, εισήχθη ένα πακέτο βοήθειας περίπου 11 εκατομμυρίων δολαρίων για MME
Ισπανία	Αναβολή τόκων και καταβολής κεφαλαίου δανείων που προσφέρθηκαν νωρίτερα από τη Γραμματεία Τουρισμού.
Ελβετία	Το Ελβετικό Κοινοβούλιο πρότεινε επιπλέον ομοσπονδιακή χρηματοδότηση 40 εκατομμυρίων CHF για τον Ελβετικό Τουρισμό (ST) για το 2020 και το 2021
Ηνωμένο Βασίλειο	Προς το παρόν, σε συνεργασία με την κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, η VisitBritain εργάζεται για την ανάπτυξη μιας καμπάνιας ανάκαμψης για την προώθηση του τουρισμού του Ηνωμένου Βασιλείου μετά τον COVID-19.
Ηνωμένες Πολιτείες	Με τα ταξίδια στην κορυφή, η κυβέρνηση παρουσίασε ένα πακέτο κινήτρων 2 τρισεκατομμυρίων δολαρίων ΗΠΑ που απευθύνεται σε όλες τις επιχειρήσεις

Επίπτωση του covid στον τουρισμό στην Ελλάδα

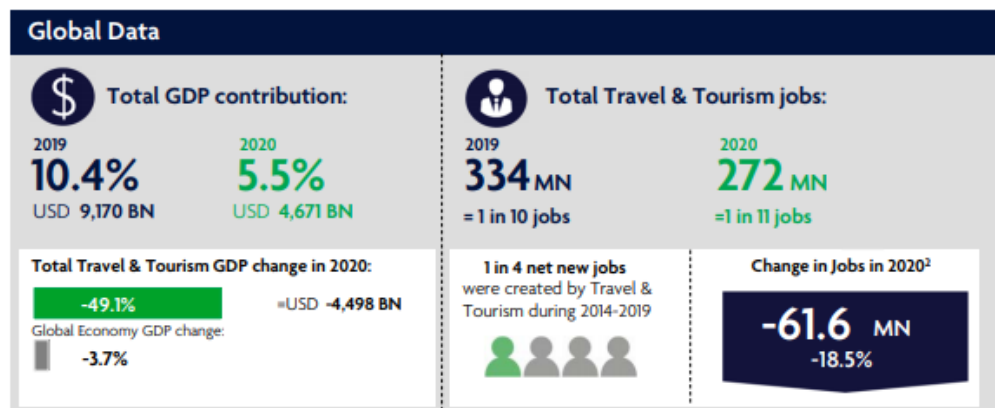
Η επιδημία COVID-19 στην Ελλάδα ξεκίνησε στις 26 Φεβρουαρίου 2020, με εισαγόμενα κρούσματα αρχικά από την Ιταλία και αργότερα από το Ισραήλ. Η έγκαιρη εισαγωγή μέτρων κοινωνικής αποστασιοποίησης στις αρχές Μαρτίου και η έγκαιρη εισαγωγή γενικής διαταγής παραμονής στο σπίτι (lockdown) οδήγησε γρήγορα στον έλεγχο του πρώτου επιδημικού κύματος του COVID-19, διατηρώντας μολυσμένα, νοσηλευόμενα περιστατικά και σχετικούς θανάτους σε σχετικά χαμηλά επίπεδα σε σύγκριση με άλλες χώρες της ΕΕ. Μετά από 42 ημέρες αποκλεισμού, τα περιοριστικά μέτρα αποσύρθηκαν σταδιακά ξεκινώντας από την άρση της εντολής παραμονής στο σπίτι στις 4 Μαΐου 2020 και την πλήρη αποκατάσταση της κινητικότητας μεταξύ των χωρών (άνοιγμα για ταξίδια και τουρισμό) την 1η Ιουλίου 2020. Το δεύτερο επιδημικό κύμα στην Ελλάδα ξεκίνησε στις αρχές Αυγούστου και κλιμακώθηκε αργά σε εκθετική αύξηση των κρουσμάτων ΜΕΘ και θανάτων που σχετίζονται με τον COVID-19 όλο τον Νοέμβριο και αρχές Δεκεμβρίου. Σε απάντηση αυτού του δεύτερου σοβαρού επιδημικού κύματος, οι αρχές δημόσιας υγείας καθιέρωσαν ένα δεύτερο πανελλαδικό κλείδωμα στις 7 Νοεμβρίου 2020 (Kondilis et al., 2021).

Το ελληνικό σύστημα υγειονομικής περίθαλψης επηρεάστηκε σε μεγάλο βαθμό από την ύφεση 2008–2018 και το νεοφιλελεύθερο πρόγραμμα οικονομικής προσαρμογής που υλοποίησε η χώρα στο πλαίσιο της δανειακής της συμφωνίας με την «Τρόικα», συνασπισμό του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας. Όντας μη επαρκώς προετοιμασμένο και με ανεπαρκείς πόρους, το ελληνικό δημόσιο σύστημα υγειονομικής περίθαλψης ανταποκρίθηκε στη συνεχιζόμενη επιδημική κρίση σταματώντας τις περισσότερες τακτικές δραστηριότητές του και ανακατευθύνοντας τους διαθέσιμους πόρους στη θεραπεία του COVID-19, προκειμένου να αποφύγει να κατακλυστεί από την ξαφνική αύξηση της ζήτησης. Κατά τη διάρκεια του πρώτου επιδημικού κύματος στις 11 Μαρτίου 2020, 10 ημέρες πριν από το πρώτο lockdown, αναστέλλονται τα επιλεκτικά χειρουργεία και τα εξωτερικά ιατρεία σε δημόσια νοσοκομεία που θεραπεύουν ασθενείς με χρόνιες παθήσεις, τα χειρουργικά τμήματα και οι ΜΕΘ επανατοποθετούνται για τη θεραπεία ασθενών με COVID-19, τα κέντρα πρωτοβάθμιας φροντίδας μείωσαν τις κλινικές τους δραστηριότητες λόγω της έλλειψης κατευθυντήριων γραμμών και μέσων ατομικής προστασίας, και οι εργαζόμενοι στην

πρωτοβάθμια υγειονομική περίθαλψη μεταφέρθηκαν σε νοσοκομεία του συστήματος υγείας. Αυτοί οι περιορισμοί παροχής για ασθενείς που δεν είναι COVID-19 αντισταθμίστηκαν εν μέρει με την εισαγωγή υπηρεσιών τηλεϊατρικής και ηλεκτρονικής συνταγής στις αρχές Απριλίου και δημόσια επιστροφή χρημάτων για παραπομπές νοσηλευόμενων που δεν είναι COVID-19 ασθενείς από δημόσια νοσοκομεία σε ιδιωτικές κλινικές. Οι διαταραχές στις δημόσιες κλινικές υπηρεσίες αποκαταστάθηκαν τελικά τον Ιούνιο. Κατά τη διάρκεια του δεύτερου επιδημικού κύματος, στις 9 Οκτωβρίου, 27 ημέρες πριν από το δεύτερο γενικό κλείδωμα, οι παραπάνω περιορισμοί εφοδιασμού επανήλθαν σταδιακά (Kondilis et al., 2021).

Η επίδραση στον τουρισμό διαφαίνεται στις κάτωθι εικόνες.

Εικόνα 10. Τουρισμός στην Ελλάδα το 2019 (WTTC, 2021)

Εικόνα 11. Οικονομικά στοιχεία σχετικά με τον τουρισμό (WTTC, 2021)

Greece Key Data		
2019	2020	
 <p>Total contribution of Travel & Tourism to GDP: 20.3% of Total Economy Total T&T GDP = EUR38.1BN (USD43.5BN)</p>	<p>8.7% of Total Economy Total T&T GDP = EUR14.8BN (USD16.9BN)</p>	<p>-61.1% Change in Travel & Tourism GDP vs -9.7% real economy GDP change</p>
 <p>Total contribution of Travel & Tourism to Employment: 824.7 Jobs (000s) (21.1% of total employment)</p>	<p>759.3 Jobs (000s) (19.8% of total employment)</p>	<p>Change in jobs² -7.9% -65.4 (000s)</p>
 <p>Visitor Impact International: EUR 20.3 BN Visitor spend 26.9% of total exports (USD23.2BN)</p>	<p>EUR 4.7 BN Visitor spend 9.3% of total exports (USD5.4BN)</p>	<p>Change in international visitor spend: -76.9% -USD 17.8 BN</p>
<p>Domestic: EUR 9.7 BN Visitor spend (USD 11.1BN)</p>	<p>EUR 5.6 BN Visitor spend (USD 6.4BN)</p>	<p>Change in domestic visitor spend: -42.3% -USD 4.7 BN</p>

Κεφάλαιο 5ο

Σκοπός της έρευνας

Αν και έχουν διεξαχθεί πλείστες μελέτες παγκοσμίως, η ανάγκη διερεύνησης των στάσεων των επαγγελματιών υγείας σχετικά με τις στρατηγικές δράσεις και μέτρα για τον τουρισμό εξαιτίας του SARS-Cov-2 στην Ελλάδα είναι ακόμα φανερές. Οι γνώσεις και απόψεις των επαγγελματιών υγείας μπορούν να διαμορφώσουν πολιτικές και να επηρεάσουν ως ένα βαθμό τον τομέα του τουρισμού, δυνάμει της δυναμικής τους ως πάροχοι υγείας και ασφάλειας σε μία πανδημική κρίση.

Σκοπός της συγκεκριμένης διπλωματικής εργασίας είναι η διερεύνηση των στρατηγικών δράσεων για τον τουρισμό που επλήγη από τον SARS-Cov-2. Πρόσθετα στην εν λόγω διπλωματική εργασία επιχειρείται η εκτίμηση των στάσεων των επαγγελματιών υγείας σε ότι αφορά τις στρατηγικές δράσεις και μέτρα της κυβέρνησης απέναντι στον τουριστικό τομέα στην Ελλάδα.

Σύμφωνα με τα ως άνω, τα κύρια ερευνητικά ερωτήματα που προκύπτουν είναι τα ακόλουθα:

- i. Σε ποιο βαθμό οι απόψεις επαγγελματιών υγείας σχετικά με την διαχείριση κρίσεων και την εκπαίδευση υπαλλήλων στην τουριστική βιομηχανία επηρεάζονται από τα δημογραφικά στοιχεία, ήτοι το φύλο, την ηλικία, την ειδικότητα.
- ii. Σε ποιο βαθμό η ενημέρωση και γνώση επαγγελματιών υγείας σχετικά με τον Covid-19 επηρεάζεται από τα δημογραφικά στοιχεία.
- iii. Σε ποιο βαθμό η ενημέρωση και τα μέτρα τουριστικών περιοχών επηρεάζονται από τα δημογραφικά στοιχεία.
- iv. Σε ποιο βαθμό οι πολιτικές πρόληψης Covid-19 (γενικά) επηρεάζονται από τα δημογραφικά στοιχεία.

Μεθοδολογία της έρευνας

Το ερευνητικό μέρος της μελέτης πραγματοποιήθηκε με βάση τη ποσοτική μέθοδο για την διερεύνηση του θέματος και το εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε για την συλλογή των δεδομένων ήταν το ερωτηματολόγιο με κλειστές ερωτήσεις και ανοικτές ερωτήσεις προκειμένου να εξετασθεί η γνώση και στάση των επαγγελματιών υγείας σχετικά με τις στρατηγικές δράσεις στον τουριστικό τομέα. Η έρευνα διενεργήθηκε σε 140 άτομα, που εντάχθηκαν στη διαδικασία του ερωτηματολογίου, μέσω προσωπικής επαφής στο χώρο εργασίας τους. Από τα 140 ερωτηματολόγια που διαμοιράστηκαν τα 116 κρίθηκαν κατάλληλα προς επεξεργασία των δεδομένων τους, καθώς τα υπόλοιπα ακυρώθηκαν λόγω μη επαρκούς συμπλήρωσης των απαντήσεων.

Το ερωτηματολόγιο δημιουργήθηκε εξ αρχής για τις ανάγκες της συγκεκριμένης έρευνας, υπό την καθοδήγηση του κυρίου Παπαρηγορίου, επιβλέποντα καθηγητή. Στη συνέχεια ο ερευνητής προέβη σε στατικοποίηση του ερωτηματολογίου, δηλαδή διαμοιράστηκε σε 30 άτομα στο πλαίσιο πιλοτικής διανομής για την εξακρίβωση μη ύπαρξης ασαφειών, συντακτικών και ορθογραφικών λαθών.

Για τη βελτιστοποίηση των αποτελεσμάτων πάρθηκαν συγκεκριμένα κριτήρια των ερωτώμενων, όπως το επάγγελμα, ήτοι το ερωτηματολόγιο αφορά επαγγελματίες υγείας. Η διαδικασία διαμοίρασης και συλλογής των ερωτηματολογίων διεξήχθη από τον Νοέμβριο 2020 έως Απρίλιο 2021. Η συμπλήρωση του ερωτηματολογίου πραγματοποιήθηκε κατά τον ελεύθερο τους χρόνο γεγονός που επιφέρει και αποδοχή της συμμετοχής, ενώ διήρκησε περίπου 10 λεπτά για να συμπληρωθεί. Πριν τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου υπήρξε ολιγόλεπτη συζήτηση με τους ερωτώμενους για την ορθότερη κατανόησή του και των σκοπών αυτού. Πρόσθετα με το ερωτηματολόγιο επισυνάπτεται έγγραφο, στο οποίο αναγράφεται κατανοητά ο σκοπός της διπλωματικής μελέτης και η διατήρηση της ανωνυμίας. Το έγγραφο συναίνεσης και το ερωτηματολόγιο παρατίθενται στο Παράρτημα 1 και 2.

Αξιοπιστία και εγκυρότητα

Για να οριστικοποιηθεί ο σχεδιασμός του ερωτηματολογίου, χρησιμοποιήθηκε πιλοτικά σε μια μικρή ομάδα ατόμων (τριάντα παραλήπτες) για να διασφαλιστεί ότι ήταν απαλλαγμένο από ασάφειες, συντακτικά και γλωσσικά λάθη. Αυτό εξασφάλισε ότι το ερωτηματολόγιο ήταν κατανοητό, δεν κουράζει τον ερωτώμενο και δεν περιείχε ερωτήσεις που τον έφεραν σε δύσκολη θέση.

Ο δείκτης Cronbach's Alpha χρησιμοποιήθηκε στη συνέχεια για την ανάλυση αξιοπιστίας. Ο συνιστώμενος αριθμός για βέλτιστη αξιοπιστία είναι 0,9, με αποδεκτή τιμή αξιοπιστίας >0,7. Ο Δείκτης Cronbach's Alpha μετρά πόσο αξιόπιστη είναι μια έρευνα βασισμένη σε κλίμακες, ερωτηματολόγια και τεστ. Σε πολλές περιπτώσεις, η παραβίαση αυτής της οδηγίας μπορεί να οδηγήσει σε ανακρίβεια της μέτρησης του Cronbach's Alpha.

Στην συγκεκριμένη μελέτη οι ερωτήσεις είχαν εύρος αξιοπιστίας από 0,797 έως 0,824 όπως φαίνεται και στους παρακάτω πίνακες.

Πίνακας 4. Συνοπτικά αποτελέσματα ελέγχου αξιοπιστίας

N of items	Cronbach's Alpha	Range
15	0,817	0,797 – 0,824

Πίνακας 5. Αναλυτικά αποτελέσματα ελέγχου αξιοπιστίας ανά ερώτηση

Ερώτηση	Cronbach's Alpha if Item Deleted
Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι είστε ενήμερος σχετικά με τον covid-19;	0,803
Σε ποιο βαθμό είστε ικανοποιημένος/η από την ενημέρωση των ιθυνόντων σχετικά με τον covid-19;	0,804
Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι είστε σε θέση να αναγνωρίσετε τα κοινά συμπτώματα του covid-19;	0,802

Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι είστε γνώστης των κατευθυντηρίων οδηγιών του WHO;	0,797
Σε ποιο βαθμό υποστηρίζετε την πολιτική «καραντίνας» για την πρόληψη του covid-19;	0,804
Σε ποιο βαθμό υποστηρίζετε την πολιτική προσωρινής απαγόρευσης ταξιδιών και μετακινήσεων για την πρόληψη του covid-19;	0,806
Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι ο τουρισμός στην Ελλάδα επλήγη από τον covid-19 κατά το έτος 2020;	0,814
Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε με τα μέτρα των ιθυνόντων πρόληψης της μετάδοσης του ιού σε τουριστικές περιοχές ήταν επαρκή;	0,815
Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι τα μέτρα ενημέρωσης των τουριστικών περιοχών ήταν επαρκή για όλο το γενικό πληθυσμό;	0,824
Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι ένα σαφώς καθορισμένο σχέδιο διαχείρισης κρίσεων που να εντάσσει το ιατρονοσηλευτικό προσωπικό μπορεί να είναι αποδοτικό στον τουρισμό;	0,797
Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι είναι υποχρεωτική η αυξημένη υγειονομική κάλυψη σε περιοχές ιδιαίτερου τουριστικού ενδιαφέροντος;	0,809
Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι το ιατρονοσηλευτικό προσωπικό είναι σε θέση να εκχωρήσει αποφάσεις καθορισμού κρίσεων σε βιομηχανικούς τομείς όπως τον τουρισμό;	0,801
Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι η συμβολή του ιατρονοσηλευτικού προσωπικού μπορεί να ενδυναμώσει το αίσθημα ασφάλειας του τουριστικού πληθυσμού;	0,804
Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι είναι αξιόπιστα τα ερωτηματολόγια διεπαφών που δίνονται στον τουρίστα;	0,806
Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι οι υπάλληλοι του τουριστικού τομέα θα πρέπει να λαμβάνουν βασική εκπαίδευση αντιμετώπισης πανδημικής κρίσης;	0,808

Κεφάλαιο 6ο

Αποτελέσματα ερωτηματολογίου

Ανάλυση παραγόντων (Factor analysis)

Η ανάλυση παραγόντων είναι μια στατιστική τεχνική για τον προσδιορισμό των υποκείμενων παραγόντων που υπολογίζονται από έναν (πολύ μεγαλύτερο) αριθμό παρατηρούμενων μεταβλητών.

Τέτοιοι «υποκείμενοι παράγοντες» είναι συχνά μεταβλητές που είναι δύσκολο να μετρηθούν όπως το IQ, η κατάθλιψη ή η εξωστρέφεια. Για τη μέτρηση αυτών, προσπαθούμε συχνά να γράψουμε πολλαπλές ερωτήσεις που -τουλάχιστον εν μέρει- αντικατοπτρίζουν τέτοιους παράγοντες.

Ο πίνακας που ακολουθεί μας προσδιορίζει ποιες ερωτήσεις μετρούν ποιους παράγοντες.

Πίνακας 6. Factor analysis

	Rotated Component Matrix ^a			
	1	2	3	4
Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι η συμβολή του ιατρονοσηλευτικού προσωπικού μπορεί να ενδυναμώσει το αίσθημα ασφάλειας του τουριστικού πληθυσμού;	0,806			0,303
Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι είναι υποχρεωτική η αυξημένη υγειονομική κάλυψη σε περιοχές ιδιαίτερου τουριστικού ενδιαφέροντος;	0,782			
Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι οι υπάλληλοι του τουριστικού τομέα θα πρέπει να λαμβάνουν βασική εκπαίδευση αντιμετώπισης πανδημικής κρίσης;	0,703			

Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι το ιατρονοσηλευτικό προσωπικό είναι σε θέση να εκχωρήσει αποφάσεις καθορισμού κρίσεων σε βιομηχανικούς τομείς όπως τον τουρισμό;	0,685	0,340		
Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι ένα σαφώς καθορισμένο σχέδιο διαχείρισης κρίσεων που να εντάσσει το ιατρονοσηλευτικό προσωπικό μπορεί να είναι αποδοτικό στον τουρισμό;	0,673			
Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι είστε ενήμερος σχετικά με τον covid-19;		0,856		
Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι είστε σε θέση να αναγνωρίζετε τα κοινά συμπτώματα του covid-19;		0,729		0,339
Σε ποιο βαθμό είστε ικανοποιημένος/η από την ενημέρωση των ιθυόντων σχετικά με τον covid-19;		0,726		
Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι τα μέτρα ενημέρωσης των τουριστικών περιοχών ήταν επαρκή για όλο το γενικό πληθυσμό;			0,930	
Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε με τα μέτρα των ιθυόντων πρόληψης της μετάδοσης του ιού σε τουριστικές περιοχές ήταν επαρκή;			0,887	
Σε ποιο βαθμό υποστηρίζετε την πολιτική προσωρινής απαγόρευσης ταξιδιών και μετακινήσεων για την πρόληψη του covid-19;				0,890
Σε ποιο βαθμό υποστηρίζετε την πολιτική «καραντίνας» για την πρόληψη του covid-19;				0,870

Extraction Method: Principal Component Analysis.
 Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization.a
 a. Rotation converged in 6 iterations.

Component 1: Απόψεις επαγγελματιών υγείας σχετικά με την διαχείριση κρίσεων και την εκπαίδευση υπαλλήλων στην τουριστική βιομηχανία.

Component 2: Ενημέρωση και γνώση επαγγελματιών υγείας σχετικά με τον Covid-19.

Component 3: Ενημέρωση και μέτρα τουριστικών περιοχών.

Component 4: Πολιτικές πρόληψης Covid-19 (γενικά).

Δημογραφικά αποτελέσματα

Στην έρευνα συμμετείχαν 116 συμμετέχοντες, με την κατανομή του φύλου να αποτυπώνεται στον Πίνακα κάτωθεν και η ποσοστιαία καταγραφή να παρουσιάζεται υπέρ των γυναικών επαγγελματιών υγείας έναντι των αντρών με 58,6% και 41,4% αντίστοιχα για τα δύο φύλα. Η διαφοροποίηση αυτή στα ποσοστά που αφορούν το φύλο, μπορεί να δικαιολογηθεί πλήρως καθώς παραδοσιακά οι εισακτέοι σε σχολές νοσηλευτικής είναι περισσότερες γυναίκες. Οι κύριες ηλικιακές ομάδες που συμπλήρωσαν το ερωτηματολόγιο ήταν οι ομάδες <35 ετών, 36-45 ετών, 46-55 ετών, και >56 ετών με ποσοστά 20,7%, 32,8%, 27,6%, και 19,0% αντίστοιχα, όπως φαίνεται και στον Πίνακα 7. Σε ότι αφορά το μορφωτικό επίπεδο των ερωτώμενων η πλειοψηφία ήταν ανώτατης εκπαίδευσης, απόφοιτοι ΑΕΙ-ΤΕΙ με ποσοστό 58,6% με την επιλογή της δευτεροβάθμιας και μεταλκειακής εκπαίδευσης να ακολουθεί με ποσοστό 27,6%. Οι κάτοχοι μεταπτυχιακού ή διδακτορικού τίτλου σπουδών παρουσιάζουν μη στατιστικά σημαντικά ποσοστά.

Στη συνέχεια του ερωτηματολογίου, οι ερωτώμενοι κλήθηκαν να απαντήσουν σχετικά με την επαγγελματική τους ιδιότητα. Στο σημείο αυτό να υπενθυμιστεί ότι οι συμμετέχοντες θα έπρεπε εξ αρχής αν πληρούν το κριτήριο ένταξης στη μελέτη, ήτοι να είναι επαγγελματίες υγείας. Επομένως, η πλειοψηφία των ερωτώμενων ήταν νοσηλευτές/τριες με ποσοστό 35,3%. Το ιατρικό επάγγελμα συγκέντρωσε ποσοστό 25,0%, το διοικητικό προσωπικό υπηρεσιών υγείας συγκέντρωσε ποσοστό 22,4% και το φαρμακευτικό επάγγελμα ποσοστό 8,6%.

Οι δύο επόμενες ερωτήσεις της ενότητας των δημογραφικών στοιχείων αφορούσαν τον χρόνο επαγγελματικής εμπειρίας και τον τομέα εργασίας στο οποίο υπηρετεί ο ερωτώμενος κατά τη στιγμή της συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου. Σχετικά με την προϋπηρεσία, τα ποσοστά κατανέμονται σχεδόν όμοια και για τις πέντε κατηγορίες απαντήσεων, δηλαδή 0-5, 6-10, 11-14- 16-20, και 21+, τα ποσοστά ήταν 20,7%, 21,6%, 17,2%, 17,2%, και 23,3% αντίστοιχα. Τέλος σε ότι αφορά τον τομέα εργασίας, ήτοι ερευνητικός τομέας, δημόσιο νοσοκομείο ή άλλη υγειονομική υπηρεσία, ιδιωτικό νοσοκομείο ή κλινική ή άλλος φορέας περίθαλψης και ιδιωτικός φαρμακευτικός τομέας, η συντριπτική πλειοψηφία των υπό μελέτη επαγγελματιών υγείας απάντησαν ότι εργάζονται σε δημόσιο νοσοκομείο ή άλλη υγειονομική υπηρεσία με ποσοστό

64,7%, με τις υπόλοιπες απαντήσεις να συγκεντρώνουν ποσοστά 3,4%, 20,7%, και 11,2% αντίστοιχα.

Πίνακας 7. Δημογραφικά στοιχεία του δείγματος

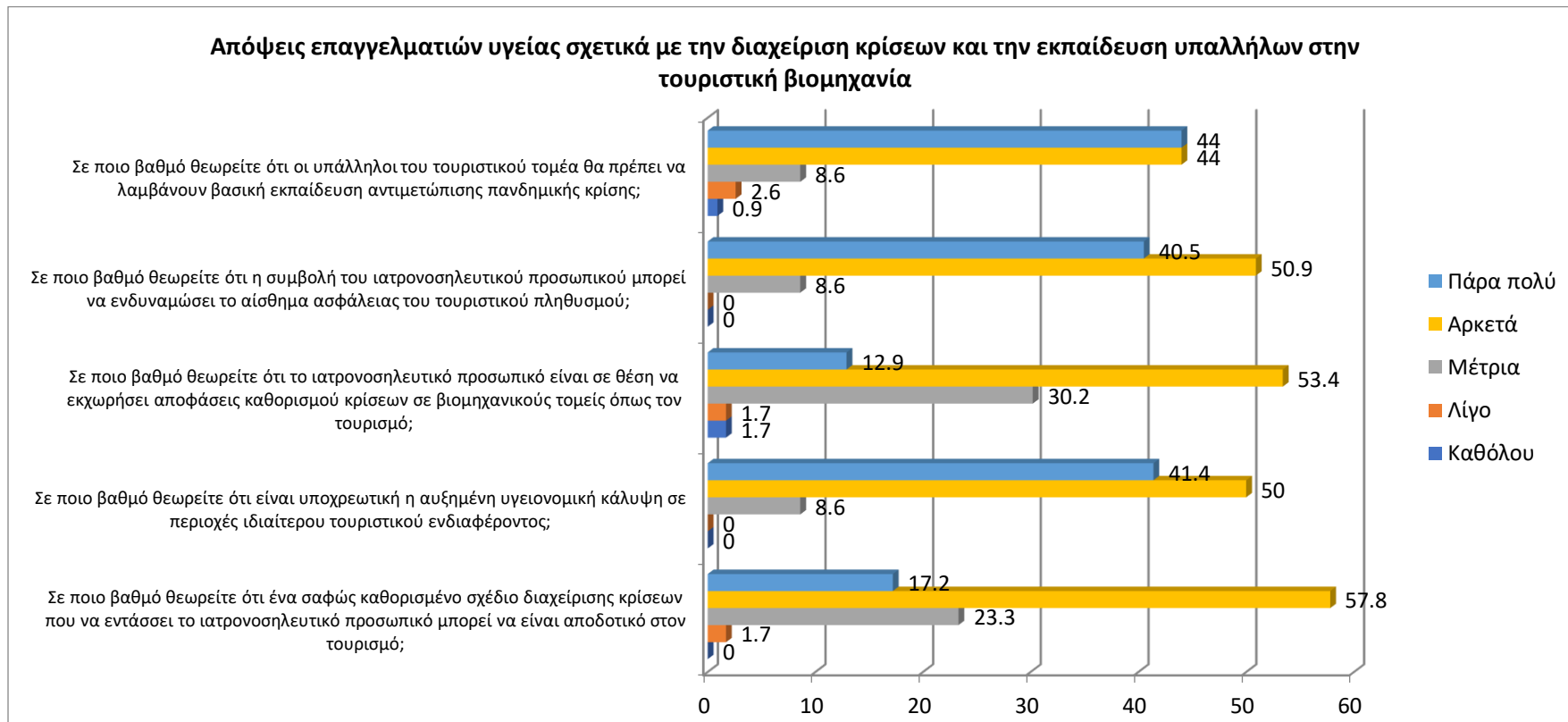
		Συχνότητα (N=116)	Ποσοστό (%)
Φύλο	Ανδρας	48	41,4
	Γυναίκα	68	58,6
Ηλικία	<35	24	20,7
	36-45	38	32,8
	46-55	32	27,6
	>56	22	19,0
Μορφωτικό Επίπεδο	Δευτεροβάθμια και μεταλυκειακή εκπαίδευση	32	27,6
	Πανεπιστημιακή – Τεχνολογική εκπαίδευση	68	58,6
	Κάτοχος Μεταπτυχιακού ή Διδακτορικού Τίτλου Σπουδών	16	13,8
Επαγγελματική ιδιότητα	Ιατρός	29	25,0
	Φαρμακοποιός	10	8,6
	Νοσηλευτικό – μαιευτικό προσωπικό	41	35,3
	Διοικητικό προσωπικό υπηρεσιών υγείας	26	22,4
	Άλλο	10	8,6
Έτη προϋπηρεσίας	0-5	24	20,7
	6-10	25	21,6
	11-15	20	17,2
	16-20	20	17,2
	21+	27	23,3
Τομέας εργασίας	Ερευνητικός τομέας	4	3,4
	Δημόσιο νοσοκομείο ή άλλη υγειονομική υπηρεσία	75	64,7
	Ιδιωτικό νοσοκομείο ή κλινική ή άλλος φορέας περίθαλψης	24	20,7
	Ιδιωτικός φαρμακευτικός τομέας	13	11,2

Διαστάσεις απαντήσεων του ερωτηματολογίου

Το δεύτερο μέρος του ερωτηματολογίου αποτελούνταν από τέσσερις διαστάσεις (βλέπε παραπάνω σχετικά με τις διαστάσεις). Κάθε μια από αυτές αποτελείται από μια σειρά ερωτήσεων στις οποίες κλήθηκαν να απαντήσουν οι ερωτώμενοι επαγγελματίες υγείας. Οι τέσσερις διαστάσεις που απαρτίζουν το ερωτηματολόγιο είναι οι εξής: «Απόψεις επαγγελματιών υγείας σχετικά με την διαχείριση κρίσεων και την εκπαίδευση υπαλλήλων στην τουριστική βιομηχανία», «Ενημέρωση και γνώση επαγγελματιών υγείας σχετικά με τον Covid-19», «Ενημέρωση και μέτρα τουριστικών περιοχών», και τέλος, «Πολιτικές πρόληψης Covid-19 (γενικά)».

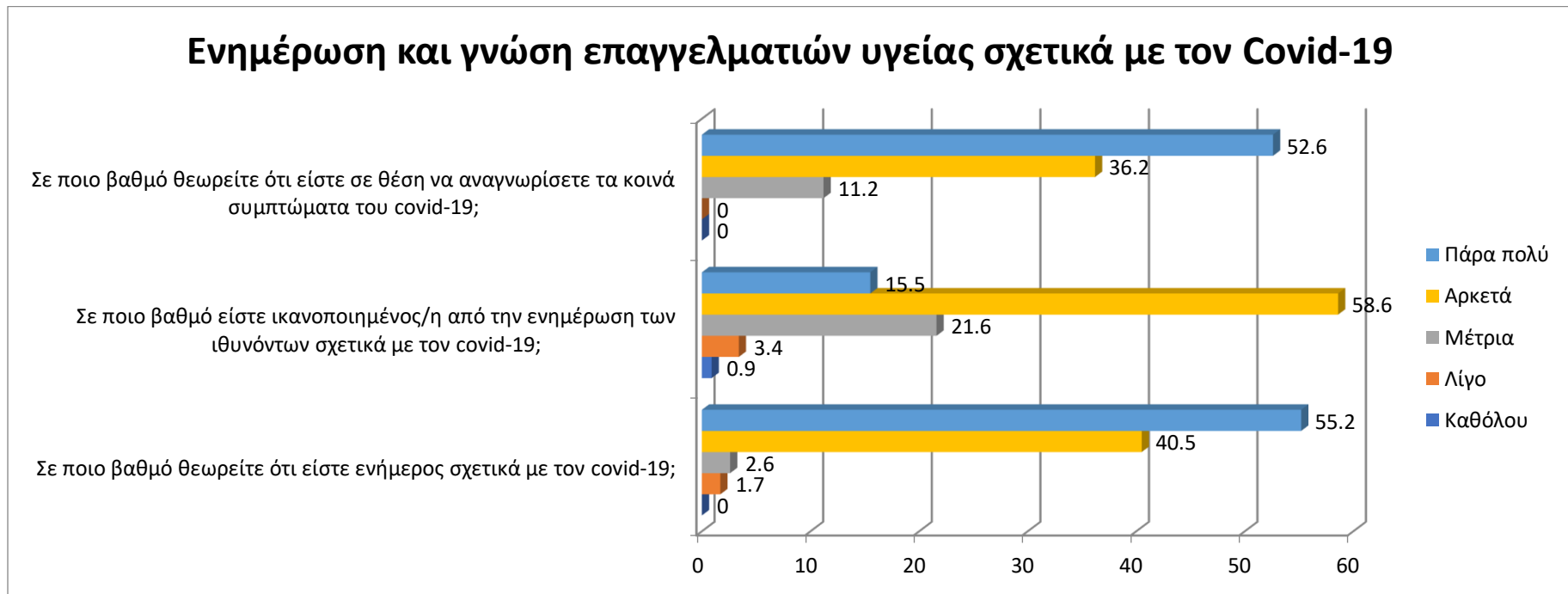
Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με το Γράφημα 1 που απεικονίζει τις ερωτήσεις αφορούσες της πρώτης διάστασης, συνολικά οι ερωτώμενοι δείχνουν να συμφωνούν από μέτρια έως πάρα πολύ σχετικά με την διαχείριση του Covid-19 και την εκπαίδευση των υπαλλήλων απασχολούμενων στον τουρισμό. Πιο αναλυτικά, στις ερωτήσεις «Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι ένα σαφώς καθορισμένο σχέδιο διαχείρισης κρίσεων που να εντάσσει το ιατρονοσηλευτικό προσωπικό μπορεί να είναι αποδοτικό στον τουρισμό;», «Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι είναι υποχρεωτική η αυξημένη υγειονομική κάλυψη σε περιοχές ιδιαίτερου τουριστικού ενδιαφέροντος;», και «Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι η συμβολή του ιατρονοσηλευτικού προσωπικού μπορεί να ενδυναμώσει το αίσθημα ασφάλειας του τουριστικού πληθυσμού;» οι ερωτώμενοι συμφωνούν από αρκετά έως πάρα πολύ με ποσοστό 88%, 91,4% και 91,4% αντίστοιχα. Ενώ για τις ερωτήσεις «Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι το ιατρονοσηλευτικό προσωπικό είναι σε θέση να εκχωρήσει αποφάσεις καθορισμού κρίσεων σε βιομηχανικούς τομείς όπως τον τουρισμό;» και «Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι οι υπάλληλοι του τουριστικού τομέα θα πρέπει να λαμβάνουν βασική εκπαίδευση αντιμετώπισης πανδημικής κρίσης;» οι ερωτώμενοι συμφωνούν από μέτρια έως αρκετά με ποσοστό 83,6% και 81,1% αντίστοιχα.

Γράφημα 1. Απόψεις επαγγελματιών υγείας σχετικά με τη διαχείριση κρίσεων και την εκπαίδευση υπαλλήλων στην τουριστική βιομηχανία

Το γράφημα 2 αφορά την δεύτερη διάσταση και οι ερωτώμενοι συμφωνούν από μέτρια έως πάρα πολύ. Πιο συγκεκριμένα, στις ερωτήσεις «Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι είστε ενήμερος σχετικά με τον covid-19;» και «Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι είστε σε θέση να αναγνωρίσετε τα κοινά συμπτώματα του covid-19;» οι ερωτώμενοι συμφωνούν από αρκετά έως πάρα πολύ με ποσοστό 88,8% και 95,7% αντίστοιχα. Ενώ για την ερώτηση «Σε ποιο βαθμό είστε ικανοποιημένος/η από την ενημέρωση των ιθυνόντων σχετικά με τον covid-19;» οι ερωτώμενοι συμφωνούν από μέτρια έως αρκετά με ποσοστό 80,2%.

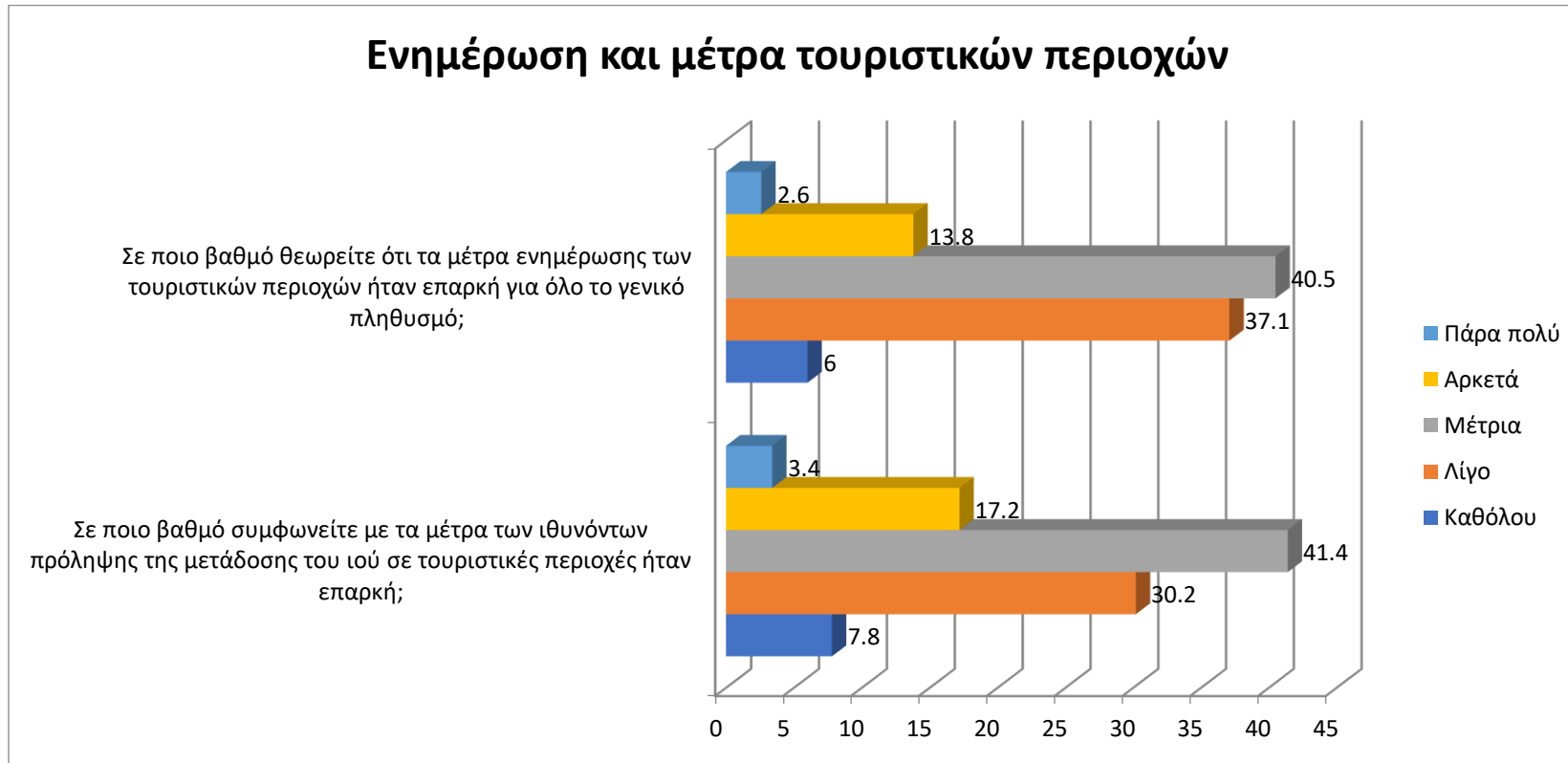
Γράφημα 2. Ενημέρωση και γνώση επαγγελματιών υγείας σχετικά με τον covid

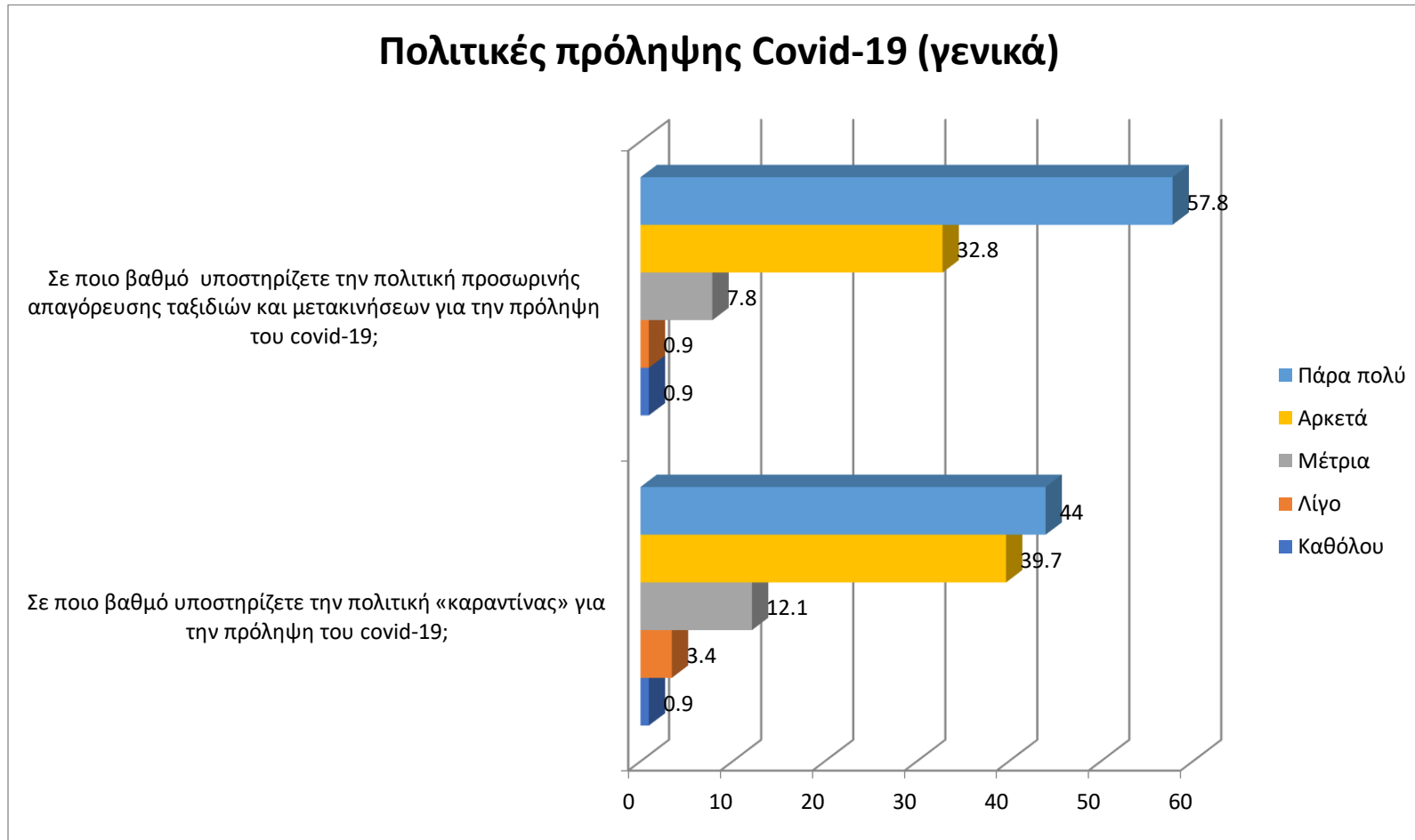
Στο γράφημα 3 απεικονίζεται η τρίτη διάσταση με τους ερωτώμενους να συμφωνούν από λίγο έως μέτρια. Αναλυτικότερα, και για τις δύο ερωτήσεις που απαρτίζουν την εν λόγω διάσταση, δηλαδή «Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε με τα μέτρα των ιθυνόντων πρόληψης της μετάδοσης του ιού σε τουριστικές περιοχές ήταν επαρκή;» και «Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι τα μέτρα ενημέρωσης των τουριστικών περιοχών ήταν επαρκή για όλο το γενικό πληθυσμό;», οι επαγγελματίες υγείας συμφωνούν από λίγο έως μέτρια με ποσοστό 77,6% και 71,6% αντίστοιχα.

Γράφημα 3. Ενημέρωση και μέτρα τουριστικών περιοχών

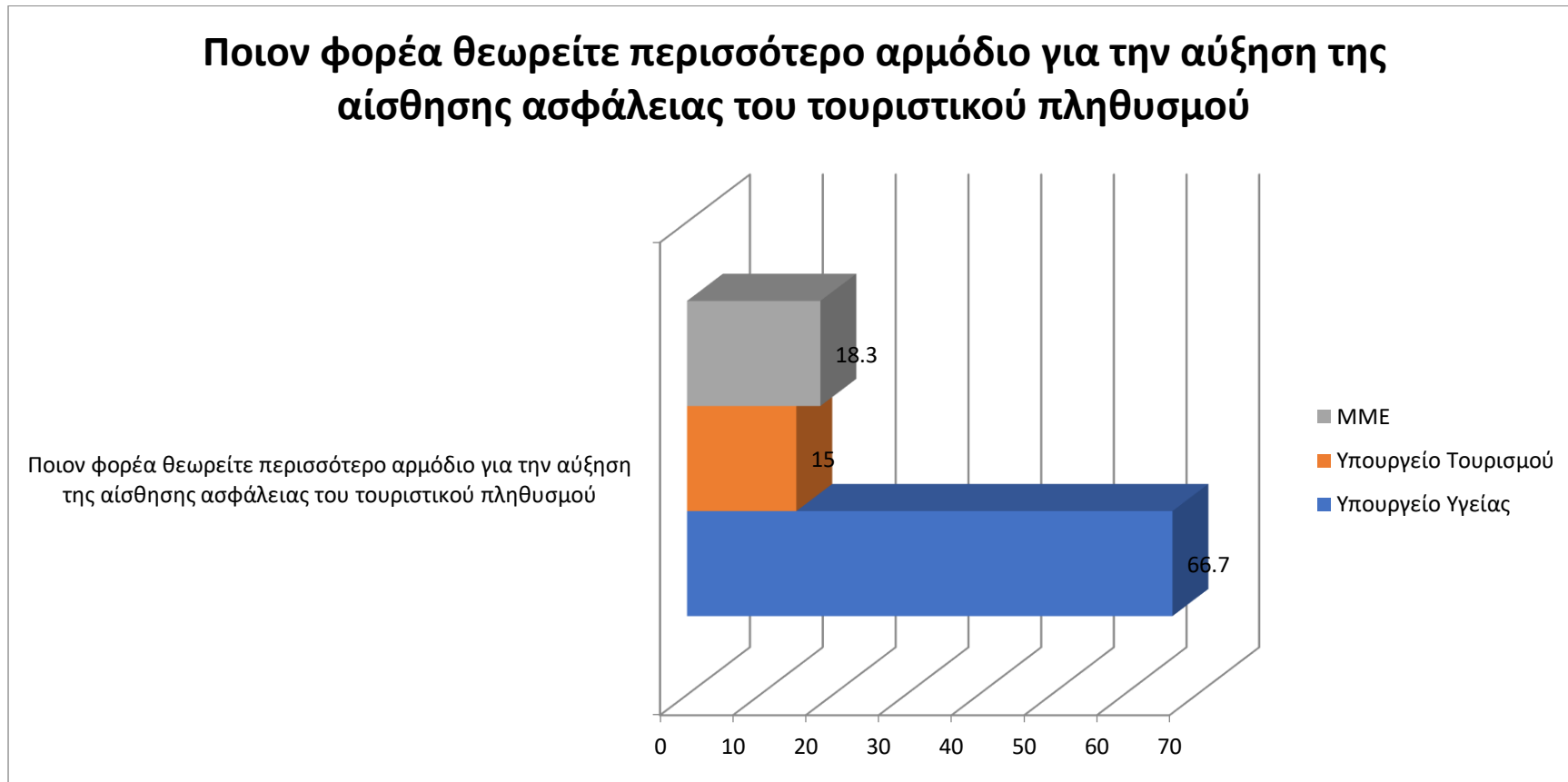
Η τέταρτη διάσταση που απεικονίζεται στο γράφημα 4 οι ερωτώμενοι συμφωνούν από αρκετά έως πάρα πολύ. Στις ερωτήσεις «Σε ποιο βαθμό υποστηρίζετε την πολιτική «καραντίνας» για την πρόληψη του covid-19;» και «Σε ποιο βαθμό υποστηρίζετε την πολιτική προσωρινής απαγόρευσης ταξιδιών και μετακινήσεων για την πρόληψη του covid-19;» οι ερωτώμενοι συμφωνούν από αρκετά έως πάρα πολύ με ποσοστό 90,6% και 83,7% αντίστοιχα.

Γράφημα 4. Πολιτικές πρόληψης covid

Τέλος, στο γράφημα 5 που αφορά «Ποιον φορέα θεωρείτε περισσότερο αρμόδιο για την αύξηση της αίσθησης ασφάλειας του τουριστικού πληθυσμού» οι ερωτώμενοι στην πλειοψηφία τους απάντησαν ως αρμόδιο φορέα το Υπουργείο Υγείας σε ποσοστό 66,7%, με τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης και το Υπουργείο Τουρισμού να συγκεντρώνουν ποσοστό 18,3% και 15% αντίστοιχα.

Γράφημα 5. Απαντήσεις στην ερώτηση «Ποιον φορέα θεωρείτε περισσότερο αρμόδιο για την αύξηση της αίσθησης ασφάλειας του τουριστικού πληθυσμού».

Αποτελέσματα Mann-Whitney Test

Πραγματοποιήθηκε έλεγχος μέσων όρων με το στατιστικό τεστ Mann-Whitney (η ανεξάρτητη μεταβλητή μας είναι δημογραφική και διχοτομική).

Από τα αποτελέσματα του τεστ, τα οποία φαίνονται στον Πίνακα 8, εντοπίστηκε στατιστική σημαντική διαφορά μεταξύ του φύλου και της ενημέρωσης και γνώσης επαγγελματιών υγείας σχετικά με τον Covid-19 ($p < 0,01$). Πιο συγκεκριμένα, οι άνδρες φαίνονται να είναι πιο ενημερωμένοι και γνώστες για τον Covid-19 έναντι των γυναικών με μέσους όρους 4,39 και 4,15 αντίστοιχα.

Πίνακας 8. Μέσοι όροι και τυπικές αποκλίσεις για την ενημέρωση και γνώση επαγγελματιών υγείας σχετικά με τον Covid-19, ανάλογα με το φύλο. Έλεγχος στατιστικής σημαντικότητας των διαφορών των μέσων όρων.

Μεταβλητές	Φύλο		Δείκτες		Έλεγχος στατιστικής σημαντικότητας	
	Ανδρας	Γυναίκα	μ.ο	τ.α	U	p
Ενημέρωση και γνώση επαγγελματιών υγείας σχετικά με τον Covid-19	4,39	4,15	0,61	0,51	1159,000	<0,01

Αποτελέσματα Kruskal Wallis

Ομοίως με το τεστ Mann-Whitney πραγματοποιήθηκε έλεγχος μέσω των όρων με το στατιστικό τεστ Kruskal Wallis. Η διαφορά τους έγκειται στο ότι το Kruskal Wallis η ανεξάρτητη μεταβλητή μας είναι δημογραφική μη διχοτομική.

Σύμφωνα με τον Πίνακα 9, εντοπίστηκε στατιστική σημαντική διαφορά μεταξύ της ηλικίας και των διαστάσεων «Απόψεις επαγγελματιών υγείας σχετικά με την διαχείριση κρίσεων και την εκπαίδευση υπαλλήλων στην τουριστική βιομηχανία» ($p < 0,05$), «Ενημέρωση και γνώση επαγγελματιών υγείας σχετικά με τον Covid-19» ($p < 0,05$), και «Πολιτικές πρόληψης Covid-19 (γενικά)» ($p < 0,01$).

Πιο αναλυτικά, και στις τρεις διαστάσεις οι ερωτώμενοι ηλικίας >56 εμφανίζουν μεγαλύτερο μέσο όρο (4,28, 4,44, και 4,68 αντίστοιχα) σε σύγκριση με τις υπόλοιπες ηλικιακές ομάδες. Αυτό δηλώνει πως τα άτομα ηλικίας >56 συμφωνούν περισσότερο στις τρεις αυτές διαστάσεις έναντι των υπολοίπων ηλικιακών ομάδων.

Ο Πίνακας 10 μας δείχνει πως εντοπίστηκε στατιστική σημαντική διαφορά μεταξύ του μορφωτικού επιπέδου και των διαστάσεων «Απόψεις επαγγελματιών υγείας σχετικά με την διαχείριση κρίσεων και την εκπαίδευση υπαλλήλων στην τουριστική βιομηχανία» ($p < 0,05$) και «Ενημέρωση και γνώση επαγγελματιών υγείας σχετικά με τον Covid-19» ($p < 0,05$).

Πιο συγκεκριμένα, στην πρώτη διάσταση άτομα μορφωτικού επιπέδου που κατέχουν μεταπτυχιακό ή διδακτορικό εμφανίζουν μεγαλύτερο μέσο όρο (4,34) συγκριτικά με τους κατόχους τίτλου ΑΕΙ-ΤΕΙ (4,14) και τους απόφοιτους δευτεροβάθμιας & μεταλυκειακής εκπαίδευσης (3,94). Στην δεύτερη διάσταση άτομα μορφωτικού επιπέδου ΑΕΙ-ΤΕΙ εμφανίζουν μεγαλύτερο μέσο όρο (4,37) συγκριτικά με τους κατόχους μεταπτυχιακού ή διδακτορικού τίτλου σπουδών (4,02) και τους απόφοιτους δευτεροβάθμιας & μεταλυκειακής εκπαίδευσης (4,11). Αυτό δηλώνει πως κάτοχοι τίτλου ΑΕΙ-ΤΕΙ είναι πιο ενήμεροι και γνώστες σχετικά με τον Covid-19.

Ο επόμενος Πίνακας 11 παρουσιάζει την στατιστική σημαντικότητα της επαγγελματικής ιδιότητας με τις διαστάσεις «Απόψεις επαγγελματιών υγείας σχετικά με την διαχείριση κρίσεων και την εκπαίδευση υπαλλήλων στην τουριστική

βιομηχανία» ($p < 0,01$), «Ενημέρωση και γνώση επαγγελματιών υγείας σχετικά με τον Covid-19» ($p < 0,01$), και «Πολιτικές πρόληψης Covid-19 (γενικά)» ($p < 0,01$).

Αναλυτικότερα, και στις τρεις συγκρίσεις μεταξύ επαγγελματικής ιδιότητας και των διαστάσεων, οι ιατροί εμφανίζουν μεγαλύτερους μέσους όρους (4,36, 4,41, και 4,76 αντίστοιχα) σε σύγκριση με τις υπόλοιπες επαγγελματικές ομάδες, με εξαίρεση στην διάσταση «Ενημέρωση και γνώση επαγγελματιών υγείας σχετικά με τον Covid-19» όπου οι φαρμακοποιοί εμφανίζουν παρόμοιο μέσο όρο (4,40) με τους ιατρούς (4,41). Αυτό δηλώνει πως οι ιατροί είναι πιο ενημερωμένοι, γνώστες και συμφωνούν με τις πολιτικές αντιμετώπισης κατά του Covid-19 έναντι των υπολοίπων επαγγελματιών υγείας.

Στη συνέχεια πραγματοποιείται σύγκριση με την προϋπηρεσία των επαγγελματιών υγείας και εντοπίστηκε στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ προϋπηρεσίας και της διάστασης «Πολιτικές πρόληψης Covid-19 (γενικά)» ($p < 0,05$).

Μια εις βάθος ματιά μας δείχνει πως άτομα με προϋπηρεσία 11-15 και 21+ εμφανίζουν μεγαλύτερους μέσους όρους (4,50 και 4,52 αντίστοιχα) σε σχέση με τα υπόλοιπα εύρη προϋπηρεσίας. Αυτό δηλώνει πως τα άτομα με προϋπηρεσία 11-15 και 21+ συμφωνούν περισσότερο με τις πολιτικές πρόληψης κατά του Covid-19 έναντι των υπολοίπων εύρων προϋπηρεσίας.

Τέλος, πραγματοποιείται σύγκριση με τον τομέα εργασίας των επαγγελματιών υγείας και εντοπίστηκε στατιστική σημαντική διαφορά με την διάσταση «Απόψεις επαγγελματιών υγείας σχετικά με την διαχείριση κρίσεων και την εκπαίδευση υπαλλήλων στην τουριστική βιομηχανία» ($p < 0,05$).

Πιο αναλυτικά, επαγγελματίες υγείας εργαζόμενοι στον ερευνητικό τομέα εμφανίζουν μεγαλύτερο μέσο όρο (4,65) σε σύγκριση με τους εργαζόμενους των υπολοίπων τομέων εργασίας. Αυτό φανερώνει πως εργαζόμενοι στον ερευνητικό τομέα συμφωνούν περισσότερο με την διαχείριση της κρίσης και της εκπαίδευσης των υπαλλήλων στον τουριστικό τομέα.

Πίνακας 9. Μέσοι όροι και τυπικές αποκλίσεις για τις ως κάτω μεταβλητές, ανάλογα με την ηλικία. Έλεγχος στατιστικής σημαντικότητας των διαφορών των μέσων όρων.

Ηλικία	<35		36-45		46-55		>56		Έλεγχος στατιστικής σημαντικότητας	
	μ.ο	τ.α	μ.ο	τ.α	μ.ο	τ.α	μ.ο	τ.α	H(3)	P
Μεταβλητές										
Απόψεις επαγγελματιών υγείας σχετικά με την διαχείριση κρίσεων και την εκπαίδευση υπαλλήλων στην τουριστική βιομηχανία	3,88	0,45	4,18	0,42	4,09	0,66	4,28	0,47	8,054	<0,05
Ενημέρωση και γνώση επαγγελματιών υγείας σχετικά με τον Covid-19	4,12	0,56	4,37	0,41	4,07	0,58	4,44	0,68	9,753	<0,05
Πολιτικές πρόληψης Covid-19 (γενικά)	3,79	0,79	4,45	0,62	4,39	0,70	4,68	0,70	22,391	<0,01

Πίνακας 10. Μέσοι όροι και τυπικές αποκλίσεις για τις ως κάτω μεταβλητές, ανάλογα με το μορφωτικό επίπεδο. Έλεγχος στατιστικής σημαντικότητας των διαφορών των μέσων όρων.

Μορφωτικό Επίπεδο	Δευτεροβάθμια & μεταλυκειακή εκπαίδευση		Πανεπιστημιακή – Τεχνολογική εκπαίδευση		Κάτοχος Μεταπτυχιακού ή Διδακτορικού Τίτλου Σπουδών		Έλεγχος στατιστικής σημαντικότητας	
	μ.ο	τ.α	μ.ο	τ.α	μ.ο	τ.α	H(2)	P
Μεταβλητές								
Απόψεις επαγγελματιών υγείας σχετικά με την διαχείριση κρίσεων και την εκπαίδευση υπαλλήλων στην τουριστική βιομηχανία	3,94	0,49	4,14	0,54	4,34	0,42	6,983	<0,05
Ενημέρωση και γνώση επαγγελματιών υγείας σχετικά με τον Covid-19	4,11	0,55	4,37	0,51	4,02	0,69	6,812	<0,05

Πίνακας 11. Μέσοι όροι και τυπικές αποκλίσεις για τις ως κάτω μεταβλητές, ανάλογα με την επαγγελματική ιδιότητα. Έλεγχος στατιστικής σημαντικότητας των διαφορών των μέσων όρων.

Ιδιότητα	Επαγγελματική	Ιατρός		Φαρμακοποιός		Νοσηλευτικό – μειευτικό προσωπικό		Διοικητικό προσωπικό υπηρεσιών υγείας		Άλλο		Έλεγχος στατιστικής σημαντικότητας	
		μ.ο	τ.α	μ.ο	τ.α	μ.ο	τ.α	μ.ο	τ.α	μ.ο	τ.α	H(4)	P
Μεταβλητές													
Απόψεις επαγγελματιών υγείας σχετικά με την διαχείριση κρίσεων και την εκπαίδευση υπαλλήλων στην τουριστική βιομηχανία		4,36	0,53	3,80	0,49	4,16	0,46	3,97	0,49	3,88	0,59	14,575	<0,01
Ενημέρωση και γνώση επαγγελματιών υγείας σχετικά με τον Covid-19		4,41	0,63	4,40	0,47	4,30	0,48	3,90	0,51	4,33	0,61	15,501	<0,01
Πολιτικές πρόληψης Covid-19 (γενικά)		4,76	0,39	4,55	0,68	4,21	0,60	4,04	0,93	4,25	1,13	18,292	<0,01

Πίνακας 12. Μέσοι όροι και τυπικές αποκλίσεις για τις πολιτικές πρόληψης Covid-19 (γενικά), ανάλογα με την προϋπηρεσία. Έλεγχος στατιστικής σημαντικότητας των διαφορών των μέσων όρων.

Προϋπηρεσία	0-5		6-10		11-15		16-20		21+		Έλεγχος στατιστικής σημαντικότητας	
	μ.ο	τ.α	μ.ο	τ.α	μ.ο	τ.α	μ.ο	τ.α	μ.ο	τ.α	H(4)	P
Μεταβλητές												
Πολιτικές πρόληψης Covid-19 (γενικά)	3,89	0,88	4,42	0,61	4,50	0,56	4,37	0,62	4,52	0,84	12,578	<0,05

Πίνακας 13. Μέσοι όροι και τυπικές αποκλίσεις σχετικά με τις απόψεις επαγγελματιών υγείας σχετικά με την διαχείριση κρίσεων και την εκπαίδευση υπαλλήλων στην τουριστική βιομηχανία, ανάλογα με τον τομέα εργασίας. Έλεγχος στατιστικής σημαντικότητας των διαφορών των μέσων όρων.

Τομέας Εργασίας	Ερευνητικό ς τομέας		Δημόσιο νοσοκομείο ή άλλη υγειονομική υπηρεσία		Ιδιωτικό νοσοκομείο ή κλινική ή άλλος φορέας περίθαλψης		Ιδιωτικός φαρμακευτι κός τομέας		Έλεγχος στατιστικής σημαντικότητας	
	μ.ο	τ.α	μ.ο	τ.α	μ.ο	τ.α	μ.ο	τ.α	H(3)	P
Μεταβλητές										
Απόψεις επαγγελματιών υγείας σχετικά με την διαχείριση κρίσεων και την εκπαίδευση υπαλλήλων στην τουριστική βιομηχανία	4,65	0,25	4,16	0,53	4,02	0,50	3,86	0,45	8,375	<0,05

Spearman Correlation Coefficient

Στη συνέχεια πραγματοποιήθηκε έλεγχος του βαθμού συσχέτισης μεταξύ κάθε ζεύγους μεταβλητών. Όπως φαίνονται στον Πίνακα 14, ασθενής προς μέτρια θετική συσχέτιση ($r=0,33$) μεταξύ των διαστάσεων «Απόψεις επαγγελματιών υγείας σχετικά με την διαχείριση κρίσεων και την εκπαίδευση υπαλλήλων στην τουριστική βιομηχανία» και «Ενημέρωση και γνώση επαγγελματιών υγείας σχετικά με τον Covid-19», ασθενής θετική συσχέτιση ($r=0,19$) μεταξύ των διαστάσεων «Μέτρα και ενημέρωση τουριστικών περιοχών» και «Ενημέρωση και γνώση επαγγελματιών υγείας σχετικά με τον Covid-19» και τέλος, ασθενής προς μέτρια θετική συσχέτιση ($r=0,40$) μεταξύ των διαστάσεων «Πολιτικές πρόληψης Covid-19 (γενικά)» και «Ενημέρωση και γνώση επαγγελματιών υγείας σχετικά με τον Covid-19». Όλες τις παραπάνω συσχετίσεις υπάρχει σημαντική στατιστική σημαντικότητα $p<0,05$.

Πίνακας 14. Spearman Correlation Coefficient

	1	2	3	4
Απόψεις επαγγελματιών υγείας σχετικά με την διαχείριση κρίσεων και την εκπαίδευση υπαλλήλων στην τουριστική βιομηχανία	1,00			
Ενημέρωση και γνώση επαγγελματιών υγείας σχετικά με τον Covid-19	0,33 ^a	1,00		
Μέτρα και ενημέρωση τουριστικών περιοχών	0,06	0,19 ^b	1,00	
Πολιτικές πρόληψης Covid-19 (γενικά)	0,30 ^a	0,40 ^a	0,04	1,00

Σημείωση: a. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed), b. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Κεφάλαιο 7ο

Σύγκριση μελετών και συζήτηση αποτελεσμάτων

Όπως υποδεικνύεται από τον Rivera (2020), η εξέταση των βιομηχανιών φιλοξενίας και τουρισμού στο πλαίσιο της πανδημίας είναι υψίστης σημασίας. Οι ερευνητές έχουν αρχίσει να επικεντρώνονται σε αυτόν τον τομέα, ωστόσο μέχρι στιγμής υπάρχει μόνο περιορισμένη εργασία. Ένα ερώτημα αναζήτησης στη βάση δεδομένων του Web of Science δεν έδωσε περισσότερα από 45 αποτελέσματα που μελέτησαν τον αντίκτυπο του COVID-19 στην τουριστική βιομηχανία. Αυτές οι μελέτες παρατηρούνται επίσης παντού, γεγονός που αποτελεί μια κατευθυντική πρόκληση για την υποτροφία στην περιοχή. Μια τέτοια απόκλιση στις μελέτες αποτυγχάνει να εμπλουτίσει σημαντικά το σύνολο των γνώσεων, αποδεικνύοντας έτσι ότι είναι περιορισμένης χρήσης για τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής και τους επαγγελματίες (Rivera, 2020).

Σε σύντομο χρονικό διάστημα, πραγματοποιήθηκαν κάποιες έρευνες που εξέτασαν τις τουριστικές επιπτώσεις του COVID-19. Η συντριπτική πλειοψηφία αυτών των μελετών επικεντρώνεται στην περιφερειακή ανάλυση επιπτώσεων. Οι Dinarto, Wanto και Sebastian (2020) διερεύνησαν τον αντίκτυπο του ιού στην τουριστική βιομηχανία του Bintan (ένα νησί στο αρχιπέλαγος Riau της Ινδονησίας) (Dinarto et al., 2020). Οι Centeno και Marquez (2020) έκαναν την έρευνά τους σχετικά με την απώλεια της τουριστικής βιομηχανίας στις Φιλιππίνες (Centeno & Marquez, 2020), οι Correa-Martínez et al. (2020) εξέτασαν την εξάπλωση του ιού σε μια περιοχή χειμερινού προορισμού και προορισμού σκι στην Αυστρία (Correa-Martínez et al., 2020). Επίσης, λίγες μελέτες εστιάζουν στις παγκόσμιες επιπτώσεις του COVID-19 στην τουριστική βιομηχανία. Οι Gössling, Scott και Hall (2020) αξιολόγησαν την επίδραση των παγκόσμιων ταξιδιωτικών περιορισμών και τη συμπεριφορά στο σπίτι στον τουρισμό και προέβλεψαν παγκόσμια αλλαγή (Hall et al., 2020). Ο Niewiadomski (2020) σχολίασε την απο-παγκοσμιοποίηση και τον τουρισμό μετά τον COVID-19 (K. Niewiadomski et al., 2020), όπου οι Galvani, Lew και Perez (2020) αξιολόγησαν τη βιωσιμότητα της βιομηχανίας (Galvani et al., 2020).

Η ταξιδιωτική συμπεριφορά πηγάζει από μια ιδέα που προκύπτει από διάφορες σωματικές ή ψυχολογικές ανάγκες ενός ατόμου (Riggs, 2017). Η ιδέα του ταξιδιού εμφανίζεται όταν οι άνθρωποι έχουν ανάγκη για ταξίδια. Ωστόσο, λόγω του κινδύνου μόλυνσης λόγω της επιδημίας, η προθυμία των ανθρώπων να ταξιδέψουν έχει μειωθεί (Abdullah et al., 2020). Επομένως, για να παρακινηθούν τα άτομα να ταξιδέψουν, απαιτούνται ισχυρές πεποιθήσεις για την υγεία για να ξεπεραστούν τα ψυχολογικά εμπόδια, όπου ο ρόλος του ιατρονοσηλευτικού προσωπικού καθίσταται ιδιαίτερα σημαντικός, δυνάμει και των αποτελεσμάτων της παρούσας ερευνητικής προσπάθειας. Οι πεποιθήσεις για την υγεία του ταξιδιού αναφέρονται στην ψυχολογική κατάσταση ενός ατόμου για την κατανόηση της υγείας του, στην αξιολόγηση της εγγήγορσης της υγείας του στο ταξιδιωτικό περιβάλλον, στον αυτοέλεγχο υγιεινών συμπεριφορών και στη συμμετοχή σε υγιείς δραστηριότητες (Gould, 1990). Αυτό χρησιμοποιείται από τους τουρίστες για τον προσδιορισμό του κινδύνου των επερχόμενων τουριστικών δραστηριοτήτων και αποτελεί τη βάση για τον προσδιορισμό της προθυμίας ενός ατόμου να συμμετάσχει στον τουρισμό (C. C. Lin et al., 2019). Ως εκ τούτου, με την πρόβλεψη προσωπικών συμπεριφορικών προθέσεων μέσω πεποιθήσεων για την υγεία (James et al., 2012; M. Zhang et al., 2017), μπορούμε να αναλύσουμε τον βαθμό των προσωπικών πεποιθήσεων σχετικά με τον έλεγχο των ασθενειών και τη διατήρηση της υγείας όταν ταξιδεύουμε στο εξωτερικό, κάτι που μπορεί να βοηθήσει στην εξερεύνηση του βαθμού των ταξιδιωτικών προθέσεων. Βέβαια η σημαντικότερη παράμετρος μπορεί να θεωρηθεί η δράση των εκάστοτε φορέων στρατηγικής και δη των υγειονομικών φορέων σε μία κατάσταση πανδημίας όπως φαίνεται και από τις απαντήσεις του δείγματος της παρούσας έρευνας.

Επιπλέον, ο κύριος σκοπός των τουριστικών δραστηριοτήτων είναι να παρέχουν στους συμμετέχοντες μια κατάσταση και συμπεριφορά που βελτιώνει τη σωματική και ψυχική τους υγεία (Riggs, 2017). Ωστόσο, υπό την απειλή ενός περιβάλλοντος μολυσμένου με επιδημία, η συμμετοχή των ανθρώπων στην τουριστική συμπεριφορά θα αποτελέσει κίνδυνο (Abdullah et al., 2020). Για το κοινό, ο κίνδυνος ταξιδιού είναι ο κίνδυνος σωματικής και ψυχικής υγείας (Yoon et al., 2021), ο οποίος έρχεται σε αντίθεση με τον σκοπό του ταξιδιού. Σε αυτό το σημείο ο ρόλος των υγειονομικών παρόχων καθίσταται ιδιαίτερα σημαντικός. Η αποτυχία προστασίας της σωματικής και ψυχικής υγείας θα επηρεάσει την προθυμία συμμετοχής στα ταξίδια (Bae & Chang, 2021) και θα επηρεάσει περαιτέρω τις προθέσεις και τις συμπεριφορές ταξιδιού

(Kontoangelos et al., 2020). Ως εκ τούτου, πιστεύεται ότι η πραγματοποίηση προσωπικών αξιολογήσεων σωματικής και ψυχικής υγείας μπορεί να προβλέψει την προθυμία των τουριστών να συμμετάσχουν σε επερχόμενες τουριστικές δραστηριότητες και την εμπιστοσύνη των πολιτών στις ταξιδιωτικές πολιτικές. Ιδιαίτερα η στρατηγική η οποία εδραιώνεται από τους υγειονομικούς δύναται να μειώσει τα συναισθήματα άγχους και ανασφάλειας.

Η πανδημία COVID-19 είχε ως αποτέλεσμα ένα πρωτοφανές παγκόσμιο εχθρικό ψυχολογικό περιβάλλον, ενώ δυσμενείς επιπτώσεις στην ψυχική υγεία, όπως άγχος και διαταραχή οξέος στρες, και οι επιπτώσεις των σχετικών κυβερνητικών αποκλεισμών και περιορισμών πιθανόν να γίνουν αισθητές για τους επόμενους μήνες. Ωστόσο, εκτός από την καταπολέμηση των επιβαλλόμενων περιορισμών και περιορισμών, που άλλαξαν τον τρόπο ζωής και τις αντιλήψεις μας για τον κόσμο, η πανδημία του COVID-19 άλλαξε επίσης τις αντιλήψεις των ιατρών.

Η αντίληψη θετικών έναντι αρνητικών κοινωνικών ερεθισμάτων είναι σημαντική για την κοινωνική συμπεριφορά, ιδιαίτερα τα σήματα που σχετίζονται με τα χαρακτηριστικά έκφρασης των συναισθημάτων του προσώπου. Για παράδειγμα, η αυτόματη επεξεργασία σημάτων εμπιστοσύνης ιδιαίτερα είναι μια ζωτικής σημασίας διαδικασία για την ανθρώπινη επιβίωση, καθώς προστατεύει τα άτομα από πιθανό κίνδυνο. Εάν δεν υπήρχε αυτή η αυτόματη διαδικασία, θα υπήρχε έλλειψη σημαντικών πληροφοριών για το αν κάποιος είναι φίλος ή εχθρός. Συνεπώς, οι άνθρωποι είναι πιθανό να ανακατευθύνουν την προσοχή τους στο άτομο που αντιλαμβάνεται και στη συνέχεια να συμπεριφέρονται σε συμπεριφορές προσέγγισης ή αποφυγής. Η παρούσα μελέτη επικεντρώθηκε σε θετικές και αρνητικές βαθμολογίες ιατρών, οι οποίες μπορούν να επηρεάσουν τις κοινωνικές αντιλήψεις των ατόμων συνειδητά ή ασυνείδητα, ειδικά σε καταστάσεις απειλής όπως η πανδημία COVID-19.

Σε ευρύ εννοιολογικό επίπεδο, ως εξελικτικά ανεπτυγμένο σύστημα συμπεριφοράς φόβου και ρύθμισης αβεβαιότητας, η οργάνωση της προσκόλλησης είναι ιδιαίτερα σημαντική για την αντίληψη και την αξιολόγηση θετικών και αρνητικών κοινωνικών ερεθισμάτων. Ενώ σε περιφερειακό επίπεδο, ο στόχος είναι να αυξηθούν οι προοπτικές επιβίωσης, εγγύς, η οργάνωση της προσκόλλησης είναι ένα σύστημα ρύθμισης φόβου και αβεβαιότητας. Η προσκόλληση ενεργοποιείται με έκθεση σε μια επικείμενη απειλή και η ενεργοποίηση του συστήματος προσκόλλησης παρακινεί την αναζήτηση

συγγένειας και υποστήριξης από σημαντικούς άλλους και επηρεάζει την αντίληψη των ατόμων για τις εισερχόμενες πληροφορίες.

Παρόλο που οι ταξιδιωτικές πολιτικές έχουν σχεδιαστεί για τη βελτίωση της εγχώριας οικονομίας, το κοινό είναι το κύριο θέμα στη δημιουργία τουριστικών δραστηριοτήτων και στην προώθηση της ανάπτυξης της βιομηχανίας (Yu et al., 2020). Εάν δεν υπάρχει δημόσια έγκριση, η πολιτική δεν θα είναι ακόμα σε θέση να κερδίσει υποστήριξη και να προωθήσει τη λειτουργία της (H. H. Lin et al., 2018). Ως εκ τούτου, είναι σημαντικό να κατανοήσουμε τις αντιλήψεις των πολιτών για τις πολιτικές, προκειμένου να λάβουμε πιο εμπειριστατωμένες απαντήσεις (Hsu et al., 2020; Shen et al., 2020). Επί του παρόντος, έχουν γίνει πολλές μελέτες σχετικά με τη χάραξη πολιτικής και τις αντιλήψεις για τους περιβαλλοντικούς κινδύνους (Hsu et al., 2020), και μια σειρά από μελέτες για τις αντιλήψεις της σωματικής και ψυχικής υγείας (H. Y. Lu, 2021), καθώς και πεποιθήσεις για την υγεία (Godovykh et al., 2020). Παρόλο που υπάρχουν μελέτες που σχετίζονται με τη λήψη αποφάσεων, τους περιβαλλοντικούς κινδύνους και τις ταξιδιωτικές προθέσεις (H. Y. Lu, 2021), δεν υπάρχουν πολλές μελέτες που να επικεντρώνονται στη χάραξη πολιτικής και στον περιβαλλοντικό κίνδυνο, στις πεποιθήσεις για την υγεία και στη γνώση της σωματικής και ψυχικής υγείας που σχετίζονται με τις ταξιδιωτικές προθέσεις για διεθνείς ταξίδια κατά τη διάρκεια επιδημίας υπό το πρίσμα των ιατρονοσηλευτικών παρόχων, γεγονός που καθιστά την παρούσα μελέτη παρόλες τους περιορισμούς της όπως για παράδειγμα μη σταθμισμένο ερωτηματολόγιο ιδιαίτερα βοηθητική για το ρόλο των υγειονομικών στη διαχείριση κρίσεων και δη πανδημικών.

Κατηγορίες εταιρικής στρατηγικής και εναλλακτικές λύσεις υλοποίησης

Σήμερα, το ταξίδι αποτελεί ένα σημαντικό μέρος της καθημερινής ζωής που είναι δύσκολο να φανταστεί κανείς ότι οι ρίζες της εκτεταμένης συμμετοχής της κοινωνίας στον τουριστικό κλάδο μπορούν να ανιχνευθούν από την αρχαιότητα με διαφοροποιήσεις φυσικά. Τα θετικά αποτελέσματα του τουρισμού ποικίλλουν. Για τους τουρίστες, διακοπές σημαίνει ικανοποίηση καθώς τα ταξίδια τους δίνουν την ευκαιρία να ξεκουραστούν, να ηρεμήσουν, να αποκτήσουν εμπειρίες, να μάθουν, να κοινωνικοποιηθούν. Επιπλέον, οι τουρίστες αυξάνουν τις γνώσεις τους για άλλους πολιτισμούς και τρόπους ζωής (Oecd & Ocde, 2008). Αυτή η αλλαγή των πραγμάτων συμβάλλει στην ενίσχυση της αποδοχής και της ανοχής μεταξύ της ανθρώπινης φυλής (Prayag, 2020).

Η αντιμετώπιση της κρίσης έχει έναν ηττητικό χαρακτήρα. Ξεκινά ξαφνικά και απεικονίζει μια ενεργή και επιδιωκόμενη άσκηση επιρροής στην κατάσταση που μπορεί να πραγματοποιηθεί από τον επηρεαζόμενο οργανισμό ή άλλους. Ξεκινά με τον προσδιορισμό μιας κατάστασης κρίσης. Εκτός από την αντιμετώπιση των αιτιών της κρίσης, η αντιμετώπιση της κρίσης καλύπτει τη χρήση όλων των μέσων διαχείρισης προκειμένου να τερματιστεί η κατάσταση της κρίσης. Ο στόχος είναι η διαχείριση μιας κρίσης με τέτοιο τρόπο ώστε να μην μπορούν να προκύψουν πλέον αρνητικές συνέπειες στο παρόν ή το μέλλον. Λαμβάνοντας υπόψη τη διαδικασία διαχείρισης κρίσεων στο σύνολό της, αποκαλύπτεται μια ρευστή μετάβαση από την πρόληψη στην πραγματική αντιμετώπιση της κρίσης. Προηγουμένως, οι περιορισμοί της διαχείρισης κρίσεων στις δραστηριότητες αντιμετώπισης με την έννοια της αντιμετώπισης της διαχείρισης κρίσεων δεν έχουν πολύ νόημα. Μάλλον αφορούν στις ιδιαίτερες προκλήσεις που τίθενται στον προληπτικό τομέα της διαχείρισης κρίσεων. Αυτό αντιστοιχεί στον τρόπο με τον οποίο η πρακτική αντιμετωπίζει αρνητικά γεγονότα, όπου εμπλέκονται όλοι οι τομείς διαχείρισης μιας εταιρείας ή οργανισμού. Ως εκ τούτου, οι δραστηριότητες τόσο της πρόληψης όσο και της αντιμετώπισης θα πρέπει να ενταχθούν στη διαχείριση κρίσεων όπως και η διαχείριση κρίσεων θα πρέπει να νοηθεί ως ένα εκτεταμένο πρόβλημα διαχείρισης (Glaesser, 2006).

Οπουδήποτε το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα είναι εύκολο να επιτευχθεί ή μπορεί να καταστραφεί από αρνητικά γεγονότα, η προληπτική διαχείριση κρίσεων διαδραματίζει

έναν ιδιαίτερο ρόλο. Αυτό ισχύει, γενικά, για τον τουρισμό, ο οποίος, όπως κανένας άλλος τομέας, λειτουργεί με αξίες. Η έγκαιρη αναγνώριση των αρνητικών γεγονότων είναι, κατά συνέπεια, το ιδιαίτερο καθήκον της διαχείρισης κρίσεων. Ωστόσο, όχι μόνο τα γνωστά γεγονότα πρέπει να παρατηρούνται καθώς συμβαίνουν, αλλά και τα πιθανά συμβάντα πρέπει επίσης να αναλύονται και οι συνέπειές τους να εκτιμώνται. Για αυτό, η προσπάθεια χρήσης της ερευνητικής γνώσης από τη σφαίρα των τεχνολογιών κινδύνου όπως η χημική ή η πυρηνική τεχνολογία, οι οποίες είχαν αναγκαστεί προ πολλού να εκτιμήσουν εκτενώς τα αρνητικά γεγονότα, μπορεί να είναι κερδοφόρα για τον τουρισμό. Καθώς μια γενική συζήτηση για την κρίση και την αναγκαιότητα προσαρμογής του όρου διαχείρισης κρίσεων αναδείχθηκε στο προσκήνιο στις προηγούμενες παρατηρήσεις, θα πρέπει να αναπτυχθεί μια γενική ιδέα για τη διαχείριση κρίσεων στον τουρισμό στα ακόλουθα (Glaesser, 2006).

Συνεπώς, ο επαναπροσδιορισμός του τουρισμού θα απαιτήσει αναγνώριση, διαδικαστικά και διανεμητικά βήματα για την ενημέρωση κάθε αποκατάστασης για υπεύθυνη και δίκαιη ανάκαμψη. Μια τέτοια προσέγγιση είναι να διασφαλιστεί ότι εκείνοι που έχουν τη μικρότερη ικανότητα να απορροφήσουν τους κραδασμούς από την πανδημία δεν θα μείνουν πίσω. Η λειτουργία του προτεινόμενου πλαισίου απαιτεί την εξέταση της σχέσης μεταξύ των διαστάσεων δικαιοσύνης και των στρατηγικών ανάκαμψης/ανάπτυξης του τουρισμού. Αυτό απαιτεί μια σκόπιμη διαδικασία που επιτρέπει στα ζητήματα δικαιοσύνης να καθοδηγούν αποφάσεις και ενέργειες. Τέλος, για να επιτευχθεί ένας τέτοιος μετασχηματισμός, είναι απαραίτητο να σκεφτούμε ποιες αξίες θα μπορούσαν να υποστηρίξουν αυτήν την αλλαγή. Ο COVID-19 προσέφερε έναν διακόπτη στην ιδεολογική κυριαρχία του νεοφιλελευθερισμού και των αξιών του (Higgins-Desbiolles, 2020). «Οι μορφές κυβερνητικών παρεμβάσεων, η αναμόρφωση των δικτύων κοινωνικής ασφάλειας και η σημασία της κοινωνικής φροντίδας και των δικτύων ήταν οι κύριες απαντήσεις στις προκλήσεις αυτής της κρίσης» (Higgins-Desbiolles, 2020).

Το 2020, η Judith Butler αντιμετώπισε τον εγωιστικό ατομικισμό που προώθησε ο νεοφιλελευθερισμός: «Στρέφομαι στο πρόβλημα του ατομικισμού για να υπογραμμίσω τη σημασία των κοινωνικών δεσμών και της αλληλεξάρτησης για την κατανόηση ενός μη ατομικιστικού απολογισμού της ισότητας» (Maglione, 2021). Στη φιλοσοφική της έρευνα προτείνει να μοιραζόμαστε μια κοινή ανθρώπινη ευπάθεια ως βάση της ισότητας μας που μας οδηγεί στην κατανόηση της αλληλεξάρτησης μας. Ένα τέτοιο

σύστημα αξιών, που αποποιείται κάθε μορφής βίας και κακοποίησης και αντιθέτως καθιστά σημαντικές παγκόσμιες υποχρεώσεις και αλληλεξάρτηση, είναι ένα σύστημα αξιών πάνω στο οποίο μπορεί να οικοδομηθεί ένα δίκαιο και βιώσιμο μέλλον.

Ο Guia (2021) προειδοποιεί επίσης για τον νεοφιλελευθερισμό και την ωφελμιστική του ηθική αποτυχία συμβάλλοντας στην «εμπορευματοποίηση και αποπολιτικοποίηση στον τουρισμό». Ο συγγραφέας προτείνει έναν ριζικό μετασχηματισμό μέσω μιας μετα-ανθρωπιστικής στροφής ως ηθική προσέγγιση για να ξεφύγει από τους περιορισμούς και τις ανισότητες τόσο των ωφελμιστικών όσο και των ηθικιστικών προσεγγίσεων (Guia, 2021). Αυτό μπορεί να παρέχει τη σύνδεση μεταξύ της πρόσφατης σκέψης σχετικά με την τοπική ενδυνάμωση και την κυριαρχία στον τουρισμό και την αναδιαμόρφωση του παγκόσμιου τουριστικού συστήματος μετά την πανδημία.

Τέτοιες εργασίες θα δώσουν ιδιαίτερη έμφαση στην ατζέντα αποκατάστασης της δικαιοσύνης για μια πολυεπίπεδη στρατηγική που θα υποστηρίζει: τη δράση ενδυνάμωσης σε τοπικό επίπεδο (Higgins-Desbiolles et al., 2019), θα ενθαρρύνει τα κράτη να ελέγχουν καλύτερα τις δραστηριότητες πολυεθνικών εταιρειών στην τις δικαιοδοσίες τους (Pasgaard & Dawson, 2019; Rastegar, 2020) και σε παγκόσμιο επίπεδο αλλάζουν τις δομές του παγκόσμιου τουριστικού συστήματος (Higgins-Desbiolles, 2020), έτσι ώστε αυτές οι επικίνδυνες τουριστικές εξαρτήσεις να μην πιέζονται πλέον στις αναπτυσσόμενες χώρες και μπορεί να αναπτυχθεί ένα παγκόσμιο τουριστικό σύστημα το οποίο υποστηρίζει την ακμή όλων, συμπεριλαμβανομένων των ανθρώπων και του πλανήτη.

Συμπεράσματα

Ο τουρισμός είναι ένα φαινόμενο διαχρονικό που όμως χαρακτηρίζεται από συγκεκριμένες παραμέτρους της σύγχρονης εποχής και περιγράφει, σε γενικές γραμμές, όλα όσα σχετίζονται με τα ταξίδια. Γενικά, υπάρχουν τρία συστατικά χαρακτηριστικά: αλλαγή τοποθεσίας, προσωρινή διαμονή και ύπαρξη κινήτρου. Σύμφωνα με τον ορισμό του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού και των Ηνωμένων Εθνών, ο τουρισμός πρέπει να νοείται ως «οι δραστηριότητες των ατόμων που ταξιδεύουν και μένουν σε μέρη εκτός του συνηθισμένου τους περιβάλλοντος για περισσότερο από ένα συνεχόμενο έτος για ψυχαγωγικούς, επαγγελματικούς ή άλλους σκοπούς» (*Statistical Papers Series M No. 83 Recommendations on Tourism Statistics*, n.d.).

Η επιστροφή στη θεωρητική γνώση του συστήματος προσφέρει την πιο εκτενή απεικόνιση του τουρισμού, η οποία χαρακτηρίζεται, ιδίως, από τη διαπροσωπική επαφή και τις πολυάριθμες σχέσεις με το περιβάλλον. Έτσι, η εταιρεία ή ο οργανισμός ορίζεται ως ένα παραγωγικό κοινωνικό σύστημα που διατηρεί σχέσεις με το περιβάλλον της ως ανοιχτή δομή. Τα διαφορετικά τμήματα του συστήματος συνδέονται τόσο πολύ μεταξύ τους «που κανένα τμήμα δεν είναι ανεξάρτητο από τα άλλα τμήματα και η συμπεριφορά του συνόλου επηρεάζεται από το συνδυασμένο αποτέλεσμα όλων των τμημάτων». Όλα τα στοιχεία εκτός του συστήματος της εταιρείας ανήκουν στο περιβάλλον, το οποίο μπορεί να υποδιαιρεθεί σε διαστάσεις και θεσμούς. Λαμβάνοντας μια διαστατική άποψη για το περιβάλλον, είναι δυνατό να γίνει διάκριση μεταξύ οικολογικών, τεχνολογικών, οικονομικών και κοινωνικών σφαιρών. Εάν είναι απαραίτητο, αυτό μπορεί επίσης να επεκταθεί στον πολιτικό -νομικό τομέα (Prayag, 2020).

Οι σημερινές εποχές είναι οι πλέον κατάλληλες για την προώθηση μιας βιώσιμης και δίκαιης τουριστικής βιομηχανίας (Benjamin et al., 2020). Σύμφωνα με το Carr (2020), οι αρχικοί πολιτιστικοί χώροι υποδηλώνουν ευτυχία, φυσική κατάσταση, περιβαλλοντική ευθύνη και συμβατικές οικολογικές πληροφορίες. Τέτοιες τοποθεσίες αποτελούν το μέλλον της «πολιτιστικής βιωσιμότητας» και είναι απαραίτητο να διαχειριστούμε αυτά με σύνεση για την ανάπτυξη της οικονομίας. Μετά τον COVID-19, η τουριστική βιομηχανία αναμένεται να αναδιοργανωθεί με βάση τον πραγματικό σχεδιασμό και όχι μόνο τα χαρτιά. Η βιομηχανία πρέπει να προσανατολιστεί στην

εκπαίδευση, την περιβαλλοντική και κοινωνική δικαιοσύνη και τη φυλετική θεραπεία. Υπάρχει ανάγκη για επιφυλακτικούς ανθρώπους (Για παράδειγμα, τουρίστες, τοπικές κοινότητες, ΜΜΕ, Κυβέρνηση) να επωφεληθούν από την παρούσα σοβαρή κατάσταση καθώς θα επιτρέψουν περισσότερες τουριστικές εμπειρίες. Οι πάροχοι υπηρεσιών του κλάδου πρέπει να ενθαρρυνθούν να αυξήσουν τη νέα ζήτηση αλλάζοντας τις μη βιώσιμες προσφορές προϊόντων τους. Τέτοια μέτρα μπορούν να συνδέσουν, να υποστηρίξουν και να φροντίσουν ολόκληρη την τουριστική βιομηχανία προς όφελος όλων (Stankov et al., 2020). Οι παράγοντες της αγοράς θα πρέπει επίσης να αντιμετωπίσουν τα μέσα και τα συστήματα που θα αποτρέψουν και θα μεταμορφώσουν τον επιβλαβές και αδύναμο τουρισμό (Higgins-Desbiolles, 2020). Υπάρχει βασική απαίτηση για ναύλωση για τη δημιουργία μιας σταθερής και βιώσιμης τουριστικής βιομηχανίας. Υπάρχει μια αποσύνδεση μεταξύ του τι κηρύσσει ο UNWTO (Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού) (βιωσιμότητα) και τι ασκεί (επέκταση της ανάπτυξης). Αυτές οι αποσυνδέσεις πρέπει να κατανοηθούν και να επισκευαστούν πριν εξεταστεί το μέλλον του τουρισμού (Brouder et al., 2020; Nepal, 2020).

Η συνεχής μόνιμη διαδικασία της παγκοσμιοποίησης έδωσε στην τουριστική βιομηχανία μια μοναδική ευκαιρία να αναδημιουργήσει τη βιωσιμότητα αφήνοντας στην άκρη τις «σκοτεινές πλευρές» των τελευταίων ετών, όπως η περιβαλλοντική στέρηση, η οικονομική κατάχρηση ή η συμφόρηση (P. Niewiadomski, 2020). Η βιωσιμότητα είναι μια συνεχής διαδικασία για την επίτευξη θετικών αποτελεσμάτων και ορίζεται από την αλλαγή πεποιθήσεων, επιθυμιών, πληροφοριών, δεξιοτήτων και ευαισθητοποίησης του κοινού (Galvani et al., 2020). Γνώσεις και εμπειρία εμπειρογνομόνων (Chang et al., 2020; Prideaux et al., 2020) πρέπει να εφαρμοστούν στην πράξη για να στραφούν προς τον βιώσιμο τουρισμό (Tsai, 2021).

Καθώς ο COVID-19 εξαπλώνεται σε όλο τον κόσμο και συνεχίζει να μεταλλάσσεται παρόλες τις εμβολιαστικές προσπάθειες, οι ερευνητές στις ιατρικές, υγειονομικές και κοινωνικές επιστήμες συνεχίζουν να μοιράζονται πολυεπιστημονικές γνώσεις προκειμένου να ρίξουν λίγο φως στον τρόπο διαχείρισης της αβεβαιότητας σε αυτήν την πανδημία. Με αυτή την έννοια, οι Wen et al. (2020) ξεκίνησαν πρόσφατα μια πρόσκληση για διεπιστημονική ομάδα ακαδημαϊκών τουρισμού και δημόσιας υγείας να συνεργαστούν ως μέρος ενός συνεργατικού, διεπιστημονικού ερευνητικού προγράμματος για τον COVID-19 (εντός και εκτός τουρισμού) ως τρόπο ενίσχυσης της κοινωνικής ευημερίας (Wen et al., 2020). Σε μια προσπάθεια να απαντήσουν σε αυτό

το κάλεσμα, η μελέτη των Gössling et al. (2020) συζητά πώς η πανδημία μπορεί να αλλάξει την κοινωνία, την οικονομία και τον τουρισμό και την ανάγκη αμφισβήτησης του μοντέλου τουριστικής αύξησης όγκου (Gössling et al., 2020).

Πρώτον, στο διεθνές πλαίσιο, οι Ranasinghe et al. (2020) μελέτησαν πρόσφατα τις επιπτώσεις της πανδημίας COVID 19 και πώς μπορεί να ανακάμψει η βιομηχανία τουρισμού, ξενοδοχείων και MICE στη Σρι Λάνκα (Ranasinghe et al., 2020). Ο Muzakki (2020) διερευνά τον αντίκτυπο του COVID-19 στην παγκόσμια πολιτική οικονομία στην Ινδονησία (Muzakki, 2020), ενώ ο McCartney (2020) εξηγεί πώς η κυβέρνηση έχει εφαρμόσει δράσεις εταιρικής κοινωνικής ευθύνης στο Μακάο, συμπεριλαμβανομένης της οικονομικής υποστήριξης για την τοπική κοινότητα (McCartney, 2020). Στις Φιλιππίνες, ο Mendoza (2020) σκιαγραφεί ένα πλαίσιο για την καλύτερη κατανόηση των διαφορετικών φάσεων της αντιμετώπισης της κρίσης COVID-19, που καλύπτει την ανακούφιση, την ανάκαμψη και το πιθανό «νέο φυσιολογικό» (Mendoza, 2020). Αναφέρεται στη λεπτή πράξη εξισορρόπησης μεταξύ οικονομικών και υγειονομικών πολιτικών και συμβάλλει στη βιβλιογραφία αντιμετώπισης κρίσεων υποστηρίζοντας την ανάπτυξη ενός πιο περιεκτικού συστήματος υγειονομικής περίθαλψης στις Φιλιππίνες, προκειμένου να διασφαλιστεί μια πιο σταθερή οικονομική ανάκαμψη. Επιπλέον, ο Mendoza (2020) προτείνει ότι οι χώρες με συστήματα υγειονομικής περίθαλψης και κοινωνικής προστασίας χωρίς αποκλεισμούς δεν χρειάστηκε να καταφύγουν σε μέτρα περιορισμού (Mendoza, 2020).

Δεύτερον, από οικονομική άποψη, αυτή η πανδημία αποκάλυψε την ευπάθεια των χωρών με οικονομίες που βασίζονται βαθιά στις υπηρεσίες (Fernandes, 2020; Kumar, 2020), όπως η Ισπανία, η Ιταλία, η Ελλάδα και η Πορτογαλία, με προβλέψεις για απώλειες έως και 10% της αύξησης του ΑΕΠ (Dolnicar & Zare, 2020; Fernandes, 2020). Αυτό αντικατοπτρίζει την αρνητική σχέση μεταξύ επιδημικής νόσου (τομέας υγείας) και του τουρισμού (Laws et al., 2006), αφού σε αυτές τις χώρες, οι επιπτώσεις στην τουριστική ζήτηση και ταξίδια οι προμηθευτές ήταν σημαντικοί (Nicola et al., 2020) και η ανάκαμψη του κλάδου θα είναι πιο αργή από ό, τι για άλλες επιχειρήσεις. Σε αυτό το πλαίσιο, χρειάζονται δημόσιες στρατηγικές για να βοηθήσουν τη βιομηχανία φιλοξενίας να ανακάμψει από τις καταστροφικές επιπτώσεις της πανδημίας του COVID-19.

Στην Ευρώπη, οι Bénassy-Quéré et al. (2020) επεσήμαναν πρόσφατα ότι η Ευρώπη χρειάζεται σχέδιο ανακούφισης από καταστροφές. Συζητούν τη σημασία των πολιτικών απαντήσεων όπως: (α) υφιστάμενα κονδύλια της ΕΕ, συμπεριλαμβανομένου του Ευρωπαϊκού Ταμείου Αλληλεγγύης και του Ευρωπαϊκού Ταμείου Προσαρμογής στην Παγκοσμιοποίηση. β) ανακατανομές εντός του προϋπολογισμού της ΕΕ, συγκεκριμένα μέσω της κινητοποίησης δημοσιονομικών πιστώσεων που προορίζονται για τα διαρθρωτικά ταμεία στον προϋπολογισμό του 2020 και (γ) συνεργασία μεταξύ κρατών μελών εκτός του πλαισίου του προϋπολογισμού της ΕΕ. Αυτοί οι συγγραφείς πίστευαν ότι η ΕΕ είχε αρχικά καθυστερήσει να ανταποκριθεί στην κρίση του COVID-19, αλλά τα πράγματα άλλαξαν πιο πρόσφατα με την αναδιάρθρωση σε ορισμένους τομείς και την εισαγωγή ενός μετοχικού κεφαλαίου για να βοηθήσουν τις ΜΜΕ να επιβιώσουν από την κρίση (*Europe in the Time of Covid-19 / VOX, CEPR Policy Portal, n.d.*).

Επίσης, όσον αφορά τις διαφορετικές δημόσιες πολιτικές που εφαρμόστηκαν μετά την κρίση του COVID-19, έχουμε σημειώσει ορισμένες διαφορές στη βιβλιογραφία ανάλογα με τη χώρα που αναλύθηκε. Για παράδειγμα, στην Ελλάδα, ορισμένοι συγγραφείς όπως οι Papadimitriou et al. (2020) προέβλεψαν πτώση 90% στον αριθμό των τουριστών που επισκέπτονται την Ελλάδα τα πρώτα τρία τρίμηνα του 2020, μέτρια αύξηση των δαπανών της κυβέρνησης για αγαθά και υπηρεσίες και αύξηση περίπου 600 εκατομμυρίων ευρώ σε κοινωνικές παροχές (Papadimitriou et al., 2020). Έτσι, προέβλεπαν ότι η πληρωμή των άμεσων φόρων και των κοινωνικών εισφορών θα αναβληθεί έως το 2021, ότι το δημόσιο χρέος θα αυξηθεί στο 207% του ΑΕΠ και ότι θα εισαχθούν κυβερνητικά μέτρα για την αύξηση της δημόσιας κατανάλωσης και των επενδύσεων μέσω επιχορηγήσεων και δανείων της ΕΕ τετραετής περιόδου.

Όσον αφορά άλλους τουριστικούς προορισμούς, συγγραφείς όπως οι Nientied και Shutina (2020) ανέπτυξαν μια μελέτη περίπτωσης για τον τουρισμό στα Δυτικά Βαλκάνια που περιλαμβάνει μετάβαση μετά τον COVID-19 σε νέο τουρισμό (βασισμένος στην ανάπτυξη πολιτικών και πρακτικών για βιώσιμο τουρισμό) (Nientied & Shutina, 2020). Αλλού, οι Harba et al. (2020) πραγματοποίησαν μια ποιοτική μελέτη για την αξιολόγηση της τρέχουσας κατάστασης στη Ρουμανία και συζήτησαν μια σειρά συστάσεων για την επανεκκίνηση του τουρισμού μετά τον COVID-19 (Harba et al., 2020). Επιπλέον, ο Androniceanu (2020) πραγματοποίησε μια συγκριτική ανάλυση των μέτρων που έχουν λάβει οι κυβερνήσεις των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής

Ένωσης για τη διαχείριση της καταστροφής του COVID-19. Η μελέτη του περιέχει συστάσεις προς τις κυβερνήσεις των κρατών μελών για να βοηθήσουν στην επίλυση των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν τα συστήματα υγείας τους και στην επανεκκίνηση των οικονομιών τους. Αυτές οι συστάσεις θα μπορούσαν να βοηθήσουν τα θεσμικά όργανα της ΕΕ να αναπτύξουν μια συνεκτική στρατηγική για ταχεία κοινωνική και οικονομική ανάκαμψη (Androniceanu, 2020).

Όπως αναφέραμε, η φιλοξενία είναι μία από τις μεγαλύτερες βιομηχανίες στον κόσμο. Ωστόσο, είναι επίσης πολύ ευάλωτο σε μεγάλες κρίσεις όπως η πανδημία του COVID-19 και η ξενοδοχειακή βιομηχανία ήταν από τις πιο πληγείσες, ίσως εν μέρει λόγω απώλειας εμπιστοσύνης σε μια δραστηριότητα που βασίζεται σε μεγάλο βαθμό στην ανθρώπινη επαφή. Τα τρέχοντα σενάρια δείχνουν μείωση 58-78% στις διεθνείς αφίξεις τουριστών για το έτος, ανάλογα με την ταχύτητα του περιορισμού και τη διάρκεια των ταξιδιωτικών περιορισμών και το κλείσιμο των συνόρων (UNWTO, 2020α, UNWTO, 2020β)(*COVID-19: UNWTO CALLS ON TOURISM TO BE PART OF RECOVERY PLANS*, n.d.). Κατά συνέπεια, από τότε που ξεκίνησε η κρίση για τη δημόσια υγεία, τα ξενοδοχεία έχουν ήδη χάσει περισσότερα από 46 δισεκατομμύρια δολάρια σε έσοδα δωματίων στις ΗΠΑ και είναι σε καλό δρόμο να χάσουν έως και 400 εκατομμύρια δολάρια σε έσοδα δωματίων την ημέρα με βάση τα τρέχοντα ποσοστά πληρότητας και τις τάσεις εσόδων (American Hotel & Lodging Association, 2020). Στην Ευρώπη, τα έσοδα ανά διαθέσιμο δωμάτιο (RevPAR) μειώθηκαν κατά πάνω από 66,2% τον Μάρτιο, καθώς ο ιός άρχισε να εξαπλώνεται, μειώνοντας στο 95% μέχρι τον Απρίλιο. Στη Γαλλία, το ποσοστό πληρότητας των ξενοδοχείων ήταν μόλις 3,3% στις 17 Μαρτίου (έναντι 65,3% στις 26 Φεβρουαρίου). Εκείνο το μήνα τα εστιατόρια και τα μπαρ έκλεισαν προσωρινά σχεδόν σε όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ, με εξαίρεση τη Σουηδία. Πολλά ξενοδοχεία, εστιατόρια και μπαρ έχουν απολύσει χιλιάδες εργαζόμενους μόνιμα ή προσωρινά και ορισμένα ξενοδοχεία και οικοδεσπότες της Airbnb προσέφεραν δωρεάν διαμονή σε ιατρικούς εργαζόμενους. Ορισμένα ξενοδοχεία μετατρέπονται επίσης σε προσωρινά νοσοκομεία (Parliament, 2020). Στη Γερμανία, από τον Μάρτιο του 2020, η πληρότητα των ξενοδοχείων μειώθηκε κατά περισσότερο από 36% σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος και στην Ισπανία η τουριστική βιομηχανία εξακολουθεί να αισθάνεται τον αντίκτυπο της πανδημίας, με πτώση 71,7% στους επισκέπτες αριθμούς το πρώτο εξάμηνο του 2020 σε σύγκριση με την ίδια περίοδο του 2019.

Ωστόσο, ορισμένα προκαταρκτικά ευρήματα υποδηλώνουν ότι οι πελάτες δεν θα επιστρέψουν αμέσως μόλις ανοίξουν ξανά τα ξενοδοχεία. Ορισμένοι συγγραφείς πιστεύουν ότι η ανάκαμψη στα επίπεδα πριν από τον COVID-19 θα μπορούσε να διαρκέσει έως το 2023 ή αργότερα (Krishnan Vik, Mann Ryan, Seitzman Nathan, 2020).

Επίλογος

Σε ένα πλαίσιο πανδημίας, οι τουρίστες επιλέγουν όλο και περισσότερο τα κοντινά περιβάλλοντα, αν όχι τις δικές τους χώρες, παρά τις μεγάλες περιηγήσεις σε μακρινά και σχετικά ανασφαλή μέρη. Αυτή η αλλαγή στην προοπτική των τουριστών θα μπορούσε να τους οδηγήσει να αποφύγουν τους υπερπληθυσμένους και μαζικούς τουριστικούς προορισμούς προς όφελος πιο οικείων, αλλά λιγότερο πυκνοκατοικημένων και πιο αξιόπιστων τόπων. Η εξέλιξη του εσωτερικού τουρισμού στην Ελλάδα θα μπορούσε να είναι μια μεγάλη ελπίδα για την ανθεκτικότητα της χώρας και, με τα σωστά μέτρα, θα μπορούσε να ευνοήσει την αλλαγή του μοντέλου τουριστικής ανάπτυξης σε χώρες όπως η Ελλάδα, εστιάζοντας περισσότερο σε βιώσιμες, λιγότερο εντατικές προτάσεις με μικρότερο αντίκτυπο ο πληθυσμός και το περιβάλλον. Αυτή η νέα «εποχή του τουρισμού» περιλαμβάνει με πιο αποφασιστικό τρόπο περιοχές όπου μέχρι τώρα κυριαρχούσε ο μαζικός τουρισμός «ήλιος και παραλία».

The pandemic and its impact on tourism, jobs and revenues, offers an unprecedented reminder of the need to rebalance our relationship with people, planet and prosperity.

The green transformation of the sector is needed, not just for the planet, but also for tourism itself, boosting competitiveness and increasing resilience.

UNWTO Secretary-General Zurab Pololikashvili (*COVID 19 and Green Economic Recovery: What Roles for Sustainable Tourism? COVID 19 Crisis Management and Tourism Transformation for Green and Inclusive Growth*, n.d.)

Βιβλιογραφία

- Abdullah, M., Dias, C., Muley, D., & Shahin, M. (2020). Exploring the impacts of COVID-19 on travel behavior and mode preferences. *Transportation Research Interdisciplinary Perspectives*, 8, 100255. <https://doi.org/10.1016/j.trip.2020.100255>
- Advisory 2021-076 — Hotel & Restaurant Association of the Philippines. (n.d.). Retrieved August 13, 2021, from <https://www.main.hrap.org.ph/advisory/2021-076?fbclid=IwAR2RssyrllnOuuryEOs2pyPdJxev697MpKY-9Cc8bhZwEows3qAxXCAMGQ>
- Ahlan, A. R., & Ahmad, B. I. (2014). User Acceptance of Health Information Technology (HIT) in Developing Countries: A Conceptual Model. *Procedia Technology*, 16, 1287–1296. <https://doi.org/10.1016/j.protcy.2014.10.145>
- Al-Tawfiq, J. A., Zumla, A., & Memish, Z. A. (2014). Travel implications of emerging coronaviruses: SARS and MERS-CoV. *Travel Medicine and Infectious Disease*, 12(5), 422–428. <https://doi.org/10.1016/j.tmaid.2014.06.007>
- American Hotel & Lodging Association. (2020). *COVID-19'S IMPACT ON THE HOTEL INDUSTRY*. https://www.ahla.com/covid-19s-impact-hotel-industry?fbclid=IwAR25qMBmh1LoEPDwEAUq2TC3pFyTj8pShmkgCoxU7EHQgNfKkSbX2_xY1tM
- Androniceanu, A. (2020). Major structural changes in the eu policies due to the problems and risks caused by covid-19. *Administratie Si Management Public*, 2020(34), 137–149. <https://doi.org/10.24818/amp/2020.34-08>
- Aronica, M., Pizzuto, P., & Sciortino, C. (2021). COVID-19 and tourism: What can we learn from the past? *World Economy*. <https://doi.org/10.1111/twec.13157>
- Bae, S. Y., & Chang, P. J. (2021). The effect of coronavirus disease-19 (COVID-19) risk perception on behavioural intention towards ‘untact’ tourism in South Korea

- during the first wave of the pandemic (March 2020). *Current Issues in Tourism*, 24(7), 1017–1035. <https://doi.org/10.1080/13683500.2020.1798895>
- Baldasano, J. M. (2020). COVID-19 lockdown effects on air quality by NO₂ in the cities of Barcelona and Madrid (Spain). *Science of the Total Environment*, 741. <https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2020.140353>
- Balleisen, E. J., Bennear, L. S., Krawiec, K. D., & Wiener, J. B. (2017). Policy shock: Recalibrating risk and regulation after oil spills, nuclear accidents and financial crises. In *Policy Shock: Recalibrating Risk and Regulation after Oil Spills, Nuclear Accidents and Financial Crises*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781316492635>
- Barro, R. J. (2006). Rare disasters and asset markets in the twentieth century. In *Quarterly Journal of Economics* (Vol. 121, Issue 3, pp. 823–866). Oxford Academic. <https://doi.org/10.1162/qjec.121.3.823>
- Barro, R. J., & Ursúa, J. F. (2008). Consumption disasters in the twentieth century. *American Economic Review*, 98(2), 58–63. <https://doi.org/10.1257/aer.98.2.58>
- Barro, R., Ursua, J., & Weng, J. (2020). The Coronavirus and the Great Influenza Epidemic - Lessons from the “Spanish Flu” for the Coronavirus’s Potential Effects on Mortality and Economic Activity. *CESifo Working Paper*, 8166. <https://doi.org/10.3386/W26866>
- Basu, A., & Dutta, M. J. (2008). The relationship between health information seeking and community participation: The roles of health information orientation and efficacy. *Health Communication*, 23(1), 70–79. <https://doi.org/10.1080/10410230701807121>
- Bell, S. L., Foley, R., Houghton, F., Maddrell, A., & Williams, A. M. (2018). From therapeutic landscapes to healthy spaces, places and practices: A scoping review. *Social Science and Medicine*, 196, 123–130. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2017.11.035>
- Bohdanowicz, P., & Zientara, P. (2009). Hotel Companies’ Contribution to Improving the Quality of Life of Local Communities and the Well-Being of Their Employees. *Tourism and Hospitality Research*, 9(2), 147–158.

<https://doi.org/10.1057/thr.2008.46>

- Briz-Redón, Á., & Serrano-Aroca, Á. (2020). A spatio-temporal analysis for exploring the effect of temperature on COVID-19 early evolution in Spain. *Science of the Total Environment*, 728. <https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2020.138811>
- Brosemer, K., Schelly, C., Gagnon, V., Arola, K. L., Pearce, J. M., Bessette, D., & Schmitt Olabisi, L. (2020). The energy crises revealed by COVID: Intersections of Indigeneity, inequity, and health. In *Energy Research and Social Science* (Vol. 68). Energy Res Soc Sci. <https://doi.org/10.1016/j.erss.2020.101661>
- Brouder, P., Teoh, S., Salazar, N. B., Mostafanezhad, M., Pung, J. M., Lapointe, D., Higgins Desbiolles, F., Haywood, M., Hall, C. M., & Clausen, H. B. (2020). Reflections and discussions: tourism matters in the new normal post COVID-19. In *Tourism Geographies* (Vol. 22, Issue 3, pp. 735–746). Routledge. <https://doi.org/10.1080/14616688.2020.1770325>
- Calderwood, L. U., & Soshkin, M. (2019). Travel and tourism at a tipping point. In *The travel & tourism competitiveness report 2019*. <http://reports.weforum.org/ttcr>
- Cao, X. (2020). COVID-19: immunopathology and its implications for therapy. In *Nature Reviews Immunology* (Vol. 20, Issue 5, pp. 269–270). Nat Rev Immunol. <https://doi.org/10.1038/s41577-020-0308-3>
- Capaldi, C., Passmore, H.-A., Nisbet, E., Zelenski, J., & Dopko, R. (2015). Flourishing in nature: A review of the benefits of connecting with nature and its application as a wellbeing intervention. *International Journal of Wellbeing*, 5(4), 1–16. <https://doi.org/10.5502/ijw.v5i4.449>
- Cénat, J. M., Dalexis, R. D., Kokou-Kpolou, C. K., Mukunzi, J. N., & Rousseau, C. (2020). Social inequalities and collateral damages of the COVID-19 pandemic: when basic needs challenge mental health care. In *International Journal of Public Health* (Vol. 65, Issue 6, pp. 717–718). Int J Public Health. <https://doi.org/10.1007/s00038-020-01426-y>
- Centeno, R. S., & Marquez, J. P. (2020). *How much did the Tourism Industry Lost? Estimating Earning Loss of Tourism in the Philippines*. <https://arxiv.org/abs/2004.09952v1>

- Cervi, L. (2019). Comunidades virtuales de viajeros: un caso de éxito. *Universitas*, 30, 97–125. <https://doi.org/10.17163/uni.n30.2019.05>
- Chakraborty, I., & Maity, P. (2020). COVID-19 outbreak: Migration, effects on society, global environment and prevention. *Science of the Total Environment*, 728. <https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2020.138882>
- Chang, C. L., McAleer, M., & Ramos, V. (2020). A charter for sustainable tourism after COVID-19. *Sustainability (Switzerland)*, 12(9), 3671. <https://doi.org/10.3390/su12093671>
- Chica, M., Hernández, J. M., & Bulchand-Gidumal, J. (2021). A collective risk dilemma for tourism restrictions under the COVID-19 context. *Scientific Reports*, 11(1), 5043. <https://doi.org/10.1038/s41598-021-84604-z>
- CONSTRUCCIÓN Y RECONSTRUCCIÓN DEL DESASTRE | Plaza y Valdés Editores.* (n.d.). Retrieved August 14, 2021, from <https://www.plazayvaldes.es/libro/construccion-y-reconstruccion-del-desastre?fbclid=IwAR0cKWG0Mw50CUSNVO6ILEBulSk15azET12dki-PIsSB25VgpY4eUsmyZfA>
- Correa-Martínez, C. L., Kampmeier, S., Kümpers, P., Schwierzeck, V., Hennies, M., Hafezi, W., Kühn, J., Pavenstädt, H., Ludwig, S., & Mellmann, A. (2020). A pandemic in times of global tourism: Superspreading and exportation of COVID-19 cases from a ski area in Austria. In *Journal of Clinical Microbiology* (Vol. 58, Issue 6). American Society for Microbiology (ASM). <https://doi.org/10.1128/JCM.00588-20>
- COVID-19: UNWTO CALLS ON TOURISM TO BE PART OF RECOVERY PLANS.* (n.d.). Retrieved August 14, 2021, from https://www.unwto.org/news/covid-19-unwto-calls-on-tourism-to-be-part-of-recovery-plans?fbclid=IwAR0PCsexqLR8rn9VBtvnXmJPxLVWMCxYvDfWhozv9S3WxeAysz_tQ5RY0Dk
- COVID-19 and the low-carbon transition: Impacts and possible policy responses.* (n.d.). Retrieved August 13, 2021, from https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/covid-19-and-the-low-carbon-transition-impacts-and-possible-policy-responses-749738fc/?fbclid=IwAR3rGEe8Qk152JR_IWZgYoJdCB67DksR-

zYZPkzx_Mh_LOpbsGpWvtN1tZI

COVID 19 and Green Economic Recovery: What Roles for Sustainable Tourism? COVID 19 Crisis Management and Tourism transformation for Green and inclusive Growth. (n.d.).

Dinarto, D., Wanto, A., & Sebastian, L. C. (2020). Global Health Security–COVID-19: Impact on Bintan’s Tourism Sector. *RSIS Commentaries*, 033-20.

Dolnicar, S., & Zare, S. (2020). COVID19 and Airbnb – Disrupting the Disruptor. *Annals of Tourism Research*, 83, 102961. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2020.102961>

Donthu, N., & Gustafsson, A. (2020). Effects of COVID-19 on business and research. In *Journal of Business Research* (Vol. 117, pp. 284–289). *J Bus Res*. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2020.06.008>

DOT vows to “innovate” ways for tourism recovery | Philippine News Agency. (n.d.). Retrieved August 13, 2021, from <https://www.pna.gov.ph/articles/1129002?fbclid=IwAR0GK-E9AdTH8g1bHen297dbkzKod0GN4w2cO4-Gusqoqfvh45SheTzBwgc>

Dreyer, A., Dreyer, D., & Obieglo, D. (2001). Krisenmanagement im Tourismus. In *Krisenmanagement im Tourismus*. <https://doi.org/10.1515/9783486700794>

Dryhurst, S., Schneider, C. R., Kerr, J., Freeman, A. L. J., Recchia, G., van der Bles, A. M., Spiegelhalter, D., & van der Linden, S. (2020). Risk perceptions of COVID-19 around the world. *Journal of Risk Research*, 23(7–8), 994–1006. <https://doi.org/10.1080/13669877.2020.1758193>

Duguleană, C., & Duguleană, L. (2020). EU COUNTRIES FIGHTING THE COVID-19 PANDEMIC. *SERIES V - ECONOMIC SCIENCES*, 13(62)(1), 123–132. <https://doi.org/10.31926/but.es.2020.13.62.1.14>

Economic performance by country | European Commission. (n.d.). Retrieved August 13, 2021, from https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-performance-and-forecasts/economic-performance-country_en

Ekzayez, A., Al-Khalil, M., Jasiem, M., Al Saleh, R., Alzoubi, Z., Meagher, K., & Patel, P. (2020). Perspectives COVID-19 response in Northwest Syria: Innovation and

- community engagement in a complex conflict. In *Journal of Public Health (United Kingdom)* (Vol. 42, Issue 3, pp. 504–509). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/pubmed/fdaa068>
- Europe in the Time of Covid-19 | VOX, CEPR Policy Portal*. (n.d.). Retrieved August 14, 2021, from https://voxeu.org/content/europe-time-covid-19?fbclid=IwAR1DIXoqPizhZVre2tZeQYwKjO5CwZqmircwQ2aX_cUEHYpJgGarLV_vPj8
- European Commission. (2020). *Autumn 2020 Economic Forecast - Russia*. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_2021
- Fakhruddin, B. (SHM), Blanchard, K., & Ragupathy, D. (2020). Are we there yet? The transition from response to recovery for the COVID-19 pandemic. *Progress in Disaster Science*, 7, 100102. <https://doi.org/10.1016/j.pdisas.2020.100102>
- Farmaki, A. (2021). Memory and forgetfulness in tourism crisis research. *Tourism Management*, 83. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2020.104210>
- Farrugia, G., & Plutowski, R. W. (2020). Innovation Lessons From the COVID-19 Pandemic. In *Mayo Clinic Proceedings* (Vol. 95, Issue 8, pp. 1574–1577). Mayo Clin Proc. <https://doi.org/10.1016/j.mayocp.2020.05.024>
- Fernandes, N. (2020). Economic Effects of Coronavirus Outbreak (COVID-19) on the World Economy. *SSRN Electronic Journal*. <https://doi.org/10.2139/ssrn.3557504>
- Fiorillo, A., & Gorwood, P. (2020). The consequences of the COVID-19 pandemic on mental health and implications for clinical practice. *European Psychiatry*, 63(1). <https://doi.org/10.1192/j.eurpsy.2020.35>
- Freyer, W., & Groß, S. (2004). Sicherheit in Tourismus und Verkehr - Schutz vor Risiken und Krisen. In *Schriftenreihe Tourismus*. FIT.
- Galvani, A., Lew, A. A., & Perez, M. S. (2020). COVID-19 is expanding global consciousness and the sustainability of travel and tourism. *Tourism Geographies*, 567–576. <https://doi.org/10.1080/14616688.2020.1760924>
- Gascon, M., Mas, M. T., Martínez, D., Dadvand, P., Forn, J., Plasència, A., & Nieuwenhuijsen, M. J. (2015). Mental health benefits of long-term exposure to residential green and blue spaces: A systematic review. In *International Journal*

- of Environmental Research and Public Health* (Vol. 12, Issue 4, pp. 4354–4379).
Int J Environ Res Public Health. <https://doi.org/10.3390/ijerph120404354>
- Gautam, S., & Hens, L. (2020). COVID-19: impact by and on the environment, health and economy. In *Environment, Development and Sustainability* (Vol. 22, Issue 6, pp. 4953–4954). Environ Dev Sustain. <https://doi.org/10.1007/s10668-020-00818-7>
- Gibbons, D. W., Sandbrook, C., Sutherland, W. J., Akter, R., Bradbury, R., Broad, S., Clements, A., Crick, H. Q. P., Elliott, J., Gyeltshen, N., Heath, M., Hughes, J., Jenkins, R. K. B., Jones, A. H., Lama, R. L., Macfarlane, N. B. W., Maunder, M., Prasad, R., Romero-Muñoz, A., ... Ockendon, N. (2021). The relative importance of COVID-19 pandemic impacts on biodiversity conservation globally. *Conservation Biology*. <https://doi.org/10.1111/cobi.13781>
- Glaesser, D. (2006). Crisis Management in the Tourism Industry. In *Crisis Management in the Tourism Industry*. <https://doi.org/10.4324/9780080464596>
- Glaeßer, D. (2005). *Handbuch Krisenmanagement im Tourismus: Erfolgreiches Entscheiden in schwierigen Situationen*. Erich Schmidt. <http://books.google.com/books?id=9zp4resvV0cC&pgis=1>
- Global Productivity: Trends, Drivers, and Policies. (2021). In *Global Productivity: Trends, Drivers, and Policies*. <https://doi.org/10.1596/978-1-4648-1608-6>
- Godovykh, M., Pizam, A., & Bahja, F. (2020). Antecedents and outcomes of health risk perceptions in tourism, following the COVID-19 pandemic. *Tourism Review*, 76(4), 737–748. <https://doi.org/10.1108/TR-06-2020-0257>
- Goodell, J. W. (2020). COVID-19 and finance: Agendas for future research. *Finance Research Letters*, 35. <https://doi.org/10.1016/j.frl.2020.101512>
- Gössling, S., Scott, D., & Hall, C. M. (2020). Pandemics, tourism and global change: a rapid assessment of COVID-19. *Journal of Sustainable Tourism*, 1–20. <https://doi.org/10.1080/09669582.2020.1758708>
- Gould, S. J. (1990). Health consciousness and health behavior: The application of a new health consciousness scale. *American Journal of Preventive Medicine*, 6(4), 228–237. [https://doi.org/10.1016/s0749-3797\(18\)31009-2](https://doi.org/10.1016/s0749-3797(18)31009-2)

- Gu, X., Hunt, C. A., Lengieza, M. L., Niu, L., Wu, H., Wang, Y., & Jia, X. (2021). Evaluating residents' perceptions of nature-based tourism with a factor-cluster approach. *Sustainability (Switzerland)*, *13*(1), 1–19. <https://doi.org/10.3390/su13010199>
- Guia, J. (2021). Conceptualizing justice tourism and the promise of posthumanism. *Journal of Sustainable Tourism*, *29*(2–3), 502–519. <https://doi.org/10.1080/09669582.2020.1771347>
- Hall, C. M., Scott, D., & Gössling, S. (2020). Pandemics, transformations and tourism: be careful what you wish for. *Tourism Geographies*, *22*(3), 577–598. <https://doi.org/10.1080/14616688.2020.1759131>
- Hao, F., Xiao, Q., & Chon, K. (2020). COVID-19 and China's Hotel Industry: Impacts, a Disaster Management Framework, and Post-Pandemic Agenda. *International Journal of Hospitality Management*, *90*, 102636. <https://doi.org/10.1016/j.ijhm.2020.102636>
- Harba, J. N., Parteca, M., & Bujduveanu, S. (2020). FROM GROWTH, TO CHAOS, TO UNCERTAINTY: THE IMPACT OF THE COVID-19 PANDEMIC ON EUROPEAN TOURISM. In *2020 Basiq International Conference: New Trends in Sustainable Business and Consumption* (pp. 1249–1256).
- Hartig, T., Mitchell, R., De Vries, S., & Frumkin, H. (2014). Nature and health. *Annual Review of Public Health*, *35*, 207–228. <https://doi.org/10.1146/annurev-publhealth-032013-182443>
- Higgins-Desbiolles, F. (2008). Justice Tourism and Alternative Globalisation. *Journal of Sustainable Tourism*, *16*(3), 345–364. <https://doi.org/10.1080/09669580802154132>
- Higgins-Desbiolles, F. (2020). Socialising tourism for social and ecological justice after COVID-19. *Tourism Geographies*, *22*(3), 610–623. <https://doi.org/10.1080/14616688.2020.1757748>
- Higgins-Desbiolles, F., Carnicelli, S., Krolkowski, C., Wijesinghe, G., & Boluk, K. (2019). Degrowing tourism: rethinking tourism. *Journal of Sustainable Tourism*, *27*(12), 1926–1944. <https://doi.org/10.1080/09669582.2019.1601732>

- Höhn, R. (1974). *Das Unternehmen in der Krise - Krisenmanagement und Krisenstab*.
<https://www.buchfreund.de/de/d/p/62488457/das-unternehmen-in-der-krise-krisenmanagement-und>
- HOTEL-HOSPITAL COVID-19 RESPONSE PLAYBOOK*. (2020).
- Hsu, C. H., Lin, H. H., Jhang, S. W., & Lin, T. Y. (2020). Does environmental engineering help rural industry development? Discussion on the impact of Taiwan's "special act for forward-looking infrastructure" on rural industry development. *Environmental Science and Pollution Research*, 28(30).
<https://doi.org/10.1007/s11356-020-11059-6>
- Hudson, S., Wang, Y., & Gil, S. M. (2011). The influence of a film on destination image and the desire to travel: A cross-cultural comparison. *International Journal of Tourism Research*, 13(2), 177–190. <https://doi.org/10.1002/jtr.808>
- Iftekhar, E. N., Priesemann, V., Balling, R., Bauer, S., Beutels, P., Calero Valdez, A., Cuschieri, S., Czypionka, T., Dumpis, U., Glaab, E., Grill, E., Hanson, C., Hotulainen, P., Klimek, P., Kretzschmar, M., Krüger, T., Krutzinna, J., Low, N., Machado, H., ... Willeit, P. (2021). A look into the future of the COVID-19 pandemic in Europe: an expert consultation. *The Lancet Regional Health - Europe*, 100185. <https://doi.org/10.1016/j.lanepe.2021.100185>
- ILO. (2017). *ILO guidelines on decent work and socially*.
http://www.ilo.org/sector/activities/sectoral-meetings/WCMS_546337/lang--en/index.htm
- ILO Monitor: COVID-19 and the world of work. Fifth edition*. (2020).
- Indu, R. (2012). *Developing a Theoretical Framework for a Study on the Impact of Advertising Credibility of Consumer Healthcare Products* . 1, 14–24.
www.ejcmr.org
- International Labour Organisation. (2021). *Latest labour market developments*.
https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@dgreports/@dcomm/documents/briefingnote/wcms_767028.pdf
- International Labour Organization. (2001). World Employment Social Outlook: Summary. *Journal of Vocation*. www.ilo.org/publns

- International Monetary Fund. (2020). *World Economic Outlook October 2020: A Long and Difficult Ascent*. 171. <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2020/09/30/world-economic-outlook-october-2020>
- International Monetary Fund. (2020). World Economic Outlook Update : A Crisis Like No Other, An Uncertain Recovery. In *World Economic Outlook : 1-20*. <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2020/06/24/WEOUpdateJune2020>
- Islam, M. S., & Chowdhury, T. A. (2021). Effect of COVID-19 pandemic-induced lockdown (general holiday) on air quality of Dhaka City. *Environmental Monitoring and Assessment*, 193(6), 1–16. <https://doi.org/10.1007/s10661-021-09120-z>
- Jamal, T. (2019). Justice and Ethics in Tourism. In *Justice and Ethics in Tourism*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315162942>
- Jamal, T., & Hales, R. (2016). Performative justice: New directions in environmental and social justice. In *Geoforum* (Vol. 76, pp. 176–180). Pergamon. <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2016.09.014>
- Jamal, T., & Higham, J. (2021). Justice and ethics: towards a new platform for tourism and sustainability. *Journal of Sustainable Tourism*, 29(2–3), 143–157. <https://doi.org/10.1080/09669582.2020.1835933>
- James, D. C. S., Pobee, J. W., Oxidine, D., Brown, L., & Joshi, G. (2012). Using the Health Belief Model to Develop Culturally Appropriate Weight-Management Materials for African-American Women. *Journal of the Academy of Nutrition and Dietetics*, 112(5), 664–670. <https://doi.org/10.1016/j.jand.2012.02.003>
- Jeong, S. C., Kim, S. H., Park, J. Y., & Choi, B. (2017). Domain-specific innovativeness and new product adoption: A case of wearable devices. *Telematics and Informatics*, 34(5), 399–412. <https://doi.org/10.1016/j.tele.2016.09.001>
- Jung, R. C. (1984). Disasters and Development. *The American Journal of Tropical Medicine and Hygiene*, 33(4), 737–737. <https://doi.org/10.4269/ajtmh.1984.33.4.tm0330040737a>

- Kanda, W., & Kivimaa, P. (2020). What opportunities could the COVID-19 outbreak offer for sustainability transitions research on electricity and mobility? In *Energy Research and Social Science* (Vol. 68). Energy Res Soc Sci. <https://doi.org/10.1016/j.erss.2020.101666>
- Kock, F., Nørfelt, A., Josiassen, A., Assaf, A. G., & Tsionas, M. G. (2020). Understanding the COVID-19 tourist psyche: The Evolutionary Tourism Paradigm. *Annals of Tourism Research*, 85. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2020.103053>
- Koh, W. C., Naing, L., & Wong, J. (2020). Estimating the impact of physical distancing measures in containing COVID-19: An empirical analysis. *International Journal of Infectious Diseases*, 100, 42–49. <https://doi.org/10.1016/j.ijid.2020.08.026>
- Kondilis, E., Tarantilis, F., & Benos, A. (2021). Essential public healthcare services utilization and excess non-COVID-19 mortality in Greece. *Public Health*, 198, 85–88. <https://doi.org/10.1016/j.puhe.2021.06.025>
- Konovsky, M. (2000). Understanding procedural justice and its impact on business organizations. *Journal of Management*, 26(3), 489–511. [https://doi.org/10.1016/s0149-2063\(00\)00042-8](https://doi.org/10.1016/s0149-2063(00)00042-8)
- Kontoangelos, K., Economou, M., & Papageorgiou, C. (2020). Mental health effects of COVID-19 pandemic: A review of clinical and psychological traits. *Psychiatry Investigation*, 17(6), 491–505. <https://doi.org/10.30773/pi.2020.0161>
- Krishnan Vik, Mann Ryan, Seitzman Nathan, W. N. (2020). COVID-19's effect on the hotel industry | McKinsey. *McKinsey*, 1–13. https://www.mckinsey.com/industries/travel-logistics-and-infrastructure/our-insights/hospitality-and-covid-19-how-long-until-no-vacancy-for-us-hotels?fbclid=IwAR3hwIecMXb7SgCS4iTpUwJXFYCEg_0QAughqQSHd23dD6GZ0lrqxxwQ_4#
- Krystek, U. (1981). *Krisenbewältigungs-Management und Unternehmensplanung*. 350.
- Krystek, U. (1987). Unternehmenskrisen. In *Unternehmenskrisen*. Gabler Verlag. <https://doi.org/10.1007/978-3-322-82555-1>

- Kumar, V. (2020). Indian Tourism Industry and COVID-19: Present Scenario. *Journal of Tourism and Hospitality Education*, 10, 179–185. <https://doi.org/10.3126/jthe.v10i0.28768>
- Kuschel, R., & Schröder, A. (2002). *Tourismus und Terrorismus, Interaktionen, Auswirkungen und Handlungsstrategien*. Dresden: FIT, Forschungsinst. für Tourismus.
- Lakner, C., Mahler, D. G., Negre, M., & Prydz, E. B. (2020). How Much Does Reducing Inequality Matter for Global Poverty? In *How Much Does Reducing Inequality Matter for Global Poverty?* <https://doi.org/10.1596/33902>
- Lal, P., Kumar, A., Kumar, S., Kumari, S., Saikia, P., Dayanandan, A., Adhikari, D., & Khan, M. L. (2020). The dark cloud with a silver lining: Assessing the impact of the SARS COVID-19 pandemic on the global environment. *Science of the Total Environment*, 732. <https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2020.139297>
- Laws, E., Prideaux, B., & Chon, K. (2006). Crisis management in tourism. In *Crisis Management in Tourism*. Taylor & Francis Group. https://doi.org/10.1300/j073v23n02_19
- Lehto, X. Y., & Lehto, M. R. (2019). Vacation as a Public Health Resource: Toward a Wellness-Centered Tourism Design Approach. *Journal of Hospitality and Tourism Research*, 43(7), 935–960. <https://doi.org/10.1177/1096348019849684>
- Leiss, W., Beck, U., Ritter, M., Lash, S., & Wynne, B. (1994). Risk Society, Towards a New Modernity. *Canadian Journal of Sociology / Cahiers Canadiens de Sociologie*, 19(4), 544. <https://doi.org/10.2307/3341155>
- Lew, A. A., Cheer, J. M., Haywood, M., Brouder, P., & Salazar, N. B. (2020). Visions of travel and tourism after the global COVID-19 transformation of 2020. In *Tourism Geographies* (Vol. 22, Issue 3, pp. 455–466). Routledge. <https://doi.org/10.1080/14616688.2020.1770326>
- Lin, C. C., Liu, W. Y., & Lu, Y. W. (2019). Three-dimensional internet-of-things deployment with optimal management service benefits for smart tourism services in forest recreation parks. *IEEE Access*, 7, 182366–182380. <https://doi.org/10.1109/ACCESS.2019.2960212>

- Lin, H. H., Lee, S. S., Perng, Y. S., & Yu, S. T. (2018). Investigation about the impact of tourism development on a water conservation area in Taiwan. *Sustainability (Switzerland)*, 10(7), 2328. <https://doi.org/10.3390/su10072328>
- Lindsey, P., Allan, J., Brehony, P., Dickman, A., Robson, A., Begg, C., Bhammar, H., Blanken, L., Breuer, T., Fitzgerald, K., Flyman, M., Gandiwa, P., Giva, N., Kaelo, D., Nampindo, S., Nyambe, N., Steiner, K., Parker, A., Roe, D., ... Tyrrell, P. (2020). Conserving Africa's wildlife and wildlands through the COVID-19 crisis and beyond. In *Nature Ecology and Evolution* (Vol. 4, Issue 10, pp. 1300–1310). Nat Ecol Evol. <https://doi.org/10.1038/s41559-020-1275-6>
- Liu, Y., Rui, J. R., & Cui, X. (2017). Are people willing to share their political opinions on Facebook? Exploring roles of self-presentational concern in spiral of silence. *Computers in Human Behavior*, 76, 294–302. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2017.07.029>
- Llorente, R. (2020). Impacto del COVID-19 en el mercado de trabajo : un análisis de los colectivos vulnerables. *Instituto Universitario de Analisis Economicoy Social*, 1–29. <https://repositorio.uam.es/handle/10486/691084>
- Lokhandwala, S., & Gautam, P. (2020). Indirect impact of COVID-19 on environment: A brief study in Indian context. *Environmental Research*, 188. <https://doi.org/10.1016/j.envres.2020.109807>
- López, M., Gallego, C., Abós-Herrándiz, R., Tobella, A., Turmo, N., Monclús, A., Martínez, A., Rami, A., Navas, E., & Muñoz, M.-A. (2021). Impact of isolating COVID-19 patients in a supervised community facility on transmission reduction among household members. *Journal of Public Health*, 1–9. <https://doi.org/10.1093/pubmed/fdab002>
- Lu, H. Y. (2021). An Investigation of Factors Influencing the Risk Perception and Revisit Willingness of Seniors. *Asia Pacific Management Review*. <https://doi.org/10.1016/j.apmr.2021.01.002>
- Lu, N., Song, C., Kuronuma, T., Ikei, H., Miyazaki, Y., & Takagaki, M. (2020). The possibility of sustainable urban horticulture based on nature therapy. In *Sustainability (Switzerland)* (Vol. 12, Issue 12, p. 5058). Multidisciplinary Digital Publishing Institute. <https://doi.org/10.3390/su12125058>

- MacDermot, A. (2020). *How the tourism industry has responded to economic adversity throughout history*. Tourwriter. <https://www.tourwriter.com/travel-software-blog/covid-19-pt1/>
- Mackey, T. K., & Liang, B. A. (2012). Lessons from SARS and H1N1/A: Employing a WHO-WTO forum to promote optimal economic-public health pandemic response. In *Journal of Public Health Policy* (Vol. 33, Issue 1, pp. 119–130). Palgrave. <https://doi.org/10.1057/jphp.2011.51>
- Maglione, G. (2021). Judith Butler: The Force of Nonviolence: An Ethico-Political Bind. *Critical Criminology*, 29(2), 405–408. <https://doi.org/10.1007/s10612-020-09535-z>
- Mahadeo, R., & Mortimer, J. T. (2020). Youth Unemployment. In *The Encyclopedia of Child and Adolescent Development* (pp. 1–12). <https://doi.org/10.1002/9781119171492.wecad421>
- Mair, J., Ritchie, B. W., & Walters, G. (2016). Towards a research agenda for post-disaster and post-crisis recovery strategies for tourist destinations: a narrative review. In *Current Issues in Tourism* (Vol. 19, Issue 1, pp. 1–26). Routledge. <https://doi.org/10.1080/13683500.2014.932758>
- Majcher, I. (2019). Immigration Detention under the Global Compacts in the Light of Refugee and Human Rights Law Standards. *International Migration*, 57(6), 91–114. <https://doi.org/10.1111/imig.12641>
- Manenti, R., Mori, E., Di Canio, V., Mercurio, S., Picone, M., Caffi, M., Brambilla, M., Ficetola, G. F., & Rubolini, D. (2020). The good, the bad and the ugly of COVID-19 lockdown effects on wildlife conservation: Insights from the first European locked down country. In *Biological Conservation* (Vol. 249, p. 108728). Elsevier. <https://doi.org/10.1016/j.biocon.2020.108728>
- Markwell, K. (2015). Animals and Tourism: Understanding Diverse Relationships. In *Animals and Tourism: Understanding Diverse Relationships*. Channel View Publications. <https://doi.org/10.1108/jtf-07-2016-0019>
- Martens, H. M., Feldesz, K., & Merten, P. (2016). Crisis Management in Tourism – A Literature Based Approach on the Proactive Prediction of a Crisis and the

- Implementation of Prevention Measures. *Athens Journal of Tourism*, 3(2), 89–101. <https://doi.org/10.30958/ajt.3-2-1>
- Maskrey, A. (1993). *LOS DESASTRES NO SON NATURALES Compilador*. 137. <https://www.desenredando.org/public/libros/1993/ldnsn/LosDesastresNoSonNaturales-1.0.0.pdf>
- McCartney, G. (2020). The impact of the coronavirus outbreak on Macao. From tourism lockdown to tourism recovery. In *Current Issues in Tourism*. Routledge. <https://doi.org/10.1080/13683500.2020.1762549>
- Mendoza, R. U. (2020). COVID-19: Navigating Inclusive Recovery towards the New Normal. *SSRN Electronic Journal*. <https://doi.org/10.2139/ssrn.3598116>
- Mihalic, T. (2014). Tourism and economic development issues. In *Tourism and Development: Concepts and Issues, 2nd Edition* (pp. 77–117). Channel View Publications. <https://doi.org/10.21832/9781845414740-005>
- Moreno-Luna, L., Robina-Ramírez, R., Sánchez, M. S. O., & Castro-Serrano, J. (2021). Tourism and sustainability in times of covid-19: The case of Spain. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(4), 1–22. <https://doi.org/10.3390/ijerph18041859>
- Motevalli-Taher, F., & Paydar, M. M. (2021). Supply chain design to tackle coronavirus pandemic crisis by tourism management. *Applied Soft Computing*, 104, 107217. <https://doi.org/10.1016/j.asoc.2021.107217>
- Mróz, F. (2021). The Impact of COVID-19 on Pilgrimages and Religious Tourism in Europe During the First Six Months of the Pandemic. *Journal of Religion and Health*, 60(2), 625–645. <https://doi.org/10.1007/s10943-021-01201-0>
- Müller, R. (1986). Krisenmanagement in der Unternehmung: Vorgehen, Maßnahmen und Organisation. In *Kölner Schriften zur Betriebswirtschaft und Organisation*. Lang.
- Muzakki, F. (2020). the Global Political Economy Impact of Covid-19 and. *Journal of Social Political Sciences JSPS*, 1(2), 76–93. <http://e-journal.unas.ac.id/index.php/jsps/article/view/11>
- Nepal, S. K. (2020). Adventure travel and tourism after COVID-19–business as usual

- or opportunity to reset? In *Tourism Geographies* (Vol. 22, Issue 3, pp. 646–650). Routledge. <https://doi.org/10.1080/14616688.2020.1760926>
- Newsome, D. (2020). The collapse of tourism and its impact on wildlife tourism destinations. *Journal of Tourism Futures*. <https://doi.org/10.1108/JTF-04-2020-0053>
- Nicola, M., Alsafi, Z., Sohrabi, C., Kerwan, A., Al-Jabir, A., Iosifidis, C., Agha, M., & Agha, R. (2020). The socio-economic implications of the coronavirus pandemic (COVID-19): A review. In *International Journal of Surgery* (Vol. 78, pp. 185–193). Int J Surg. <https://doi.org/10.1016/j.ijssu.2020.04.018>
- Nientied, P., & Shutina, D. (2020). Tourism in Transition , the Post Covid-19 Aftermath in the Western Balkans. *Co-PLAN Resilience Series*, 2(May), 1–20. http://www.co-plan.org/en/tourism-in-transition-the-post-covid-19-aftermath-in-the-western-balkans/?fbclid=IwAR0Me1YC3uUI3AZoBZiaY4_yoE2A_dCVvoKpc-Tj29vANuWbql2ABPi524o
- Niewiadomski, K., Lezynski, P., Smolenski, R., Bojarski, J., Sumner, M., & Thomas, D. W. P. (2020, September 23). Time-domain Assessment of Data Transmission Errors in Systems with Multiple DC/DC Converters. *Proceedings of the 2020 International Symposium on Electromagnetic Compatibility - EMC EUROPE, EMC EUROPE 2020*. <https://doi.org/10.1109/EMCEUROPE48519.2020.9245673>
- Niewiadomski, P. (2020). COVID-19: from temporary de-globalisation to a re-discovery of tourism? *Tourism Geographies*, 22(3), 651–656. <https://doi.org/10.1080/14616688.2020.1757749>
- Oecd, & Ocde. (2008). The impact of culture on tourism. In *The Impact of Culture on Tourism* (Vol. 9789264040). <https://doi.org/10.1787/9789264040731-en>
- Ozili, P. K., & Arun, T. (2020). Spillover of COVID-19: Impact on the Global Economy. *SSRN Electronic Journal*. <https://doi.org/10.2139/ssrn.3562570>
- Palomino, J. C., Rodríguez, J. G., & Sebastian, R. (2020). Wage inequality and poverty effects of lockdown and social distancing in Europe. *European Economic Review*,

129. <https://doi.org/10.1016/j.euroecorev.2020.103564>
- Papadimitriou, D. B., Nikiforos, M., & Zezza, G. (2020). Greece's Economy after COVID-19. *Economics Strategic Analysis Archive*. https://ideas.repec.org/p/lev/levysa/sa_5_20.html
- Parliament, E. (2020). *At a Glance: COVID-19 and the tourism sector*. <http://www.europarl.europa.eu/thinktank>
- Pasgaard, M., & Dawson, N. (2019). Looking beyond justice as universal basic needs is essential to progress towards 'safe and just operating spaces.' *Earth System Governance*, 2, 100030. <https://doi.org/10.1016/j.esg.2019.100030>
- Pearson, C. M., & Clair, J. A. (1998). Reframing crisis management. *Academy of Management Review*, 23(1), 59–76. <https://doi.org/10.5465/AMR.1998.192960>
- Penney, K., Snyder, J., Crooks, V. A., & Johnston, R. (2011). Risk communication and informed consent in the medical tourism industry: A thematic content analysis of canadian broker websites. *BMC Medical Ethics*, 12(1), 1–9. <https://doi.org/10.1186/1472-6939-12-17>
- Pillai, S. G., Haldorai, K., Seo, W. S., & Kim, W. G. (2021). COVID-19 and hospitality 5.0: Redefining hospitality operations. *International Journal of Hospitality Management*, 94, 102869. <https://doi.org/10.1016/j.ijhm.2021.102869>
- Pillmayer, M., & Scherle, N. (2018). Krisen und Krisenmanagement im Tourismus – Eine konzeptionelle Einführung. In *Krisenkommunikation in Tourismusorganisationen* (pp. 3–18). Springer VS, Wiesbaden. https://doi.org/10.1007/978-3-658-20628-4_1
- Pitkänen, K., Lehtimäki, J., & Puhakka, R. (2020). How do rural second homes affect human health and well-being? Review of potential impacts. In *International Journal of Environmental Research and Public Health* (Vol. 17, Issue 18, pp. 1–16). Int J Environ Res Public Health. <https://doi.org/10.3390/ijerph17186748>
- Prayag, G. (2020). Time for reset? Covid-19 and tourism resilience. *Tourism Review International*, 24(2–3), 179–184. <https://doi.org/10.3727/154427220X15926147793595>
- Prideaux, B., Laws, E., & Faulkner, B. (2003). Events in Indonesia: Exploring the limits

- to formal tourism trends forecasting methods in complex crisis situations. *Tourism Management*, 24(4), 475–487. [https://doi.org/10.1016/S0261-5177\(02\)00115-2](https://doi.org/10.1016/S0261-5177(02)00115-2)
- Prideaux, B., Thompson, M., & Pabel, A. (2020). Lessons from COVID-19 can prepare global tourism for the economic transformation needed to combat climate change. *Tourism Geographies*, 22(3), 667–678. <https://doi.org/10.1080/14616688.2020.1762117>
- Prime, H., Wade, M., & Browne, D. T. (2020). Risk and resilience in family well-being during the COVID-19 pandemic. *American Psychologist*, 75(5), 631–643. <https://doi.org/10.1037/amp0000660>
- Qiu, M., Ji, S., & Utomo, S. (2021). Listening to forests: Comparing the perceived restorative characteristics of natural soundscapes before and after the covid-19 pandemic. *Sustainability (Switzerland)*, 13(1), 1–20. <https://doi.org/10.3390/su13010293>
- Qiu, M., Sha, J., & Scott, N. (2021). Restoration of visitors through nature-based tourism: A systematic review, conceptual framework, and future research directions. In *International Journal of Environmental Research and Public Health* (Vol. 18, Issue 5, pp. 1–19). Multidisciplinary Digital Publishing Institute (MDPI). <https://doi.org/10.3390/ijerph18052299>
- Ranasinghe, R., Damunupola, A., Wijesundara, S., Karunarathna, C., Nawarathna, D., Gamage, S., Ranaweera, A., & Idroos, A. A. (2020). Tourism after Corona: Impacts of Covid 19 Pandemic and Way Forward for Tourism, Hotel and Mice Industry in Sri Lanka. *SSRN Electronic Journal*. <https://doi.org/10.2139/ssrn.3587170>
- Rastegar, R. (2020). Tourism and justice: Rethinking the role of governments. *Annals of Tourism Research*, 85. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2020.102884>
- Rastegar, R., Higgins-Desbiolles, F., & Ruhanen, L. (2021). COVID-19 and a justice framework to guide tourism recovery. *Annals of Tourism Research*. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2021.103161>
- Rastegar, R., Zarezadeh, Z., & Gretzel, U. (2021). World heritage and social justice: Insights from the inscription of Yazd, Iran. *Journal of Sustainable Tourism*, 29(2–

3), 520–539. <https://doi.org/10.1080/09669582.2020.1782925>

Richards, G., & Marques, L. (2012). Exploring Creative Tourism: Editors Introduction. *Journal of Tourism Consumption and Practice*, 4(2), 1–11. <https://pearl.plymouth.ac.uk/handle/10026.1/11687>

Richards, T., & Scowcroft, H. (2020). Patient and public involvement in covid-19 policy making. In *The BMJ* (Vol. 370). BMJ. <https://doi.org/10.1136/bmj.m2575>

Riggs, W. (2017). Painting the fence: Social norms as economic incentives to non-automotive travel behavior. *Travel Behaviour and Society*, 7, 26–33. <https://doi.org/10.1016/j.tbs.2016.11.004>

Ritchie, B. W. (2009). Crisis and disaster management for tourism. In *Crisis and Disaster Management for Tourism*. Channel View Publications. <https://doi.org/10.21832/9781845411077>

Rivera, M. A. (2020). Hitting the reset button for hospitality research in times of crisis: Covid19 and beyond. In *International Journal of Hospitality Management* (Vol. 87, p. 102528). Elsevier. <https://doi.org/10.1016/j.ijhm.2020.102528>

Robina-Ramírez, R., Medina-Merodio, J. A., Moreno-Luna, L., Jiménez-Naranjo, H. V., & Sánchez-Oro, M. (2021). Safety and health measures for COVID-19 transition period in the hotel industry in Spain. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(2), 1–19. <https://doi.org/10.3390/ijerph18020718>

Roman, M., Niedziółka, A., & Krasnodębski, A. (2020). Respondents' involvement in tourist activities at the time of the COVID-19 pandemic. *Sustainability (Switzerland)*, 12(22), 1–21. <https://doi.org/10.3390/su12229610>

Ross, T. P., Ross, L. T., Rahman, A., & Cataldo, S. (2010). The bicycle helmet attitudes scale: Using the health belief model to predict helmet use among undergraduates. *Journal of American College Health*, 59(1), 29–36. <https://doi.org/10.1080/07448481.2010.483702>

Röthig, P. (1976). Organisation und Krisen-Management: Zur organisatoeischen Gestaltung der Unternehmung unter den Bedingungen eines Krisen-Management. *Zeitschrift Für Organisation*, 45(1), 13–20.

- Routledge Handbook of Environmental Displacement and Migration. (2018). In *Routledge Handbook of Environmental Displacement and Migration*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315638843>
- Rutz, C., Loretto, M. C., Bates, A. E., Davidson, S. C., Duarte, C. M., Jetz, W., Johnson, M., Kato, A., Kays, R., Mueller, T., Primack, R. B., Ropert-Coudert, Y., Tucker, M. A., Wikelski, M., & Cagnacci, F. (2020). COVID-19 lockdown allows researchers to quantify the effects of human activity on wildlife. In *Nature Ecology and Evolution* (Vol. 4, Issue 9, pp. 1156–1159). Nat Ecol Evol. <https://doi.org/10.1038/s41559-020-1237-z>
- Sanabria-Díaz, J. M., Aguiar-Quintana, T., & Araujo-Cabrera, Y. (2021). Public strategies to rescue the hospitality industry following the impact of COVID-19: A case study of the European Union. *International Journal of Hospitality Management*, 97, 102988. <https://doi.org/10.1016/j.ijhm.2021.102988>
- Schulden, M. F. (1995). *Krisenmanagement* (1. Aufl). Berlin: Verl. für Wiss. und Forschung.
- Schwartz, A., & Daniels, N. (1977). Reading Rawls: Critical Studies of John Rawls' A Theory of Justice. *The Philosophical Review*, 86(2), 238. <https://doi.org/10.2307/2184013>
- Selhub, E. M., MD, & Logan, A. C. (2012). *Your Brain On Nature: The Science of Nature's Influence on Your Health, Happiness and Vitality*. <https://books.google.be/books?id=vKra3Wvb4KEC&printsec=frontcover&dq=How+does+nature+benefit+health?&hl=es&sa=X&ved=0ahUKEwiyyPHknpXnAhURLIAKHVYRCsEQ6AEIhAEwCQ#v=onepage&q&f=false>
- Shafiee, M. M., Tabaeian, R. A., & Tavakoli, H. (2016, June 15). The effect of destination image on tourist satisfaction, intention to revisit and WOM: An empirical research in Foursquare social media. *10th International Conference on E-Commerce in Developing Countries: With Focus on e-Tourism, ECDC 2016*. <https://doi.org/10.1109/ECDC.2016.7492964>
- Sharma, G. D., Thomas, A., & Paul, J. (2021). Reviving tourism industry post-COVID-19: A resilience-based framework. *Tourism Management Perspectives*, 37, 100786. <https://doi.org/10.1016/j.tmp.2020.100786>

- Shehzad, K., Xiaoxing, L., & Kazouz, H. (2020). COVID-19's disasters are perilous than Global Financial Crisis: A rumor or fact? *Finance Research Letters*, 36. <https://doi.org/10.1016/j.frl.2020.101669>
- Shen, C. C., Liang, C. F., Hsu, C. H., Chien, J. H., & Lin, H. H. (2020). Research on the impact of tourism development on the sustainable development of reservoir headwater area using china's tingxi reservoir as an example. *Water (Switzerland)*, 12(12), 3311. <https://doi.org/10.3390/w12123311>
- Sigala, M. (2020). Tourism and COVID-19: Impacts and implications for advancing and resetting industry and research. *Journal of Business Research*, 117, 312–321. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2020.06.015>
- Silal, S. P. (2021). Operational research: A multidisciplinary approach for the management of infectious disease in a global context. *European Journal of Operational Research*, 291(3), 929–934. <https://doi.org/10.1016/j.ejor.2020.07.037>
- Silva, D. S., & Smith, M. J. (2020). Social distancing, social justice, and risk during the COVID-19 pandemic. *Canadian Journal of Public Health*, 111(4), 459–461. <https://doi.org/10.17269/s41997-020-00354-x>
- Spira, A. M. (2003). Assessment of travellers who return home ill. In *Lancet* (Vol. 361, Issue 9367, pp. 1459–1469). Elsevier. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(03\)13141-8](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(03)13141-8)
- Stafford, G., Yu, L., & Armoo, A. K. (2002). Crisis management and recovery: How Washington, D.C. Hotels responded to terrorism. *Cornell Hotel and Restaurant Administration Quarterly*, 43(5), 27–40. [https://doi.org/10.1016/S0010-8804\(02\)80054-4](https://doi.org/10.1016/S0010-8804(02)80054-4)
- Stankov, U., Filimonau, V., & Vujičić, M. D. (2020). A mindful shift: an opportunity for mindfulness-driven tourism in a post-pandemic world. *Tourism Geographies*, 703–712. <https://doi.org/10.1080/14616688.2020.1768432>
- Statistical Papers Series M No. 83 Recommendations on Tourism Statistics.* (n.d.).
- Sung, Y. A., Kim, K. W., & Kwon, H. J. (2021). Big data analysis of Korean travelers' behavior in the post-COVID-19 era. *Sustainability (Switzerland)*, 13(1), 1–21.

<https://doi.org/10.3390/su13010310>

Teng, Y. M., Wu, K. S., Lin, K. L., & Xu, D. (2020). Mental health impact of COVID-19 on quarantine hotel employees in China. *Risk Management and Healthcare Policy*, 13, 2743–2751. <https://doi.org/10.2147/RMHP.S286171>

The COVID-19 pandemic and the tourism industry: the future of a new industry or its end? | Emerald Publishing. (n.d.). Retrieved August 14, 2021, from <https://www.emeraldgrouppublishing.com/opinion-and-blog/covid-19-pandemic-and-tourism-industry-future-a-new-industry-or-its-end>

The malERA Consultative Group on Modeling. (2011). A research agenda for malaria eradication: Modeling. In *PLoS Medicine* (Vol. 8, Issue 1). Public Library of Science. <https://doi.org/10.1371/journal.pmed.1000403>

Tisdell, C. A. (2020). Economic, social and political issues raised by the COVID-19 pandemic. *Economic Analysis and Policy*, 68, 17–28. <https://doi.org/10.1016/j.eap.2020.08.002>

Tobías, A. (2020). Evaluation of the lockdowns for the SARS-CoV-2 epidemic in Italy and Spain after one month follow up. *Science of the Total Environment*, 725. <https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2020.138539>

Tourism: 2020 Vision. Executive Summary Updated. (1999). In *Tourism: 2020 Vision. Executive Summary Updated*. World Tourism Organization (UNWTO). <https://doi.org/10.18111/9789284403394>

Tsai, M. C. (2021). Developing a sustainability strategy for Taiwan's tourism industry after the COVID-19 pandemic. *PLoS ONE*, 16(3 March). <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0248319>

Tse, A. C. B., So, S., & Sin, L. (2006). Crisis management and recovery: How restaurants in Hong Kong responded to SARS. *International Journal of Hospitality Management*, 25(1), 3–11. <https://doi.org/10.1016/j.ijhm.2004.12.001>

Uğur, N. G., & Akbıyık, A. (2020). Impacts of COVID-19 on global tourism industry: A cross-regional comparison. *Tourism Management Perspectives*, 36, 100744. <https://doi.org/10.1016/j.tmp.2020.100744>

UNCTAD. (2020). How COVID-19 is changing the world : a statistical perspective.

- Committee for the Coordination of Statistical*, 1--90.
<https://unstats.un.org/unsd/ccsa/%0Ahttps://unstats.un.org/unsd/ccsa/documents/covid19-report-ccsa.pdf>
- UNCTAD, & Me, Angela, H. F. (2020). How COVID-19 is changing the world : a statistical perspective. *Committee for the Coordination of Statistical, II*, 1--90.
<https://unstats.un.org/unsd/ccsa/%0Ahttps://unstats.un.org/unsd/ccsa/documents/covid19-report-ccsa.pdf>
- UNDP. (2020). COVID-19 and human development: Assessing the Crisis , Envisioning the Recovery. *2020 Human Development Perspectives - UNDP*, 1--32.
http://hdr.undp.org/sites/default/files/covid-19_and_human_development_0.pdf
- UNESCO. (2020). *Why the world must urgently strengthen learning and protect finance for education*. <https://en.unesco.org/news/why-world-must-urgently-strengthen-learning-and-protect-finance-education>
- UNWTO. (2021). *UNWTO Tourism Recovery Tracker*. UNWTO.
<https://www.unwto.org/unwto-tourism-recovery-tracker>
- UNWTO World Tourism Barometer and Statistical Annex, January 2020. (2020). *UNWTO World Tourism Barometer*, 18(1), 1--48.
<https://doi.org/10.18111/wtobarometereng.2020.18.1.1>
- UNWTO World Tourism Barometer and Statistical Annex, October 2020. (2020). *UNWTO World Tourism Barometer*, 18(6), 1--36.
<https://doi.org/10.18111/wtobarometereng.2020.18.1.6>
- UNWTO World Tourism Barometer and Statistical Annex, Update July 2020. (2020). *UNWTO World Tourism Barometer*, 18(4), 1--36.
<https://doi.org/10.18111/wtobarometereng.2020.18.1.4>
- Venn, A. (2018). Social justice and climate change. In *Managing Global Warming: An Interface of Technology and Human Issues* (pp. 711--728). Academic Press.
<https://doi.org/10.1016/B978-0-12-814104-5.00024-7>
- Villanueva, J. (2019). IMPLICACIONES PARA LA GESTIÓN DE EMERGENCIAS BASADAS EN LA OCURRENCIA DE DESASTRES EN CENTROS TURÍSTICOS DE MÉXICO ENTRE EL 2000 Y 2018. *Revista de Estudios*

- Latinoamericanos Sobre Reduccion Del Riesgo de Desastres*, 3(1), 85–101.
<http://www.revistareder.com/ojs/index.php/reder/article/view/25>
- Weiler, B., & Davis, D. (1993). An exploratory investigation into the roles of the nature-based tour leader. *Tourism Management*, 14(2), 91–98.
[https://doi.org/10.1016/0261-5177\(93\)90041-I](https://doi.org/10.1016/0261-5177(93)90041-I)
- Wen, J., Wang, W., Kozak, M., Liu, X., & Hou, H. (2020). Many brains are better than one: the importance of interdisciplinary studies on COVID-19 in and beyond tourism. *Tourism Recreation Research*, 1–4.
<https://doi.org/10.1080/02508281.2020.1761120>
- WHO. (2021). WHO Coronavirus (COVID-19) Dashboard. WHO Coronavirus (COVID-19) Dashboard With Vaccination Data. In *Who* (pp. 1–5).
<https://covid19.who.int/>
- Wisner, B., Blaikie, P., Cannon, T., & Davis, I. (2014). At risk: natural hazards, peoples vulnerability and disasters. In *At Risk: Natural Hazards Peoples Vulnerability and Disasters*. Taylor and Francis. <https://doi.org/10.4324/9780203714775>
- Wöhler, K. (2011). Touristifizierung von Räumen. In *Touristifizierung von Räumen*.
<https://doi.org/10.1007/978-3-531-92761-9>
- Wolf, I. D., Ainsworth, G. B., & Crowley, J. (2017). Transformative travel as a sustainable market niche for protected areas: a new development, marketing and conservation model. *Journal of Sustainable Tourism*, 25(11), 1650–1673.
<https://doi.org/10.1080/09669582.2017.1302454>
- Women, U. (2020). *COVID-19: Emerging gender data and why it matters | UN Women Data Hub*. UN Women. <https://data.unwomen.org/resources/covid-19-emerging-gender-data-and-why-it-matters>
- World Health Organization (WHO). (2020). Key considerations for repatriation and quarantine of travellers in relation to the outbreak of novel coronavirus 2019-nCoV. *COVID-19 Travel Advice*, 1–6. <https://www.who.int/news-room/articles-detail/key-considerations-for-repatriation-and-quarantine-of-travellers-in-relation-to-the-outbreak-of-novel-coronavirus-2019-ncov>
- WTO. (1998). Handbook on Natural Disaster Reduction in Tourist Areas (English

- version). In *Handbook on Natural Disaster Reduction in Tourist Areas (English version)*. World Tourism Organization (UNWTO). <https://doi.org/10.18111/9789284402397>
- WTTC. (2021). *Travel & Tourism Economic Impact – World Travel & Tourism Council (WTTC)*. Travel & Tourism Economic Impact. <https://wtcc.org/Research/Economic-Impact>
- Wylie, F. W. (1997). The crisis manager: Facing risk and responsibility. *Public Relations Review*, 23(4), 409–410. [https://doi.org/10.1016/s0363-8111\(97\)90055-2](https://doi.org/10.1016/s0363-8111(97)90055-2)
- Yoon, A., Jeong, D., & Chon, J. (2021). The impact of the risk perception of ocean microplastics on tourists' pro-environmental behavior intention. *Science of the Total Environment*, 774, 144782. <https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2020.144782>
- Yu, J. H., Lin, H. H., Huang, J. M., Wu, C. H., & Tseng, K. C. (2020). Under Industry 4.0, the Current Status of Development and Trend Sports Industry Combining with Cloud Technology. *Mathematical Problems in Engineering*, 2020. <https://doi.org/10.1155/2020/3805373>
- Zambrano-Monserrate, M. A., Ruano, M. A., & Sanchez-Alcalde, L. (2020). Indirect effects of COVID-19 on the environment. *Science of the Total Environment*, 728. <https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2020.138813>
- Zeng, B., Carter, R. W., & De Lacy, T. (2005). Short-term perturbations and tourism effects: The case of SARS in China. In *Current Issues in Tourism* (Vol. 8, Issue 4, pp. 306–322). Taylor & Francis Group. <https://doi.org/10.1080/13683500508668220>
- Zenker, S., & Kock, F. (2020). The coronavirus pandemic – A critical discussion of a tourism research agenda. *Tourism Management*, 81. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2020.104164>
- Zhang, D., Hu, M., & Ji, Q. (2020). Financial markets under the global pandemic of COVID-19. *Finance Research Letters*, 36. <https://doi.org/10.1016/j.frl.2020.101528>
- Zhang, L. (2002). Developing Efficient and Equitable Freeway Ramp Control

Strategies.

Simulation.

<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/summary?doi=10.1.1.78.6512>

Zhang, M., Luo, M., Nie, R., & Zhang, Y. (2017). Technical attributes, health attribute, consumer attributes and their roles in adoption intention of healthcare wearable technology. *International Journal of Medical Informatics*, 108, 97–109.
<https://doi.org/10.1016/j.ijmedinf.2017.09.016>

Παραρτήματα

Παράρτημα 1.

Ενημερωτικό σημείωμα για τους συμμετέχοντες

Καθώς οι επιπτώσεις της πανδημίας απειλούν περαιτέρω την οικονομία και αυξάνουν τα εμπόδια για τη βιομηχανία κυρίως της υγείας αλλά και του τουρισμού, κρίνεται σημαντική η διερεύνηση του ρόλου των επαγγελματιών υγείας στην προώθηση του τουρισμού και την ενδυνάμωση της αίσθησης της ασφάλειας του γενικού πληθυσμού. Στο πλαίσιο εκπόνησης της μεταπτυχιακής μου μελέτης με θέμα: «Covid και τουρισμός. Στρατηγικές δράσεις για τον τουρισμό εξαγόμενες ερευνητικά από τους επαγγελματίες υγείας στην Ελλάδα», θα πραγματοποιηθεί η συμπλήρωση σχετικής θεματολογίας ερωτηματολογίου. Βάσει του νόμου προστασίας των προσωπικών δεδομένων, η εχεμύθεια των προσώπων θα τηρηθεί αυστηρά, ενώ επίσης υπάρχει η δυνατότητα απόσυρσης των προσωπικών δεδομένων των συμμετεχόντων, σε περίπτωση που επιθυμούν σχετικώς.

Η συμβολή σας στη συγκεκριμένη έρευνα υπό την καθοδήγηση του καθηγητή κυρίου Παπαγρηγορίου είναι ιδιαίτερα σημαντική τόσο για την συλλογή αξιόπιστων αποτελεσμάτων όσο και για την εκπόνηση της μελέτης μου.

Σας ευχαριστώ για τη συμμετοχή σας εκ των προτέρων

Νικολάου Φωτεινή

Παράρτημα 2.

Ερωτηματολόγιο

Α μέρος

Δημογραφικά στοιχεία συμμετεχόντων

1. Φύλο:

- Άντρας
- Γυναίκα
- Δεν επιθυμώ να απαντήσω

2. Ηλικία: ....

3. Μορφωτικό επίπεδο

- Δευτεροβάθμια και μεταλυκειακή εκπαίδευση
- Πανεπιστημιακή – Τεχνολογική εκπαίδευση
- Κάτοχος Μεταπτυχιακού Τίτλου Σπουδών
- Κάτοχος Διδακτορικού Τίτλου Σπουδών
- Άλλο (προσδιορίστε)

4. Επαγγελματική ιδιότητα

- Ιατρός
- Φαρμακοποιός
- Νοσηλευτικό – μαιευτικό προσωπικό
- Διοικητικό προσωπικό υπηρεσιών υγείας
- Άλλο: (προσδιορίστε)

5. Έτη προϋπηρεσίας

- 0-5
- 6-10
- 11-15
- 16-20
- 21 +

6. Τομέας εργασίας

- Ερευνητικός τομέας
- Δημόσιο νοσοκομείο ή άλλη υγειονομική υπηρεσία
- Ιδιωτικό νοσοκομείο ή κλινική ή άλλος φορέας περίθαλψης
- Ιδιωτικός φαρμακευτικός τομέας
- Άλλο (προσδιορίστε)

B μέρος

7. Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι είστε ενήμερος σχετικά με τον covid-19;

Καθόλου

Λίγο

Μέτρια

Αρκετά

Πάρα πολύ

8. Σε ποιο βαθμό είστε ικανοποιημένος/η από την ενημέρωση των ιθυνόντων σχετικά με τον covid-19;

Καθόλου

Λίγο

Μέτρια

Αρκετά

Πάρα πολύ

9. Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι είστε σε θέση να αναγνωρίσετε τα κοινά συμπτώματα του covid-19;

Καθόλου

Λίγο

Μέτρια

Αρκετά

Πάρα πολύ

10. Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι είστε γνώστης των κατευθυντηρίων οδηγιών του WHO;

Καθόλου

Λίγο

Μέτρια

Αρκετά

Πάρα πολύ

Γ μέρος

11. Σε ποιο βαθμό υποστηρίζετε την πολιτική «καραντίνας» για την πρόληψη του covid-19;

Καθόλου

Λίγο

Μέτρια

Αρκετά

Πάρα πολύ

12. Σε ποιο βαθμό υποστηρίζετε την πολιτική προσωρινής απαγόρευσης ταξιδιών και μετακινήσεων για την πρόληψη του covid-19;

Καθόλου

Λίγο

Μέτρια

Αρκετά

Πάρα πολύ

13. Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι ο τουρισμός στην Ελλάδα επλήγη από τον covid-19 κατά το έτος 2020;

Καθόλου

Λίγο

Μέτρια

Αρκετά

Πάρα πολύ

14. Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε με τα μέτρα των ιθυνόντων πρόληψης της μετάδοσης του ιού σε τουριστικές περιοχές ήταν επαρκή;

Καθόλου

Λίγο

Μέτρια

Αρκετά

Πάρα πολύ

15. Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι τα μέτρα ενημέρωσης των τουριστικών περιοχών ήταν επαρκή για όλο το γενικό πληθυσμό;

Καθόλου

Λίγο

Μέτρια

Αρκετά

Πάρα πολύ

Δ μέρος

16. Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι ένα σαφώς καθορισμένο σχέδιο διαχείρισης κρίσεων που να εντάσσει το ιατρονοσηλευτικό προσωπικό μπορεί να είναι αποδοτικό στον τουρισμό;

Καθόλου

Λίγο

Μέτρια

Αρκετά

Πάρα πολύ

17. Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι είναι υποχρεωτική η αυξημένη υγειονομική κάλυψη σε περιοχές ιδιαίτερου τουριστικού ενδιαφέροντος;

Καθόλου

Λίγο

Μέτρια

Αρκετά

Πάρα πολύ

18. Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι το ιατρονοσηλευτικό προσωπικό είναι σε θέση να εκχωρήσει αποφάσεις καθορισμού κρίσεων σε βιομηχανικούς τομείς όπως τον τουρισμό;

Καθόλου

Λίγο

Μέτρια

Αρκετά

Πάρα πολύ

19. Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι η συμβολή του ιατρονοσηλευτικού προσωπικού μπορεί να ενδυναμώσει το αίσθημα ασφάλειας του τουριστικού πληθυσμού;

Καθόλου

Λίγο

Μέτρια

Αρκετά

Πάρα πολύ

20. Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι είναι αξιόπιστα τα ερωτηματολόγια διεπαφών που δίνονται στον τουρίστα;

Καθόλου

Λίγο

Μέτρια

Αρκετά

Πάρα πολύ

21. Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι οι υπάλληλοι του τουριστικού τομέα θα πρέπει να λαμβάνουν βασική εκπαίδευση αντιμετώπισης πανδημικής κρίσης;

Καθόλου

Λίγο

Μέτρια

Αρκετά

Πάρα πολύ

22. Ποιον φορέα θεωρείτε περισσότερο αρμόδιο για την αύξηση της αίσθησης ασφάλειας του τουριστικού πληθυσμού (πχ Υπουργείο Τουρισμού, Υπουργείο Υγείας, ΜΜΕ);

23. Παρακαλώ περιγράψτε συνοπτικά με ποιους τρόπους θεωρείτε ότι θα μπορούσατε εσείς ως επαγγελματίας υγείας να συνδράμετε στην τουριστική καθυσύχαση.

Ευχαριστώ για τη συμμετοχή σας.

